

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS

VIKTORIJA GIRSKUTĖ

**EKSPORTO PLĖTROS GALIMYBIŲ ANALIZĖS METODIKA: LIETUVOS
ATVEJO ANALIZĖ**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas, Doc., dr. Egidijus Rybakovas

KAUNAS 2017

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS

EKSPORTO PLĖTROS GALIMYBIŲ ANALIZĖS METODIKA: LIETUVOS
ATVĖJO ANALIZĖ

Tarptautinis verslas (621N12004)

MAGISTRO DARBAS

Studentė.....
(parašas)

Viktorija Girskutė, VMTV – 5

2017m. gegužės 9d.

Vadovas.....
(parašas)

doc. dr. Egidijus Rybakovas

2017m. .....
(mėnuo, diena)

Recenzentas.....
(parašas)

prof. habil.dr. Robertas Jucevičius.

2017m. .....
(mėnuo, diena)

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VESLO FAKULTETAS

VIKTORIJA GIRSKUTĖ

TARPTAUTINIS VERSLAS, 621N12004

Baigiamojo magistro darbo
„EKSPORTO PLĖTROS GALIMYBIŲ ANALIZĖS METODIKA: LIETUVOS ATVĖJO ANALIZĖ“
AKADEMINIO SAŽININGUMO DEKLARACIJA

20 17 m. Gegužės 09 d.
Kaunas

Patvirtinu, kad mano **Viktorijos Girskutės** baigiamasis magistro darbas tema „EKSPORTO PLĖTROS GALIMYBIŲ ANALIZĖS METODIKA: LIETUVOS ATVĖJO ANALIZĖ“ yra parašytas visiškai savarankiškai, o visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

(parašas)

Viktorija Girskutė. Methodology of Export Development Opportunities Analysis: the Case of Lithuania. Master's Final Thesis in International Business / supervisor doc. dr. Egidijus Rybakovas. The School of Economics and Business, Kaunas University of Technology.

Social Science: 03_S

Key words: *international trade, export, growth, goods, 4 filter model.*

Kaunas, 2017. 99 p.

SUMMARY

The relevance of the topic. Export development is inseparable from the whole global economy. Parties to the pursuit of economic growth and stability must be competitive in the international market. In order for the countries and enterprises or organization to expand export, it is necessary to have a tool that allows companies to use a specific instrument to not only evaluate countries by the size, but to evaluate each country or region by a product or product sector.

The object of the master work is possibilities of export expansion.

The aim of the master work is to create specific manufacturing industry sectors' research methodology for possibilities of export expansion. In order to achieve this aim, following tasks were brought forward:

1. To make problematic analysis of Lithuania's strategy of export expansion.
2. To evaluate evaluation methods of international trade expansion possibilities by theoretical aspects.
3. To give and mark out the tool in methodology.
4. To measure chosen problematic manufacturing sectors' possibilities of export expansion.
5. To give research conclusions and recommendations.

The first part of the analysis of Lithuania's strategy of export expansion showed that Lithuania's production export started to decrease from 2012. Besides, guidelines of Lithuania's export expansion strategy were created by Lithuania's Ministry of Agriculture and are used for 2014-2020 period. These guidelines show how export expansion should be reached, but the main disadvantage of it was that it is written only by theoretical aspects and not by practical implementation. Because of this reason, the first part also includes analysis of Lithuania's production export portfolio, which showed that more than 50% of total Lithuania's export is created by three sectors — agriculture and food products, chemical industry production and plastics, mineral products. In order to encourage Lithuania's production export to international markets, not only these three sectors should be taken under consideration, but also all other sectors should not be forgotten as it may have big possibilities and potential. After problematic analysis it was clear, that four

sectors have the biggest potential — wood and wood products, other vegetable textile fibers, man—made filaments and furniture sector. These sectors were chosen for further analysis.

The theoretical part of the paper describes different conceptions of international trade and various aspects of export benefits and disadvantages for the country and its' importance for international trade. Moreover, export expansion indicators, such as political and commercial risk, GDP, GDP per capita, GDP growth rates, long and short period import growth rates, RCA index, HHI index, RMS index and its' critical values, were brought forward. Also, possible methods for evaluating export expansion possibilities were discussed.

The third part of the work was based on four—filter model, which was chosen for evaluating export expansion possibilities for specific sectors, that were chosen in the first part of the work. It was decided to apply hybridical method in order to check research results and hypotheses that were raised in this part of work.

The empirical part of the work consisted of research of 238 countries and regions, which were evaluated by using four—filter model, where after each filter some countries were eliminated from the research as it was not fulfilling necessary criterias or critical values. Countries were evaluated by macroeconomical measures and political and commercial risk, short—term and long—term import growth and import market size was also taken under consideration. After that, market concentration and geography was evaluated. The last filter showed which countries are the most attractive for Lithuania as an exporter and it was found out that these countries are Bosnia and Herzegovina, Croatia, Slovenia and Estonia.

The master's thesis contains 99 pages, 29 tables, 9 graphs and 3 apendixes.

Turinys

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	7
LENTELIŲ SĄRAŠAS	8
ĮVADAS	10
1. LIETUVOS EKSPORTO IR JO PLĖTROS STRATEGIJOS PROBLEMINĖ ANALIZĖ	12
1.1. Tarptautinė prekyba ir jai taikomos politikos formos	21
2. TARPTAUTINĖS PREKYBOS PLĖTROS GALIMYBIŲ VERTINIMO TEORINIAI ASPEKTAI	25
2.1.1. Tarptautinės prekybos nauda ir įtaka šalies ekonomikai	25
2.1.2. Tarptautinės prekybos trūkumai, ribojimai ir galimos ribojimų pasekmės	27
2.2. Eksporto samprata, nauda, rizikos ir jas lemiantys veiksniai	31
2.2.1. Eksporto samprata ir jį lemiantys veiksniai	31
2.2.2. Eksporto nauda šalies ekonomikoje	33
2.2.3. Eksporto rizika ir jos mažinimo galimybės	34
2.3. Eksporto plėtros vertinimo galimi metodai ir rodikliai	36
2.3.1. Eksporto plėtros vertinimo metodikos	37
2.3.2. Eksporto plėtros rodikliai ir jų vertinimo sritys	40
2.3.2.1. Eksporto rizikos vertinimas	40
2.3.2.2. Eksporto plėtros makroekonominių rodiklių vertinimas	44
2.3.2.3. Rinkos augimo vertinimo rodikliai	46
3. EKSPORTO PLĖTROS GALIMYBIŲ TYRIMO METODOLOGIJA	48
4. EKSPORTO PLĖTROS GALIMYBIŲ TYRIMO METODIKA: LIETUVOS ATVEJO ANALIZĖ	55
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	74
LITERATŪRA	77
PRIEDAI	82

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

- 1 pav. Lietuvos eksporto žemėlapis 2015 metais.
- 2 pav. Lietuvos prekių eksporto vertė, 2015 - 2016 metais, mln. Eur.
- 3 pav. Lietuvos prekių eksporto struktūra pasaulyje 2015 metais, proc.
- 4 pav. Lietuvos pateikiama paslaugų eksporto vertė, analizuojamu 2011 - 2015 metų laikotarpiu, pasaulyje.
- 5 pav. Lietuvos paslaugų eksporto struktūra 2015 metais.
- 6 pav. Pasaulio šalių rizikos indekso žemėlapis 2016 metų duomenimis.
- 7 pav. Pasaulio šalių ekonominės rizikos vertinimo žemėlapis, 2016 metų 4 ketvirčio duomenimis.
- 8 pav. Politinės rizikos žemėlapis, 2016 metų duomenimis.
- 9 pav. Tyrime naudojamų rodiklių apibendrinimas

LENTELIŲ SĄRAŠAS

- 1 lentelė. Lietuvos eksporto tendencijos į Jungtines Amerikos Valstijas
- 2 lentelė. Lietuvos tarptautinės prekybos indikatoriai, pagal produktus
- 3 lentelė. Tarptautinės prekybos sąvokos
- 4 lentelė. Tarptautinės prekybos nauda
- 5 lentelė. Tarptautinės prekybos trūkumai
- 6 lentelė. Eksportuotojo politinė rizika
- 7 lentelė. Ekonominės – politinės rizikos atvejai
- 8 lentelė. 1 Filtro naudojamų rodiklių analizė
- 9 lentelė. 2 Filtro naudojamų rodiklių analizė
- 10 lentelė. 3 Filtro naudojamų rodiklių analizė
- 11 lentelė. 4 Filtro naudojamų rodiklių analizė
- 12 lentelė. Pirmo filtro, pirmos dalies bedroji rodiklių lentelė
- 13 lentelė. Šalies X rizikos reitingas ir transformuotas rizikos reitingas.
- 14 lentelė. Aukštos politinės ir komercinės rizikos šalys
- 15 lentelė. Mažiausiai rizikos turinčios šalys, pagal Coface duomenis
- 16 lentelė. Produktai, 2 skaičių klasifikacijoje, pagal kuriuos bus vertinimos atrinktos 83 pasaulio šalys
- 17 lentelė. Ilgojo ir trumpojo laikotarpio kritinės reikšmė ir jos apskaičiavimas
- 18 lentelė. Šalys, kurių trumpojo ar ilgojo laikotarpio augimo tempas didesnis, nei galima krtinė reikšmė.
- 19 lenelė. Šalys, kurių ilgojo laikotarpio importo augimas mažesnis nei pasaulinės prekybos augimas.
- 20 lentelė. Atrinktų pasaulio šalių ilgojo laikotarpio eksporto augimas lyginant su tarptautinės prekybos augimo rodikliu
- 21 lentelė. Kritinės reikšmės ir RCA indekso duomenys bei jų skaičiavimas
- 22 lentelė. Prekių sektorių vertės dalis pasaulio importe, 2016 metais
- 23 lentelė. Šalių vertės dallies importe reikšmės, 2016 metais
- 24 lentelė. Herfindahl-Hirschman indekso formulė ir reikšmės
- 25 lentelė. Potencialių rinkų HHI indeksas
- 26 lentelė. Potencialių rinkų prienamumas
- 27 lentelė. Santykinė rinkos dalis Bosinijoje ir Hercogivonoje.

28 lentelė. Santykinė rinkos dalis Kroatijoje

29 lentelė. Santykinė rinkos dalis Slovenijoje

IVADAS

Šiuolaikiniame pasaulyje atsirado poreikis didinti bei skatinti šalyse eksportą ir jo plėtrą. Prekyba su kitomis pasaulio šalimis yra sudėtingas ir daug sudedamųjų dalių turintis tarpusavio veiksmų ir sąveikos kompleksas. Visi veiksniai priklauso nuo to kas vyksta pasaulinėse rinkose. Nepakanka vien pasižiūrėti į žemėlapi ir nuspręsti į kokias šalis eksportuoti, šalyje, gaminamas prekes. Plečiantis rinkoms ir siekiant didesnės šalių konkurencijos tarptautinėje rinkoje atsiranda poreikis eksportą skatinti, kas lemia eksporto plėtros strategijų bei jų gairių kūrimą. Sukurti tinkamą ir gerai funkcionuojančią strategiją kiekvienam prekių sektoriui, grupei ar produktui yra nelengva. (Snieška, V., Meilienė, E., 2010)

Pagrindinis vaidmuo pasaulinėje rinkoje atitekęs labiausiai išsivysčiusioms šalims ir regionams, tačiau ir dar tik besivystančios ar mažos šalys turi imtis veiksmų, tam kad būtų sukurtas ekonominis stabilumas, šalies konkurencingumas tarptautinėje rinkoje bei tinkamai funkcionuojanti rinkos ekonomika. Eksporto naudą jaučia ne tik šalys bet ir įmonės ar organizacijos tose šalyse gamindamos savo produkciją. Tai leidžia įmonėms ne tik išlikti rinkoje, tačiau tuo pačiu metu didina prekybos apimtis, bei kurti naujas darbo vietas. Tam, kad eksportas kurtų naudą bei neštu pelną, svarbiausia, kad šalis būtų tinkamai susipažinusi ir įvertinusi galimas eksporto rinkas, rinkos dalyvius, konkurencinę aplinką, galimus rizikos faktorius bei kitus tarptautinėje prekyboje svarbius veiksnius.

Nors ir eksporto plėtrą sąlygoja daugybė veiksnių, tačiau vieni pagrindinių yra vykdoma eksporto politika valstybėje bei palankių sąlygų sukūrimas eksportuotojams. Dėl šios priežasties ir Lietuvoje yra kuriamos eksporto plėtros strategijos, politikos bei gairės, kurių pagalba siekiama atrinkti tinkamas eksportui rinkas pasaulyje (reikia išvardinti konkrečiau su nuorodomis). Vienintelė problema, kuri yra pastebima, tai, kad eksporto plėtros strategijos gairės yra politinio pobūdžio, nusakančios labiau teorinius, valstybės vadovams tinkamus sprendimo būdus, bet ne praktinius.

Tam, kad šalys tinkamai susipažintų su rinkomis ir jas įvertinti turi būti įrankis, kuris leistų kiekvienai pasaulio šaliai įsivertinti savo ir kitų šalių tarpusavio tinkamumą, tam, kad būtų vykdoma tarptautinė prekyba. Vien tik potencialios rinkos suradimas negali garantuoti, kad į tą rinką bus galima eksportuoti visas savo turimas prekes.

Kiekviena rinka turi savo sąlygas ir bruožus, labiau vartojamos ir iš vis nevartojamus produktus. Taip pat kiekvienos rinkos rodikliai gali suteikti labai daug informacijos apie kiekvieną šalį. Kartais susiduriama su situacija, kad nors ir šalis yra ekonomiškai stabili bei mažai rizikos turinti, tačiau jos problema gali būti rinkoje. Jei šalyje didelė konkurencija į ją šaliam eksportuotojai gali būti labai sudėtinga įeiti ir ten išsilaikyti.

Viso to galutiniame rezultate, šalis eksportuotoja praras dideles investicijas ir neaišku ar iš to kažkiek uždirbs ir ar jai pavyks iš vis į ją įeiti.

Bendro modelio ir įrankio sukūrimas leistų šalims tinkamiau pažvegti į potencialias rinkas, kiekvieną prekių sektorių. Tokio įrankio pagalba kiekviena rinkos dalyvė galėtų sau pritaikyti geriausius variantus ir paskirstyti prekes pagal kitų šalių poreikius ir galimybes. Vieno modelio taikymas ir vienodų duomenų naudojimas sukurtų bendrą tarptautinės prekybos plėtros visumą, kas turėtų didelės naudos šalims, kurios nori ir turi ką eksportuoti, tačiau tiksliai nežinančioms, kurios prekės į kurias rinkas turi keliauti.

Temos aktualumas – Eksperto plėtra yra neatsiejama nuo dabartinės globalios ekonomikos. Šalys siekdamas ekonominio augimo ir stabilumo turi būti konkurencingomis tarptautinėje rinkoje. Tam, kad šalys ir jose esančios įmonės ir organizacijos galėtų plėsti eksportą, būtina turėti priemonę, kuri leistų įmonėms pasinaudojant specialiu įrankiu įvertinti visas pasaulio šalis ne tik pagal jų dydį bet ir pagal kiekvieną atskirą produktą ar produktų sektorių.

Temos problema – Mokslininkai yra sukūrę daug metodikų ir įvairių būdų kaip įvertinti potencialias rinkas, nors tai ir tinka visoms pasaulio šalims, tačiau yra vietų, kurias galima tobulinti, tam, kad būtų gaunami efektyvesni ir labiau kiekvienos šalies poreikius tenkinantys rezultatai. Taip pat kiekviena metodika turi skirtingus rodiklius, dėl ko atsiranda rizika, kad taikomi skaičiavimai nėra tikslūs ar tai kas tinka vienai šaliai gali visai netikti kitos šalies atveju.

Tyrimo objektas – Eksperto plėtros galimybės .

Tyrimo tikslas – sukurti eksperto plėtros galimybių tyrimo metodiką, pagal konkrečius gamybos pramonės prekių sektorius.

Uždaviniai:

1. Atlikti Lietuvos eksperto plėtros strategijos probleminę analizę;
2. Įvertinti tarptautinės prekybos plėtros galimybių vertinimo metodus teoriniu aspektu;
3. Pateikti ir išskirti įrankį metodikoje;
4. Įvertinti pasirinktų probleminių (pagal Lietuvos eksperto strategijos probleminės analizės rezultatus) gamybos sektorių eksperto plėtros galimybes;
5. Pateikti tyrimo išvadas ir rekomendacijas.

Tyrimo metodai – antrinių duomenų rinkimas ir analizė.

1. LIETUVOS EKSPORTO IR JO PLĖTROS STRATEGIJOS PROBLEMINĖ ANALIZĖ

Vertinant Lietuvos eksporto situaciją galima pastebėti, kad 2016 metų pirmoje pusėje prekių eksportas sumažėjo 2,4 procentais lyginant su praėjusių metų tuo pačiu laikotarpiu, dėl to Europoje šiuo metu pastebimas mažas ekonominis augimas. Europos Sąjungos šalims mažas ekonominis augimas taip pat nėra naudingas, tai parodo ir šių šalių eksporto kritimas 4 procentiniais punktais. Baimė, kurią sukėlė Brexit, sumažino prekybos apimtis su Jungtine Karalyste. Referendumas Brexit didina konkurencingumą Europoje, dėl to Lietuvai, kaip eksportuotojai, tenka dar labiau pasistengti, norint plėstis į kitas, naujas, dar neatrastas rinkas. Beveik 62 procentus sudarantis Lietuvos eksportas į Europos Sąjungos šalis po truputį mažėja. Lėtas Europos ekonomikos augimas sunkina Lietuvos užsienio prekybą bei galimybes persiorientuoti ir pasiekti vakarų rinkas.

Taip pat, įtakos Lietuvos mažėjančiai prekių eksporto daliai turi ir pereinamasis Europos Sąjungos lėšų paskirstymo laikotarpis, kadangi pinigai vis dar nepasiekia realios šalių ekonomikos, o dėl to lėtėja investiciniai projektai. Tai kartu mažina ir poreikį statybinėms medžiagoms bei žaliavų importui (Stankevičius, P., 2016)

Eksportą taip pat neigiamai veikia ir naftos kaina, kuri šiuo metu yra kritusi. Lyginant naftos kainas 2015 metų pirmoje pusėje su kainomis 2016 metų pirmoje pusėje matome, kad kaina išliko apie 30 proc. žemesnė, nors vienu metu ir buvo šiek tiek pakilusi. Užsienio šalyse parduodamų naftos produktų kiekis didėjo, tačiau dėl kainos sumažėjimo iš pardavimų buvo uždirbta kur kas mažiau nei prieš tai, kai kaina buvo aukštesnė. Tai sąlygoja ir kitų prekių eksporto mažėjimą užsienio rinkoms. Nevertinant naftos produktų, matoma, kad eksporto augimas antrąjį metų ketvirtį sulėtėjo 0,3 proc. Nors tikimasi naftos kainos stabilizavimosi, tačiau pastebimas vėl atsirandantis naftos kainos kritimas, kas artimiausiu metu neleis tikėtis atokvėpio ne tik Lietuvai, bet ir kitoms šalims eksporto srityje. (Stankevičius, P., 2016)

2016 metų pirmojo pusmečio rezultatai stebina – daugiau nei 30 proc. išaugo prekių eksportas į JAV, kas sudaro apie 5,6 proc. visos šalies eksporto apimties. Taip pat plėtojami vis geresni verslo santykiai su Kinija. Kaip žinia, yra pakankamai sudėtinga užmegzti ryšius su tolimosiomis šalimis, tačiau esanti Europos Sąjungos situacija ir stagnacija įkvepia šalis ieškoti naujų kelių ir naujų partnerių pasaulyje tam, kad ir toliau būtų galima plėstis ir gerinti ekonominę situaciją.

1 lentelė. Lietuvos eksporto tendencijos į Jungtines Amerikos Valstijas (sudaryta autorės, pagal Lietuvos Statistikos departamento duomenis)

Metai	Eksportas mln. eur.	Pokytis, lyginant su praėjusiais metais
2012	346,6	-
2013	682,2	↑ 96,82 proc.
2014	904,9	↑ 32,64 proc.
2015	997,8	↑ 10,26 proc.
2016	1168,1	↑ 17,07 proc.

Kaip matome iš pirmosios lentelės duomenų, Lietuvos eksportas į Jungtines Amerikos Valstijas kiekvienais metais turi tendenciją didėti. Galime matyti, kad 2015 metais augimas buvo sulėtėjęs, tačiau 2016 metai, lyginant su 2015 metais, yra beveik du kartus geresni.

Pirmasis smūgis pasaulio šalims buvo Rusijos embargas ir sankcijos Europos Sąjungos šalims, kas sąlygojo didelius nuostolius. Buvo manoma, kad didžiausią poveikį ir daugiausiai nuostolių patirs maisto sektorius, tačiau galutiniame rezultate labiausiai embargo įtaka buvo jaučiama transporto sektoriuje.

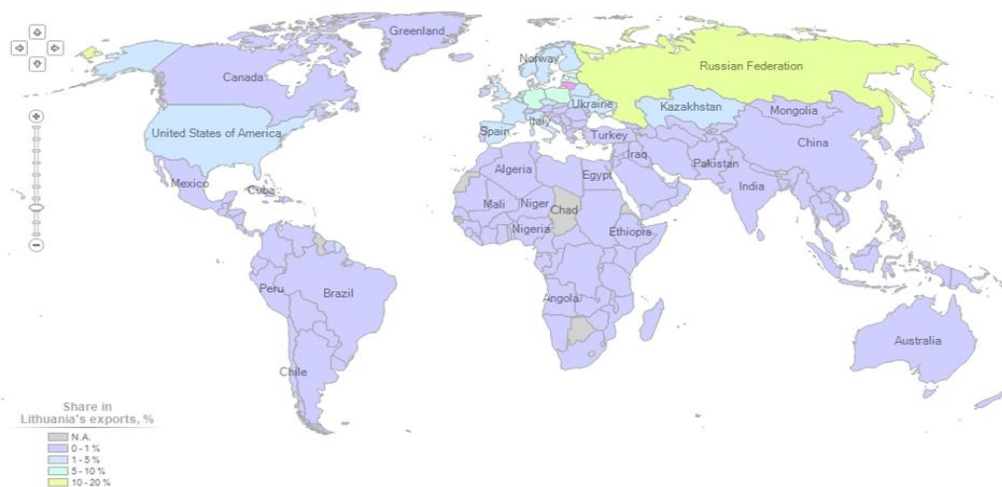
Vienas iš naujausių pavyzdžių, kuris parodė, kad eksportas gali mažėti visai to nesitikint, yra Brexit referendumas. Kai Jungtinė Karalystė pareiškė norą išstoti iš Europos Sąjungos, metų pradžioje augęs eksportas į Jungtinę Karalystę, artėjant referendumui pradėjo greitai mažėti. Jau nuo balandžio mėnesio Lietuvos eksportuotojai mažino prekybos ryšius su šia šalimi. Tai rodo, kad eksporto mažėjimui labai didelė įtaka atsiranda ir tuomet, kai įmonės, kurios eksportuoja tam tikras prekes ar paslaugas, nėra užtikrintos ir garantuotos dėl savo ateities vienoje ar kitoje rinkoje. Nukritus svaro kursui po Brexit, atsirado dar daugiau nežinomybės, todėl norit sumažinti praradimus, atsiradus dar didesnė konkurencija tarp valstybių eksportuotojų. Tam, kad eksportuojančios Lietuvos įmonės išliktų pelningos, jos turės daugiau investicijų skirti gamybos efektyvumui padidinti arba rasti naujus kelius į egzotiškas pasaulio rinkas. (Stankevičius, P., 2016)

Europos įmonių tinklo duomenimis (verslilietuva.lt), Ekonominės Diplomatinės Tarnyba (EDT) išskyrė 10 prioritetinių eksporto plėtros rinkų, į kurias bus dedamos didžiausios pastangos ir finansinės lėšos. Tam, kad būtų pasiektas kuo didesnis efektyvumas, planuojama koncentruoti valstybės skatinimo priemones bei viešojo sektoriaus veiksmus, kurie leis suaktyvinti Lietuvos ekonominį augimą ir eksporto plėtrą. EDT posėdyje buvo kalbėta apie 14 potencialių šalių Lietuvos eksportui, tačiau keturios iš jų žvalgybinės, o jas dar reikia gerai iširti ir įvertinti. Vykusiame posėdyje ūkio ministrė Rasa Noreikienė iš strateginiuose dokumentuose nurodytos 41 rinkos išskyrė pagrindines prioritetines šalis: Vokietiją, Švediją, Jungtinę Karalystę, Norvegiją, JAV, Prancūziją, Ukrainą, Japoniją, Kiniją ir Izraelį. Jei Lietuva sugebės tinkamai įsitvirtinti į šias prioritetines rinkas, jos stipriai paveiks šalies eksporto augimui bei investicijų į

šalies ūkį pritraukimui. Žinoma, reikia nepamiršti ir to, kad visos strateginiuose planuose nurodytos šalys yra svarbios ir nei vienos nereikėtų pamiršti, tačiau būtent iš šių šalių Lietuva gali tikėtis didesnės grąžos. Svarbu pastebėti tai, kad nors ir yra išskirtos prioritetingos kryptys, tačiau ne visada šalys yra susietos su konkrečiais sektoriais, kas lemtų konkrečios šalies su konkrečia rinka eksporto plėtros galimybės.

„Eksportas – Lietuvos ekonomikos variklis“ - tokiu teiginiu dažniausiai Lietuvos ekonomistai nusako šalies ūkio raidą. Vieni svarbiausių šalies eksporto plėtros rodiklių yra darbo vietų skaičiaus augimas ir kiek realiai sukuriama BVP šaliai. (Notten, T., 2014) Dėl šios priežasties šalis siekia kuo didesnės eksporto plėtros.

Lietuvos eksportas yra plačiai pasiskirstęs po pasaulio šalis, tačiau esamos geografijos nepakanka, norint pasiekti užsibrėžtų tikslų. (1 pav.)

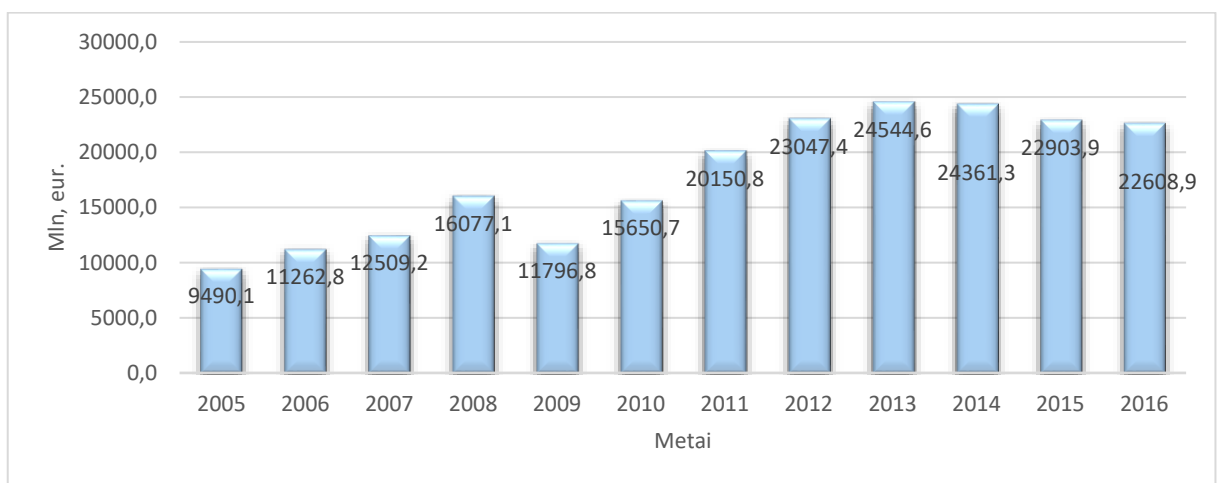
1 pav. Lietuvos eksporto žemėlapis 2015 metais. (Vizualizacija: www.trademap.org/)

Lietuvos eksportuojamų prekių pasiskirstymas pasaulyje yra labai netolygus. Kaip matome iš pirmojo paveikslo, Rusijai tenka didžiausia Lietuvos eksporto dalis. Į ją šalis eksportuoja 10-20 proc. visų savo eksporto prekių. Šiuo metu tai nėra itin tikslus rodiklis, kadangi atsiradęs Rusijos embargas šią situaciją šiek tiek pakeitė. Kiti 5 - 10 procentų Lietuvos eksportuojamų prekių tenka Lenkijai, Vokietijai, Latvijai bei Estijai. Tai yra kaimyninės šalys, kurios ir į Lietuvą įveža nemažą kiekį produkcijos, kuri yra teigiamai vertinama šalies vartotojų. Lietuva eksportuoja savo prekes į visą pasaulį, tačiau eksportas į anksčiau nepamintas šalis sudaro labai nedidelę viso šalies eksporto dalį.

Remiantis Verslios Lietuvos sukurta interaktyvia priemone (www.verslilietuva.lt), tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys, įskaitant ir valdžios atstovus, gali įvertinti šalies esamą situaciją eksporte, pamatyti į

kurias šalis eksportas teikia didžiausią naudą, ir į kurias šalis eksportavimas nėra toks svarbus. Kita vertus, šalys, kurios šiuo metu nekuria didelės vertės, gali turėti reikšmingos įtakos ir naudos ateityje, jei bus sugebėta tinkamai į jas integruotis. Šioje, Verslios Lietuvos sukurtoje interaktyvioje priemonėje, pelės žymekliu užėjus ant šalies, ar į tam skirtą langelį įrašius šalies pavadinimą, galima gauti informaciją apie prekių eksporto vertę (mlrd. eur. 2011 - 2015 metais), eksporto struktūrą bei paslaugų eksporto vertę (mlrd. eur. 2011 - 2015 metais). Iš šio žemėlapio akivaizdžiai matomas Rusijos dominavimas Lietuvos eksporte.

Remiantis Verslios Lietuvos ir Lietuvos statistikos departamento duomenimis, galime įvertinti šalies prekių eksporto vertę pasaulyje, mln. eurų. (2 pav.)

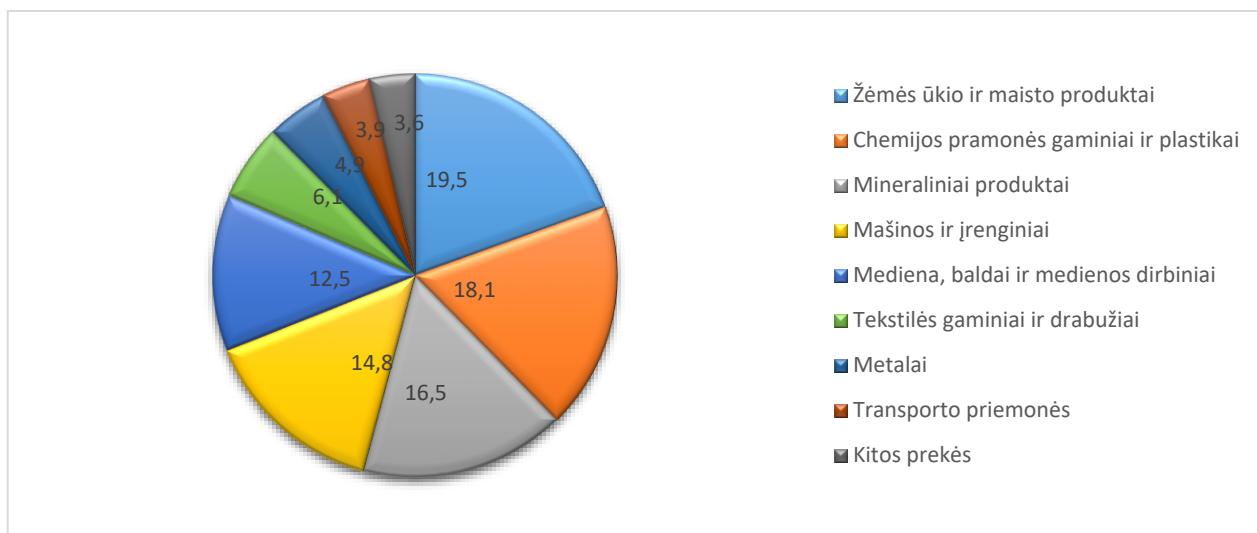

2 pav. Lietuvos prekių eksporto vertė, 2015 - 2016 metais, mln. Eur. (sudaryta autorės, pagal Lietuvos Statistikos departamento duomenis)

Iš pateikto paveikslo matome, kad iki 2009 metų eksportas į kitas pasaulio šalis turėjo tendenciją augti. Tais metais eksportas ženkliai sumažėjo. Galime daryti prielaidą, kad tam įtakos turėjo pasaulinė finansų krizė, kuri prasidėjo 2008 metais, o Lietuvoje stipriausiai pasireiškė 2009 metais (Europos komisija. Ekonomikos ir finansų reikalai). 2010 metais ekonomika pradėjo stabilizuotis, dėl to eksportas vėl ėmė augti. Kaip matome iš paveikslo, 2015 metais šalis vėl patyrė eksporto nuosmukį, kuriam įtaką padarė nepalankios reeksporto pokyčio tendencijos, Rusijos ekonomikos recesijos bei įvesto maisto produktų embargo į Rusiją pasekmės. (Versli Lietuva. Lietuvos eksporto prognozė 2015 - 2016 m.)

Įvertinus Lietuvos prekių eksporto vertę, taip pat derėtų įvertinti ir viso pasaulio šalies prekių eksporto struktūrą 2015 metais, kadangi 2016 metų duomenys nėra pilnai pateikti. (3 pav.) Kaip matome, pagrindinis eksportas yra iš maisto produktų ir žemės ūkio, kas sudaro beveik 20 proc. viso šalies prekių eksporto. Taip pat didelę dalį, daugiau nei 18 proc., sudaro chemijos pramonės gaminiai, 16 proc. - mineraliniai produktai,

15 proc. - mediena ir baldai, bei daugiau nei 12 proc. - tekstilės gaminiai su drabužiais. Remdamiesi šiuo paveikslu, galime daryti išvadą, kad šalis yra stipri žemės ūkio, maisto produktų, chemijos pramonės gaminių ir plastiko eksportuotoja. Siekiant kuo geriau tai išnaudoti, reikėtų dėmesį skirti ne tik šioms sritims, tačiau ir visoms kitoms potencialioms sritims, kurios gali augti tarptautinėje rinkoje.

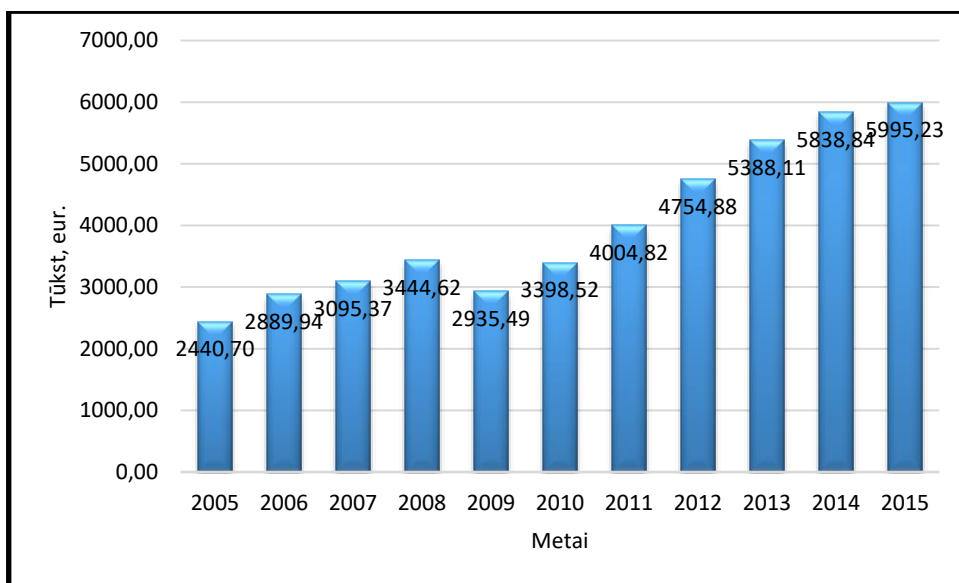
3 pav. Lietuvos prekių eksporto struktūra pasaulyje 2015 metais, proc. (sudaryta pagal, Versli Lietuva. <http://www.verslilietuva.lt/lt/analitika/lietuvos-eksporto-zemelapis-2015>)

Tekstilinių gaminių, medienos, metalų bei transporto priemonių sektoriai sudaro pakankamai mažą dalį bendro šalies eksporto, nors tai gaminti ir gali. Nereikėtų visų šalies resursų naudoti tik į jau tris ar keturis pagrindinius šalies sektorius, tačiau būtų galima ieškoti nišinių rinkų į kurias būtų galima eksportuoti būtent tų sektorių prekes, kurios šiuo metu sudaro mažą dalį visų eksportuojamų šalies prekių.

Tačiau tam, kad būtų tinkamai įvertinamos potencialios rinkos, svarbu sugebėti išmatuoti ir įvertinti jų potencialą, ir tik tuomet skirti dėmesį, kad tuo potencialu būtų tinkamai pasinaudota. Sukūrus instrumentą, kuris leis atrinkti potencialias eksporto šalis paprastai, greitai ir pigiai, bus galima lengviau patikrinti galimybes bei vykdyti sekančius žingsnius.

Lietuvos eksporte svarbu ne tik prekių, bet ir paslaugų eksportas. Siekiant palyginti paslaugų ir prekių eksporto pasaulyje vertes, 4 pav. pateikiama paslaugų eksporto vertė, 2005 - 2015 metų laikotarpiu.

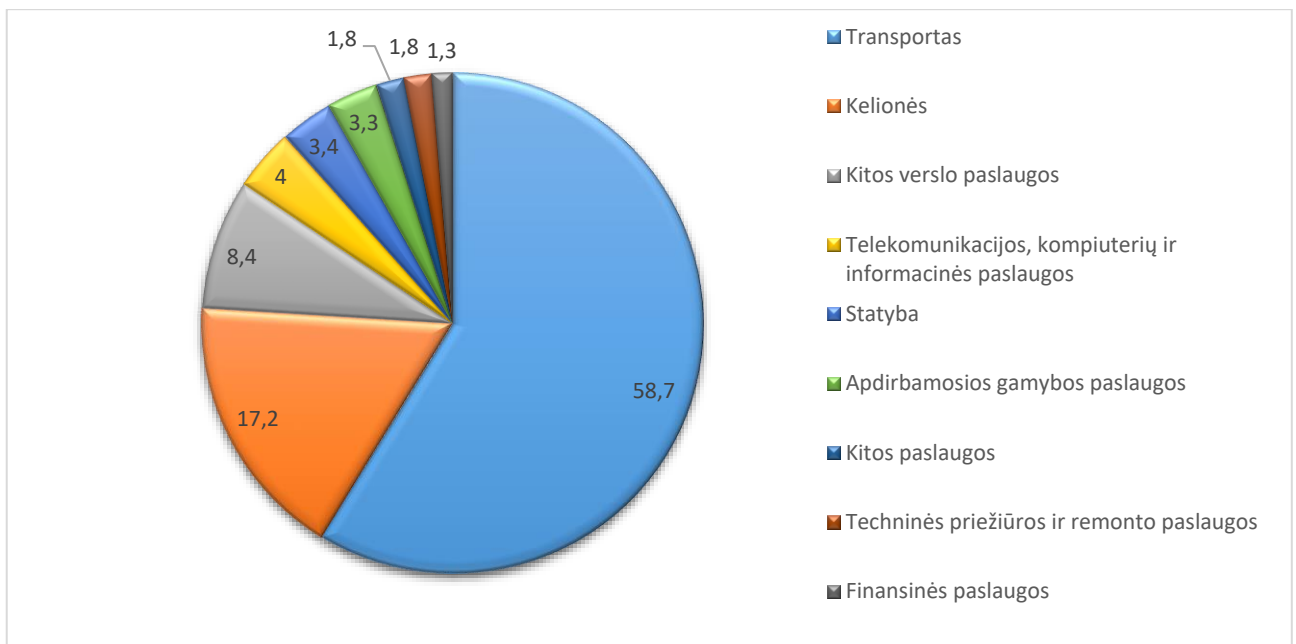

4 pav. Lietuvos pateikiama paslaugų eksporto vertė, analizuojamu 2011 - 2015 metų laikotarpiu, pasaulyje. (Sudaryta autorės, pagal trademap.org. duomenis)¹

Kaip matome iš aukščiau pateikto paveikslo, paslaugų eksportas Lietuvoje turi tendenciją augti. 2006 metais matomas sumažėjimas paslaugų eksporto bei 2009 metais. Nusakyti dėl kokių priežasčių paslaugų eksportas smuko 2005 metais yra sunku, tačiau 2009 metų Lietuvos paslaugų eksporto sumažėjimui įtakos turėjo Rusijos embargas, kuriuo buvo draudžiama bendradarbiauti su Rusija, kuri yra bene pagrindinė Lietuvos eksporto šalis. Žinoma, eksporto mažėjimas truko vos metus, kadangi Lietuvos vyriausybė iš anksto buvo pradėjusi politiką, kuria siekė kuo įmanoma daugiau atsitraukti nuo kaimyninės šalies. Paslaugų eksporto sumažėjimą lėmė sumažėjęs transporto paslaugų mastas: sumažėjęs geležinkelių transporto paslaugų ir kelių eksportas. (tv3.lt)

Remiantis Verslios Lietuvos sudarytu paveikslu (5 pav.) galime matyti, kad transportas čia sudaro daugiau nei 50 proc. bendro paslaugų eksporto.

¹ http://www.trademap.org/tradestat/Service_SelCountry_TS.aspx?nvpm=1|440|||||S00|1|3|1|2|2|1|5|1|1

5 pav. Lietuvos paslaugų eksporto struktūra 2015 metais. (sudaryta, pagal Versli Lietuva duomenis)

Nors ir paslaugų eksportas yra augantis, tačiau spartus transporto sektoriaus augimas, kuris yra vienas pagrindinių šioje vietoje vis vien neleidžia Lietuvai pasiekti prekių eksporto lygio. Paslaugos su aukšta pridėtine verte, tokios kaip statybos, komunikacija, finansai, IT ir konsultavimo paslaugos, eksporte sudaro vos 10% viso paslaugų eksporto; dėl šios priežasties, spartus šio sektoriaus augimas turės nedaug poveikio visam eksportui. Įvairių verslo, statybos bei kitų profesionalių paslaugų eksportas augo greičiau, tačiau jų vertė ir poveikis yra nedideli. (swedbank.lt)

Kalbant apie bendrą šalies eksportą į visą pasaulį, matome, kad šalis turi sektorių, kurie tik trumuoju tiek ir ilguoju laikotarpiu yra neigiami, todėl šių sektorių nevertėtų rinktis, o reikėtų pažvelgti į tai, kas šiuo metu auga su galimybe plėstis (lentelė 2). Iš šio priedo A 2 skaičių klasifikacijoje, buvo pašalintos visi galimi produktai, kurie turi neigiamą ilgojo ar trumpojo laikotarpio augimą. Taip pat iš lentelės išimtos prekės, kurių eksporto augimas yra žemesnis už bendrą pasaulinės prekybos importo augimą ilguoju laikotarpiu. Nera aktualu vertinti produktų, kurie bendrame pasaulio importe turi tendenciją mažėti ir sudaro neigiamą augimą, kitaip tariant tų prekių importo mažėjimą. Be viso to labai svarbu įvertinti ir tų produktų vertę bndrame pasaulio eksporte.

2 lentelė. Lietuvos tarptautinės prekybos indikatoriai, pagal produktus (sudaryta autorės, pagal Trade map duomenimis)

Kodas	Produktas	Tarptautinės prekybos indikatoriai						
		Eksporto vertė 2016 metais (tūkst. USD)	Prekybos balansas 2016 metais (tūkst. USD)	Metinis augimas (2012 – 2016 m), %	Metinis augimas (2015 – 2016 m), %	Metinis importo augimas pasaulyje (2012 – 2016 m), %	Dalis, pasaulio eksporte (%)	Reitingas pasaulio eksporte
44	Mediena ir medienos dirbiniai; medžio anglis	1,002,303.00	405,441.00	1	4	0	0.8	28
53	Kiti augaliniai tekstilės pluoštai	51,842.00	7,002.00	5	7	2	1.3	11
54	Vata, veltiniai ir neaustinės medžiagos	129,353.00	41,131.00	0	2	2	0.6	34
94	Baldai; patalynės reikmenys, čiužiniai, čiužinių karkasai ,.....	1,931,505.00	1,496,357.00	4	7	3	0.8	24

Remiantis duomenimis pateiktais priede A, matome, kad tiek prekių, tiek ir paslaugų eksportas Lietuvoje, nesukuria labai daugiau pajamų, kurios prisidėtų prie šalies bendrojo vidaus produkto augimo. Tačiau galime pamatyti potencialis prekes, kurių eksporto didinimas į naujas rinkas gerintų šalies eksporto rodiklio duomenis. Dėl šios priežasties Lietuvos vyriausybė sukūrė 2014 - 2020 metų, Lietuvos eksporto plėtros strategijos gaires. (<http://ukmin.lrv.lt>)

Šios plėtros strategijos gairės, skirtos Lietuvos eksportui yra suskirstytos į penkis atskirus skyrius, kurie nurodo:

1. Bendrosios nuostatos, kuriose yra atskleidžiamas šių gairių tikslas - “diversifikavus eksporto rinkas, padidinti prekių ir paslaugų eksportą, ypač didelį dėmesį skirti lietuviškos kilmės prekių ir paslaugų eksportui.”²(ukmin.lrv.lt) To pasėkoje tikimasi, kad paslaugų ir prekių eksporto dalis pagal BVP iki 2020 metų padidės 100 proc. (lyginant su 2013 metais).
2. Lietuvos eksporto, 2007 - 2013 metų, apžvalga ir svarba šalies ekonomikai.
3. Prioritetiniai eksporto plėtros tikslai ir siektini rezultatai.
4. Eksporto plėtros skatinimo prioritetai, kriterijai ir veiklos.
5. Baigiamosios nuostatos, kuriose įvardijama kokių lėšų pagalba, tai bus įgyvendinta.

Šalies eksporto plėtros strategijos gairių pavidalas ir forma yra pritaikoma tik politiniu atžvilgiu, kadangi šios gairės nenurodo konkrečių būdų kaip viso to būtų galima pasiekti (ukmin.lrv.lt). ³Būti išskirti trečio skyriaus planuojamas veiklas, kurios yra per daug abstrakčios ir neišpildytos. Čia galime

² <https://ukmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/eksportas/eksporto-strategija>

³ <http://ukmin.lrv.lt/uploads/ukmin/documents/files/4-58%20.pdf>

įžvelgti problemą - Lietuvos Respublikos sukurtos eksporto plėtros strategijos gairės yra paviršutinės ir nesprendžia, prekių eksporto augimo problemas.

Gairėse yra išskirtos skatinimo veiklos kurios sieks didinti eksportą:

1. Informuoti ir konsultuoti įmones;
2. Skatinti užmegzti verslo ryšius;
3. Teikti ekspertines paslaugas, rengti pratybas ir seminarus;
4. Stiprinti ir tobulinti ekonominį atstovavimą užsienyje.

Kaip buvo pateikta trečiame paveiksle, matėme, kad tam tikri šalies ūkio sektoriai nėra tinkamai išnaudojami, todėl labai svarbu įsigilinti į visą Lietuvos eksporto struktūrą. Trade map duomenys parodė, kad didelė dalis prekių, kurias eksportuojame naudos neduoda nei ilgame nei trumpame laikotaryje, taip pat pamatėme, kad tų prekių augimas visame pasaulio importo augime yra neigiamas ar galiausiai visas pasaulio importas tos prekės yra neigimas. 2 lentelėje palikau produktus, kurie turi teigiamą augimą tiek trumpuoju tiek ilguoju laikotarpiu. Taip pat bendras tų produktų augimas pasaulinėje prekyboje yra teigiamas ir šie keturi produktai turi didžiausią vertę prekyboje iš visų buvusių duomenų.

Šiame baigiamajame magistro darbe, sieksiu pateikti konkrečius būdus, kurie šias gaires papildys ir leis išspręsti esamą eksporto problemą ir atsakyti į išsikeltus klausimus:

- Kokias prekes eksportuojame, į kokias rinkas eksportas galėtų būti diversifikuotas.
- Kaip praktiškai pritaikyti šalies sukurtas eksporto plėtros gaires, pritaikant įvairias metodikas ir skaičiavimus.
- Nusakyti šalies prioritетines rinkas bei jų identifikavimo būdus.

1.1. Tarptautinė prekyba ir jai taikomos politikos formos

Tarptautinei prekybai nusakyti yra taikoma daugybė įvairių terminų, kurie turi pagrindinę bendrą mintį. Žemiau pateiktoje lentelėje galite pamatyti įvairių autorių tarptautinės prekybos sąvokų apibrėžimus.

3 lentelė. Tarptautinės prekybos sąvokos (sudaryta autorės remiantis įvairias šaltiniais)

Autorius	Tarptautinė prekyba
Giancarlo Gandolfo (metai), International Trade Theory and Policy (psl 2).	Konkrečių prekių tam tikroje veiklos srityje importas ir eksportas, priežastys, esamosios ir reikalingos apimtys, kainos, nauda bei to rezultatai: šalies specializacija ir augantis jos konkurencingumas. Modelis turi būti teorinis, tai pritaikytas konkrečiai šakai, bet tinkamas visoms, lengvai užpildomas duomenimis ir pateikiantis atsakymus – strateginių sprendimų rekomendacijas – tai šakai, sektoriui, kurio duomenimis bus užpildytas.
Belay Seyoum, 2009. Export-Import Theory, Practices and Procedures. Second edition. (7-9psl)	Tarptautinė prekyba leidžia gamintojams ir platintojams atkreipti, ieškoti produktų, paslaugų ir sudedamųjų dalių, pagamintų užsienyje.
Bernatonytė, D. (2011) Tarptautinė prekyba (psl 14)	Tarptautinė prekyba – pardavimo ir pirkimo procesas, vykstantis tarp įvairių šaliųparpininkų, pardavėjų, pirkėjų.
Singh, R., 2013⁴, psl. 25	Tarptautinė prekyba remiasi prekių, paslaugų ir idėjų mainais tarp šalių (dviejų ar daugiau).
Vengrauskas, V., Langvinienė, N., 2008	Apsikeitimas paslaugomis ir prekėmis tarp valstybių.
Snieška, V., et al., 2009	Tarptautinė prekyba – ta pirkimo ir pardavimo procesas, kuris vyksta įvairiose šalyse tarp pirkėjų, pardavėjų bei tarpininkų.

Nors ir skirtingi autoriai, tačiau kiekvienas jų pabrėžia, kad tai derinys, kurį sudaro prekės ir paslaugos. Tarptautinė prekyba, tai pirkimo ir pardavimo procesas, kurio šalys mainosi savo prekėmis, siekdamos iš to gauti kuo didesnę naudą. Kiekviena šalis eksportuoja atsirenka prekes, kurios jai sukuria didžiausią pridėtinę naudą. Tačiau Lietuvoje dominuoja nedidelio darbo našumo, nekonkurencingos eksporto šakos. Tokių šakų eksporto dalį vertėtų mažinti ir didinti aukštą pridėtinę vertę kuriančių išvežamų

⁴Ram, S. (2013). International trade operations. New Delhi: Excel Books. Elektroninė prieiga: https://books.google.lt/books?id=Yz_0TZZczu0C&pg=PA25&dq=international+trade+advantages&hl=lt&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=international%20trade%20advantages&f=false

paslaugų ir prekių dalį, šalies eksporte (t.y. biotechnologijos, inžinerijos, medicinos paslaugų, mechatronikos, nanotechnologijų bei lazerių technologijų šakose). (Jundzilaitė, V., Vijeikis, J., 2011) Nors ir trumpuoju laikotarpiu pakeisti šalies eksporto struktūros nėra įmanoma, tačiau ilgalaikėje perspektyvoje, tai galima padaryti galima. Įmonės ir įmonėse dirbantys žmonės turi gyventi šiandien, todėl galimų rinkų reikia ieškoti ir bandyti jas išnaudoti. To pasėkoje bus gaunamos pajamos, kurias naudos investicijoms į gamybos modernizavimą, inovacijas bei bus didinama pridėtinė vertė.

Šalys, kurios leidžia įvežti vienos ar kitos rūšies prekes ar paslaugas, to pačios pasigaminti negali arba tai yra pigesnis būdas, nei jos tą produktą/prekę ar paslaugą gamintų pačios. Pagrindinės dvi dedamosios, siekiant, kad tarptautinė prekyba šalyje būtų pelninga ir kad šalis šioje rinkoje išliktu konkurencinga, tai tinkamas prekių eksportas bei importas, kurie vienas be kito nėra įmanomi.

Tarptautinėje prekyboje išskiriamos dvi pagrindinės tarptautinės prekybos formos, kurios yra plačiai taikomos visame pasaulyje – laisvoji prekyba ir protekcionizmas. Tiek viena tiek ir kita politika turi didelę reikšmę tarptautinėje prekyboje ir eksporte.

1. *Laisvoji prekyba* – tai tokia ekonominė politika, kurioje muitų mokesčiai bei kiti suvaržymai nėra taikomi. Visos šalys, kurios taiko laisvosios prekybos politikos formą turi naudos iš tarptautinio teritorinio gamybos specializavimo privalumais. (Snieška et al., 2009) Pagrindinis šios prekybos tikslas yra užtikrinti ir realizuoti tarptautinės specializacijos ir kooperacijos pranašumus. Tačiau laisvosios prekybos sutartis neužtikrina, kad nebūtų įvesti nauji kiekybiniai apribojimai ar draudimai, remiantis šalių politika, saugumo užtikrinimo ar visuomenės moralės tikslais. (Jakutis, A., Liukaitis, R., Samuliavičius, J., 2007)
2. *Protekcionizmas* – tai tokia vykdoma šalies ekonominė politika, kuri yra orientuota į tai, kad būtų apsaugota vidaus rinka, nuo galimos užsienio konkurencijos. Ši politika taiko įvairius apribojimus, kurių pasekmė, kad yra sumažinama nauda iš specializacijos arba galiausiai jos visai nėra gaunama. (Pilinkienė, V., 2008, p. 33)

Šalys, kurios turi aukšto lygio ekonomiką dažniausiai susilaiko nuo protekcionistinės politikos ir taip išlaiko atvirą rinką. Tai daro įtaką trumpalaikiams ekonominiams trukdžiams, tačiau ilgojo laikotarpio perspektyvoje ekonomika progresuoja. Netaikant protekcionistinės politikos dažnai šalyse dėl išaugančio produktyvumo, išauga ir darbo vietų skaičius. Produktyvumas taip pat gali sąlygoti ir gamybos automatizavimą, kas sumažina darbuotojų skaičių, tačiau pasitaiko atveju, kad tam reikia papildomų išteklių, ko pasėkoje padidėja ir produktų pridėtinė vertė. (Vasiliauskienė, L., Snieška, V., 2007)

Norint geriau susipažinti su protekcionizmu ir jo rūšimis Pilinkienė, V., (2008) išskyrė pagrindines jo rūšis:

- *Rūšinis protekcionizmas* – orientuotas į tam tikras šalis ar atskiras produktų rūšis;
- *Šakinis protekcionizmas* – apsaugo tam tikras ūkio šakas;
- *Kolektyvinis protekcionizmas* – protekcionizmo taikymas, pagal susitarimą, šalims, kurios nepriklauso tam tikram šalių ratui.
- *Paslėptas protekcionizmas* – taikomas paslėptais vidinės ekonomikos politikos metodais;
- *Apsauginis protekcionizmas* – nuo užsienio konkurencijos norima apsaugoti valstybės pramonę;
- *Agresyvusis protekcionizmas* – maksimaliai skatinamas eksportas.

Visos protekcionistinės rūšys išskiria kažką savito ir nėra nei vienos kuri labiausiai būtų vertinama ar, kad visos tiktų visoms pasaulio šalims. Abi šios politikos formos taikomos pakankamai dažnai visame pasaulyje, kadangi kiekviena šalis turi savo nuostatas kaip tarptautinė prekyba turėtų veikti, pagal tos šalies esančią politinę situaciją.

Yra išskiriamos trys pagrindinės prielaidos, kurias nurodo didžioji dalis autorių, nusakyti tarptautinei prekybai (Jakutis, A., Petraškevičius, V., Steponavičius A., Šečkutė L., Zaicev S., 2007) :

1. Skirtingos gamybos sąlygos. Kiekviena šalis turi skirtingus gamtinius išteklius ir skirtinga jų kiekį gali panaudoti. Į tai įeity specializacijos, klimato, išteklių aprūpinimo, gamtos ir kiti ištekliai.
2. Skirtingas darbo našumo lygis. Kiekviena šalis, norėdama uždirbti visada siekia gaminti tik tai kas pelninga ir efektyvu jai. Orientuojamasi į tas sritis ir tuos gamybos procesus, kurie yra daug labiau pažengę , gaminančioje šalyje, nei kitose pasaulio šalyse.
3. Poreikių ir skonių įvairovė. Nors ir tarp šalių kainos ir sąnaudos gali sutapti, tačiau kiekvienos šalies vartotojų poreikiai gali būti visiškai skirtingi. Dėl šios priežasties ir atsirado mainai tarp šalių, siekiant patenkinti kiekvieno vartotojo poreikius ir norus.

Visas šias tris prielaidas būtų galima iš vienos ar kitos pusės prilyginti vienai ar kita tarptautinės prekybos teorijai, kadangi Heckscherio-Ohlino teorija, teigia jog prekių kainos skiriasi dėl to, kad yra skirtingi produkcijos kaštai. Tai būtų priimti pirmajai prielaidai apie skirtingas gamybos sąlygas. Vienos šalys turi didelius gamtinius išteklius, kitos didžiulę darbo jėgą. Kiekviena šalis gamina tik tai kas jai apsimoka ir neišnaudoja didelių resursų (Jakutis, A., Petraškevičius, V., Steponavičius A., Šečkutė L., Zaicev S., 2007).

Antroji teorija – palyginamųjų kaštų. Čia buvo pateikta nuomonė, kad prekiauja tik tos šalys, kurios turi absoliutini pranašumą prieš kitas pasaulio šalis. Tačiau vėl gi tai nieko neįrodė, nes yra prekiaujančių ir tokių šalių, kurios pranašumo prieš kitas šalis neturi. (Jakutis, A. et. al., 2007)

Empirinis tarptautinių teorijų pagrindimas beveik viską paneigė kas buvo sakoma Heckscherio-Ohlino ir palyginamųjų kaštų teorijoje. Čia buvo einama prie išvados, kad tarptautinei prekybai gali turėti

reikšmės ir tokie dalykai kaip: spartus technologinis vystymasis, vyriausybės reguliavimai, marketingo atsiradimas ir kitos priežastys. Taip pat ir Porteris (Jakutis, A. et. al., 2007), savo teorijoje siekė panaikinti visus absoliutinio pranašumo vertinimus kaip bene svarbiausius, tam, kad šalys užsiimtu tarptautine prekyba. Čia jis pateikė, tokias mintis, kad gamybos automatizavimas lemia tai, jog darbo jėgos kiekis nebėra toks svarbus, koks galėjo atrodyti anksčiau, kapitalo ir darbo jėgos rinkos, išsivysčiusiose šalyse turi didelį lokalizacijos pasiskirstymą.

Jau kelis šimtmečius egzistuojanti tarptautinė prekyba gali būti apibūdinama šešiais pagrindiniais bruožais: ji augo netolygiai; prekyba augo greičiau nei gamyba, tarp atskirų valstybių; paslaugos ir prekės, kuriomis šalys prekiauja, pasikeitė iš esmės; skirtinguose sektoriuose, tarptautinėje ir nacionalinėje rinkoje, labai skiriasi prekybos būdai; yra skirtingos paslaugų ir prekių prekybos sąlygos; keitėsi pagrindiniai dalyviai prekybos. Per visą tą laiką prekyba buvo suvokiama, kaip paprasti prekių mainai, tačiau dabar tarptautinė prekyba laikoma fenomenu, kuris yra svarbiausiais tarptautinės integracijos procesas (Gudinienė, L., Kleinauskytė, I., 2009)

Visos teorijos vienu ar kitu aspektu atsako kodėl ir būtent dėl kokių priežasčių atsirado tarptautinė prekyba ir kokie faktoriai lėmė vienos ar kitos šalies augimą eksporte ir šalies plėtroje. Pagrindinis dalykas, kodėl šalys tuo užsiima, tai tam, kad galėtų įsigyti pigiau reikiamų prekių iš kitų šalių, nei pati sau šalis galėtų jų pasigaminti. Visos ekonominės naudos siekiančios organizacijos, pasaulyje, turi tam tikrų prekių ar paslaugų, kurias gali pasiūlyti žemiausia kaina su tikslu, kad ir ji gaus atitinkamų prekių ar paslaugų, kurių gamyba toje šalyje būtų daug didesnė nei perkant tarptautinėje rinkoje.

Sekančiuose poskyriuose bus išskirta tarptautinės prekybos naudos, trūkumai ir ribojimai, kurie leis pamatyti, kokias naudas prekyba gali atnešti ir su kokias ribojimais bei trūkumais šalys susiduria.

Apibendrinat galima teigti, kad svarbu žinoti kas yra tarptautinė prekyba ir kokios gali būti taikomos politikos formos, tačiau daug svarbiau žinoti kokią naudą ji duoda šalies mastu ir kokią svarbią vietą užima konkrečiai eksportas. Dėl šios priežasties tolimesniame darbe importas ir tarptautinės prekybos formos nebus analizuojamos, bus konkrečiai vertinama eksporto rizika ir plėtros galimybės bei konkrečių sektorių vertinimo rodikliai, tam, kad būtų surastas įrankis vertinti eksporto plėtros galimybės.

2. TARPTAUTINĖS PREKYBOS PLĖTROS GALIMYBIŲ VERTINIMO TEORINIAI ASPEKTAI

Siekiant įvertinti tarptautinės prekybos svarbą šalies ekonomikoje ir rasti konkrečius būdus, kaip gerinti šį rodiklį svarbu suvokti, kas yra tarptautinė prekyba, kokios priežastys turi įtakos sėkmei ar nesėkmei einant į tarptautinius vandenis bei kokios viso to pasekmės gali laukti. Kadangi tarptautinėje prekyboje eksportas yra labai svarbus, šioje darbo dalyje bus įvertintas eksportas, jo nauda, trūkumai bei priemonės, kaip eksportą reikia vertinti tiek šalies lygmeniu, tiek ir konkrečiais sektoriais.

2.1.1. Tarptautinės prekybos nauda ir įtaka šalies ekonomikai

Kiekviena šalis siekia užsiimti tarptautine prekyba dažniausiai dėl dviejų pagrindinių dalykų. Visų pirma, dėl to, kad šalis pačios neturi pakankamai išteklių, tam, kad pasigamintu viską ko jai reikia (prekių ir paslaugų), antra jos turi galimybę užsidirbti eksportuodamos savo prekes ar paslaugas. (Reuvid, J. And Sherlock, J., 2011) Taip pat, kaip teigia Bernatonytė, D. (2011), nauda tarp šalių gali pasiskirstyti tolygiai, nes viskas priklauso nuo pasaulinių kainų lygio. Iš kitos pusės žiūrint, ta nauda, kurią suteikia tarptautinė prekyba pasiskirsto tarp gamintojų ir vartotojų, eksportuotojų ir importuotojų netolygiai, šalies viduje. Nauda nustatoma remiantis, kainų lygiu ir prekybos apimtimis, nuo prekių, kuriomis šalis prekiauja tarpusavyje.

Jei dar ankščiau šalis teoriškai galėjo gyventi tik su tuo ką turi, tai šiuolaikinėje visuomenėje ir pasaulyje ši sąlyga nebeegzistuoja. Norint patenkinti gyventojų poreikius, tarptautinė prekyba, importas ir eksportas, yra būtinas. Kiekviena pasaulio šalis gamina tas prekes, kurias jai gaminti apsimoka. (Jakutis A., Petraškevičius V., ir kt., 2007)

Tam, kad geriau būtų suprantame tarptautinės prekybos naudą, žemiau esančioje lentelėje pateikiama įvairių autorių nuomonė.

4 lentelė. Tarptautinės prekybos nauda (sudaryta autorės remiantis kitų šaltinių duomenimis)

Autorius	Tarptautinės prekybos nauda
Ram, S., 2013, psl. 25.	Didina konkurenciją šalies viduje; Didina pardavimus ir pelną; Padidina pasaulinės rinkos dalį; Sumažina priklausomybę esamoms rinkoms; Gerai panaudojamos įmonių technologijos ir know-how; Pasaulinis pardavimų potencialas esamiems produktams;

	Cikliškų rinkos svyravimų kontrolė; Geresni verslo plėtros pokyčiai; Efektyviai panaudojamas gamybos perviršis; Geresnė mokymosi kreivė tarp užsienio konkurenciją.
Jain, T.R. and Kaur, S.J., 2009	Pilnesnis išteklių panaudojimas; Pigesnės prekės; Prekių įvairovė; Gamybos perviršis; Konkurencija; Platesnė rinka; Masinė gamyba ir masto ekonomija; Ekonominės plėtros galimybės; Gamybos metodų tobulinimas; Nacionalinių pajamų padidėjimas; Tarptautinis bendradarbiavimas; Daugiau darbo vietų; Kultūriniai ryšiai.
Bernatonytė, D., 2004	Konkurencijos didėjimas; Masto ekonomija; Lyginamasis pranašumas; Pagamintų produktų gausa ir įvairovė;
Osmond Vitez, (n.d)⁵	Išteklių padidėjimas; Geresnė gyvenimo kokybė; Geresni užsienio ryšiai; Gamybos efektyvumas.
Occupytheory.org, 2014⁶	Didina vidaus konkurencingumą; Didina pelną ir pardavimus.
Davulis, G. 2009	Skatina tarptautini darbo pasidalinimą; Didina konkurenciją; Didina produktų įvairovę ir gausą; Atsiranda sąlygos masto ekonomijai.

Kaip matome iš aukščiau patektos įvairių autorių lentelės, pastebime, kad pranašumai pakankamai vienodi. Tarptautinė prekyba didina šalies konkurencingumą išorinėse rinkose bei tuo pačiu skatina konkurenciją ir šalies viduje. Taip pat tai skatina didesnę pelną ir pardavimus, gerina tarptautinius ryšius bei masto ekonomiją.

Jau anksčiau minėtos tarptautinės prekybos politikos formos (laisvoji prekyba ir protekcionizmas) turi savus plusus ir minusus, kurie vienaip ar kitaip gali daryti įtaką šalims pasirinkti būtent vieną iš šių politikos formų savo šalyje. Laisvoji prekyba, kaip teigia Lementauskienė, V., (2007) išskiria pagrindinius šios politikos privalumus:

- Naudos atsiradimas vartotojams, dėl didesnio prekių asortimento;

⁵ <http://smallbusiness.chron.com/benefits-trade-developing-countries-3834.html>

⁶ <https://occupytheory.org/advantages-and-disadvantages-of-international-trade/>

- Skatinamas konkurencingumas tarp šalių ir šalies viduje, apribojant monopolijas;
- Susikuria darbo pasidalijimas, kuris yra naudingas ne tik vienai pusei, bet ir kitai;
- Efektyvesnis išteklių pasiskirstymas, aukštesnis gerovės lygis tiek materialiniu aspektu tiek ir pasaulio mastu ar atskirose valstybėse.

Šie privalumai leidžia šalims būti konkurencingomis tarptautinėje rinkoje, tačiau neužtikrina vidaus rinkos apsaugos ką daro protekcionistinė tarptautinės prekybos politikos forma. Protekcionizmo taikymo viena iš pagrindinių naudų atsirandančių šaliai, tai jos vidaus rinkos apsaugojimas. Kai valstybės viduje bandoma įtvirtinti naują tam tikros prekės, pramonės šaką, visi apribojimai, kurie yra taikomi per protekcionizmą, leidžia apsaugoti gamintojus nuo užsienio konkurentų ir jų keliamos konkurencijos. Nors tai ir skatina darbo vietų kūrimą, tačiau remiantis useconomy.about.com, (2017) duomenimis, tai yra laikinas dalykas, kadangi nustojus taikyti įvairius muitus ir kitus mokesčius, šalies viduje, įmonės nustos samdyti žmones ir darbo vietų kūrimas sustos. Tačiau apie tarptautinės prekybos ribojimus ir politikų minusus bus kalbama sekančiame poskyryje (2.2.2.).

Visos naudos, kurios atsiranda užsiimant tarptautine prekyba skatina šalis tuo specializuotis. Kiekviena šalis bando eksportuoti ir gamina tą produkciją, kurią jai labiausiai apsimoka.

Apibendrinant galima teigti, kad tarptautinė prekyba kuria didelę naudą šalims ir jų ekonomikoms, tačiau be visa to yra ir kita tarptautinės prekybos pusė, kurią taip pat reikia pamatyti ir įvertinti. Kiekviena politika turi ir savus minusus bei trūkumus, dėl ko reikia gerai pasverti abi puses, tam, kad būtų priimtas sprendimas kokia tarptautinės prekybos forma turi būti taiko šalyje, bei kaip su vienos ar kitos politikos formos minusais šalis turėtų tvarkytis, tam, kad ribojimai šalims nesudarytų didelių nuostolių ar sunkumų.

2.1.2. Tarptautinės prekybos trūkumai, ribojimai ir galimos ribojimų pasekmės

Nors ir tarptautinė prekyba neša didelę naudą ir kurią šalių konkurencingumą, tačiau kaip jau minėjau yra ir atroji to pusė – trūkumai ir įvairūs ribojimai, kurie priklauso nuo kiekvienoje šalyje taikomos politikos. Nereikia pamiršti ir to, kad kai kurie ribojimai yra minusai šalims, kurios nori įvežti prekes, bet ne toms šalims, kurios tuos ribojimus taiko.

5 lentelė. Tarptautinės prekybos trūkumai (sudaryta autorės remiantis kitų šaltinių duomenimis)

Autorius	Tarptautinės prekybos trūkumai
Singh, R., 2013⁷	Organizuojant naują reklaminę medžiagą kartu didėja ir pardavimų išlaidos; Nėra trumpalaikio pelno, reikia ilgalaikių finansinių įsipareigojimų; Administracinių išlaidų padidėjimas; Didėja žmogiškųjų išteklių sąnaudos, nes reikalingos kelionių išlaidos; Gaunamų pajamų gavimo pailgėjimas; Produkto pakavimo ir ženklavimo modifikavimas, pagal kitų šalių reikalavimus; Didelės finansinės išlaidos ir uždelsta grąža; Sunkios administracinės išlaidos dėl įvairių eksporto licencijų, leidimų ir eksporto dokumentų.
Jain, T.R. and Kaur, S.J., 2009	Gamtos išteklių išnaudojimas; Politinė vergija; Užsienio konkurencija; Dėmpingas; Tarptautinė konkurencija; Kainų augimas; Kenksmingas importas; Priklausomybė; Nuostoliai žemės ūkio šalyse; Perprodukcija; Ekonominių blogybių efektas.
Bernatonytė, D., 2004	-
Osmond Vitez, (n.d.)	-
Occupytheory.org, 2014	Ilgojo laikotarpio procesas; Papildomi licencijavimai ir kiti mokesčiai bei reguliavimai.
Davulis, G. 2009	Skirtingas poveikis, skirtingoms šalies gyventojų socialinėms grupėms; Vartotojams naudingas importas, o ne eksportas; Didinamas nedarbas šalyje; Atsiranda darbuotojų perkvalifikavimai, kuriems reikia daug laiko ir lėšų.

Penktoje lentelėje yra pateikiami bendrieji tarptautinės prekybos trūkumai, kurios įvardija skirtingi autoriai. Šie autoriai taip pat ir 2.1.1. poskyryje išskyrė tarptautinės prekybos naudas. Trūkumuose pastebima tendencija, kad tai ilgo laikotarpio procesas, kurio grąžos reikia laukti ilgiau bei tai, kad šiam procesui yra daug licencijavimo ir reguliavimo taisyklių. Šalys nėra linkusios gauti grąžos ilgai, todėl, kad tarptautinė prekyba tuo pačiu skatina ir didelį šalies biudžeto naudojimą.

⁷https://books.google.lt/books?id=Yz_0TZZczu0C&pg=PA25&dq=international+trade+advantages&hl=lt&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=international%20trade%20advantages&f=false

Tačiau tam tikrų ribojimų taikymas pagerina prekybines sąlygas, tai lemia eksporto perkamojo pajėgumo padidėjimą. Šalis gauna ir papildomų įplaukų į šalies biudžetą. Lietuva nuo mokesčių surenka apie 12 proc. vien nuo įvairių tarifų ar muitų mokesčių, kuriuos taiko kitoms pasaulio šalims. Ir galiausiai galime prieiti prie to, kad tokie ribojimai naudingi ne tik dėl ekonominės naudos, bet taip pat tai leidžia apsaugoti strateginius objektus, kultūrinį šalies paveldą bei tradicijas. (Pilinkienė, V., 2008)

Protekcionizme taikomi tokie apribojimai: dempingas, embargas, kvota (tiek importo tiek ir eksporto), netarifiniai apribojimai bei eksporto subsidijos (tiesioginės ir netiesioginės).

1. *Dempingas* – „Prekių pardavimas užsienio rinkose žemesnėmis kainomis negu vidaus ar pasaulinės rinkos kainomis, kartais net žemesnėmis už gamybos kaštus.“ (Bernatonytė, D., 2004) Ši priemonė dažniausiai yra taikoma dėl to, kad šalys nori įsigalėti užsienio rinkose bei jas užimti maksimaliai; norima didesnės ekonomijos per gamybos išplėtimą; dėl per didelio pagaminto produkcijos kiekio, siekiama jį sumažinti ir kuo skubiau parduoti į kitas šalis. Nuostolius dėl šio ribojimo patiria visos pusės, tiek importuotojas, tiek eksportuotojas, tiek ir pats vartotojas. Šalys eksportuotojos, dempinginėmis kainomis, nori sumažinti patirtus nuostolius, kurie vidaus rinkoje atsiranda dėl padidėjusių kainų. Importo šalyje, vartotojai gali prekes nusipirkti labai žemomis kainomis, kas jiems yra gerai, tačiau nuostolius patiria šalies gamintojai ir valstybės nacionalinis produktas. Tačiau nereikia pamiršti, kad visada yra galimybė to išvengti, taikant antidempingą. (Grižas, A.R., 2003)
2. *Embargas* – „tai draudimas išvežti iš kurios nors šalies arba įvežti į kurią nors šalį prekes, auksą, vertybinius popierius.“ (Pilinkienė, V., 2008) Dažniausiai jis yra taikomas dėl moralinių, politinių ir sveikatos apsaugos priežasčių. Toks sankcionavimas yra nuostolingas abiem pusėms. Valstybės, kurios taiko embargą, paaukoja savo galimą pelną, o šalys kurioms ši sankcija galioja negauna pakankamai prekių, kurių galbūt jos pačios negali pasigaminti. (Bernatonytė, D., 2004)
3. *Muitai* – vienas seniausių mokesčių, kuris yra taikos prekėms, kurios yra įvežamos per valstybės sieną. Jų dėka yra papildomas valstybės biudžetas, apsaugomi vietiniai gamintojai nuo konkurencijos iš kitų pasaulio valstybių bei atlieka balansavimo funkciją. (Davulis, G., 2009)
4. *Kvota* – ekonominis apribojimas, kurio vyriausybė taiko maksimalų ribojimą vienoms ar kitoms prekėms. (finansistas.net) Kvotas taip pat derėtų skirstyti į importo ir eksporto:
  - *Importo kvota* – „vyriausybės nustatyta didžiausia produkcijos importo apimtis.“ (Snieska, V., et al., 2005). Šia kvota norima apsaugoti vietos gamintojus, palaikyti kainų stabilumą šalies rinkoje, užsienio valiutą naudoti kuo ekonomiškiau bei apsisaugoti nuo priklausomybės kitoms pasaulio šalims.

- *Eksporto kvota* – didžiausia leidžiama, šalies vyriausybės, produkcijos eksporto apimtis. (Snieška, V. et al., 2005) Ji taikoma siekiant apsirūpinti žemos kainos produkcija bei pakelti kainas eksportuojamoms prekėms.
5. *Netarifiniai apribojimai* – tai tokie apribojimai, kuriuos tenka taikyti kai ekonominiai metodai nėra tokie efektyvūs, kiek būtų norima. Čia orientuojamasi į viešas agitacijas, kuriomis skatinamas savo šalies prekių pirkimas ar įvairios pasienio operacijos, kurių metu sulaikoma įvežama į šalį produkcija.
  6. *Eksporto subsidijos* – piniginiai mokėjimai šalies ūkio subjektams iš vyriausybės, už prekių eksportavimą į kitas rinkas. (Bernatonytė, D., 2004) Galima išskirti dvi pagrindines rūšis šio subsidijavimo:
    - *Tiesioginės eksporto subsidijos* – skiriama valstybės finansinė parama. Taip pat ją būtų galima dar skirstyti į specifines subsidijas – kai numatoma konkreti, fiksuota pinigų suma bei vertybinės subsidijos – kurios skaičiuojamos tam tikru procentu nuo eksportuojamų prekių vertės.
    - *Netiesioginės eksporto subsidijos* – valstybė ne finansine parama remia šalies ūkio subjektus, kurie savo produkciją gabena į kitas pasaulio šalis. Valstybė rengia įvairias parodas, reklamuoja prekes, ieško kontaktų ir bando užmegzti glaudesnius ryšius.

Įvertinus visus ribojimus, būtų galima prieiti prie išvados, kad protekcionizmas yra pakankamai geras ir tinkamas dalykas šalims, tačiau pasižiūrėjus iš kitos pusės, Europos komisijos pranešime: „Prekyba - pagrindinis ekonomikos augimo ir darbo vietų kūrimo ES šaltinis“ 6 (europa.eu, 2013), teigiama, jog prekyba yra kaip niekada svarbi, nes ji gali padėti kurti darbo vietas ir skatinti ekonominį augimą.

Atsižvelgiant, Meilienės, E. ir Snieškos, V., (2005), galime teigti, kad plėtrai didžiausias trikdys yra taikomi netarifiniai apribojimai bei muitai. „Lietuvos eksportą riboja eksportuojamų produktų specifika, netobula mokesčių politika ar įvairūs sunkumai, kurie susiję su eksporto dokumentų įforminimu (prekių muitinės vertė, dokumentų originalų reikalavimai, netinkami kolizijų sprendimai ir kita. (Lietuvos laisvos rinkos institutas., 20017) ir kai kurių šalių rinkos rizikingumo laipsnis. Tokia kaip Lietuvos eksporto struktūra – šakinė – būdinga besivystančioms šalims. Šiuolaikinėms šakoms, kurios kuria aukštą pridėtinę vertę, eksporte tenka mažas lyginamasis svoris, o tuo tarpu vyrauja mažai kvalifikuotas darbas energijai imlios šakos bei gamtiniai išteklių. (Meilienė, E., Snieška, V., 2005)

Apibendrinant reikėtų akcentuoti, kad tarptautinė politika yra jautriausia sritis globalizacijos procese. Dažnai visi kalba, kad visą prekybą tarp šalių reikia liberalizuoti, kaip ir pabrėžiama santykinio pranašumo teorijoje, nes tai kuria didžiulę naudą. Bendrąja prasme tarptautinės prekybos samprata pakankamai ribota,

nes naudos nebepasiekama nuo to momento, kai šalies viduje kainos pasiekia minimumą lyginant su pasauliu. Laisvoji prekyba be kita ko didina ir inovacijas, „dinaminę prekybos liberalizavimo naudą galima apibūdinti jos teikiamomis masto ekonomijos galimybėmis, kai eksporto sektoriuose atsilaisvina išteklių, kurie naudojami tyrimo ir plėtros tikslais, taip pat inovacijų plitimu su importu konkuruojančiuose sektoriuose bei galimybe firmoms gauti kuo pigesnių ir geresnės kokybės žaliavų ar sudedamųjų dalių.“ (Pugačiauskas, V., 2000)

Vertinant šalių eksporto plėtros galimybes, labai svarbu žinoti kokios yra naudos ir trūkumai, kokie taikomi ribojimai. Tam, kad galėtume tinkamai įsivertinti potencialias rinkas, pagal šalis ir sektorius, svarbu įsivertinti kiekvienoje šalyje taikomas prekybos politikos formą bei žinoti šalies požiūri į prekių įvežimą, taikant įvairius apribojimus. Todėl vėliau darbe bus aptartos eksporto rizikos, kurias šalys gali įvertinti remiantis įvairių statistikos departamentų duomenimis.

2.2. Eksporto samprata, nauda, rizikos ir jas lemiantys veiksniai

Visos pasaulio šalys, norėdamos būti konkurencingomis dalyvauja tarptautinėje prekyboje. Konkurencingumas apima ne dalyvavimą tarptautinėje rinkoje ir prekyboje, kas turi įtakos, tam, kad įmonės ar organizacijos savo paslaugas ir prekes siūlo ne tik šalies viduje, bet ir užsienyje. Kiekvienas veiksnys, savo ruožtu, priklauso nuo sudėtingų procesų, vykstančių globalinėse rinkose tam tikru laikotarpiu. Taigi, užsienio prekyba yra labai svarbus aspektas, kadangi apima labai plačią įvairių elementų sferą ir turi tiesiogines sąsajas su jų pokyčiais. Kadangi užsienio prekyba yra labai svarbi visoms šalims, todėl labai svarbu ją analizuoti. Šioje darbo dalyje bus aptarta kokią užsienio prekyba, o tiksliau eksportas turi reikšmę šalies ekonomikai, su kokia rizika susiduria šalys eksportuojamos bei kaip tas rizikas mažinti.

2.2.1. Eksporto samprata ir jį lemiantys veiksniai

Eksportą galima nusakyti labai įvairiai. Vienur teigiama, kad eksportas – užsienio prekyba, kuri yra nagrinėjama iš paslaugų bei prekių pardavėjų pozicijos (Urbonas, J.A., 2003). Kiti nusako eksportą, kaip – „prekių, paslaugų ir pagrindinio kapitalo pardavimas užsienio šalims⁸“ (Laurinavičius J., Čiaponytė R., 2010). Nors ir eksportas nusakomas skirtingai, tačiau esmė išlieka ta pati. Pagrindinis eksporto bruožas yra tai, kad prekės iš vienos šalies perkeliamos į kitą. Eksporto plėtra bei užsienio prekyba, šalių ūkio augimui turi ganėtinai didelę reikšmę, ypač jei tos šalys yra nedidelės ir atviros. Tai yra dėl to, kadangi mažos

---

⁸Laurinavičius, J., & Čiaponytė, R., Importas ir eksportas Lietuvoje // Ekonomika ir vadyba, Nr. (16), p.280-286.

ekonomikos šalys neturi užtektinai išteklių, kad gamintų platų asortimentą paslaugų ir prekių, siekiant patenkinti investicijų ir vartojimo poreikius, šalies viduje (Rudzkis, R., Kvedaras, V., 2003). Dėl šios priežasties, šalys, kurios nori gauti tam tikrų, norimų produktų, turi taip pat užsienio rinkoms pasiūlyti tam tikras paslaugas ir prekes, kad gautų pajamų ir jomis galėtų finansuoti norimą importą. Dėl šios priežasties, eksportas, mažose, atvirose šalyse yra pagrindinis užsienio valiutos šaltiniu.

Nesuklysimė sakydami, kad eksportas yra laikomas šalies ūkio varomąja jėga, tačiau eksportą skatinantys mechanizmai yra labai silpni, dėl šalies ūkio vidaus augimo (Rudzkis R., Kvedaras V., 2003). Naujos rinkos, kurios atsiveria užsiimant tarptautine prekyba palengviną įėjimą į kitų šalių rinkas, plečia vartotojų ratą, atveria kelius prekių eksportui, naudojantis jau turimais eksporto mechanizmais: eksporto marketingo kanalais, patirtimi, rinkos žiniomis.

Autorius, Rickevičius, G. (2009) išskiria tokias pagrindines „eksporto būtinumo priežastis:

1. Gamybos specializacija ir tarptautinis darbo pasidalijimas;
2. Pasiūlos įvairovės plėtra;
3. Monopolijų mažėjimas;
4. Eksporto konkurencija, kuri skatina įmones tobulinti gamybą, technologijas, produktą ir rinkodarą;
5. Galimybė pasiekti teigiamą valstybės prekybos balansą“.

Šalims, kuriose yra maža ekonomika, importas yra vienas svarbiausių dalykų, jei norima vartotojus aprūpinti plačiu paslaugų bei prekių asortimentu. Jei šalys nori importuoti, taip pat ji turi ir eksportuoti. Kaip teigia Rudzkis R. ir Kvedaras V. (2003), eksportas tokiose šalyse yra pagrindinis šaltinis norint gauti užsienio valiutos. Fiskalinė ir monetarinė politika taip pat priklauso nuo eksporto, todėl eksportas yra itin svarbi tarptautinės prekybos dalis, dėl savo makroekonominio poveikio kiekvienai pasaulio valstybei. Susiaurinant galima pasakyti, kad eksportas daro įtaką ir stabiliam valiutos kursui ir biudžeto surinkimui bei taip pat visos valstybės ekonomikos gyvybingumui ir plėtrai (Rickevičius G., 2009).

Jei valstybė nori būti konkurencinga, tai eksportas čia irgi turi svarbų vaidmenį, kadangi viena iš sudedamųjų dalių konkurencingume yra eksporto mastas, kurį sąlygoja šalies galimybės importuoti, kas ir nulemia vartotojų pasirinkimo galimybes, pasiūlos apimtis bei ekonominę gerovę. Czinkota M.R. (2002) teigia, kad eksporto politika ir yra vykdoma tam, kad būtų saugomas, reguliuojamas bei skatinamas šalies eksportas. Kiekviena atviros ekonomikos šalis, kuri yra suinteresuota turėti stabilų ekonominį augimą, atverdama savo rinką siekia kuo labiau įsiskverbti į eksporto rinkas, tikintis didesnio saugumo. Taip pat atviros ekonomikos atveju yra taikomos tokios pranašumo sąlygos kaip pristatymo laikas, kokybė, įvaizdis, kaina ir kita. „Tokiu būdu per pasiūlos - paklausos dėsnį ir lyginamojo pranašumo principą pasireiškia eksporto reikšmė šalių, jose veikiančių įmonių, galiausiai piliečių gerovei.“ (Rickevičius G., 2009)

Kadangi eksportas turi didelę reikšmę ekonomikai būtina žinoti kaip jį tinkamai skatinti. Oxfordo ekonomikos žodynas (2009), aprašo eksporto skatinimą taip:

1. Veikla, kuria užsiima valstybės valdžios atstovai, kuri skatintų ir padėtų eksportuoti, suteikiant eksporto stimulą namuose ir įvairias praktinės paramos formas eksportuotojams užsienyje;
2. Ekonominės plėtros strategija, mažiau išsivysčiusios šalims.

Eksporto skatinimas yra labai svarbus, kadangi jį naudoja net ir ekonomiškai labai išsivysčiusios šalys, tačiau jo skatinimas pateisinamas tik iki tada, kol skatinimas neprieštarauja tarptautiniams įsipareigojimams ar susitarimams. Taip pat būtina įvertinti ir tai ar tos skatinimo priemonės turi įrankius, kurie leistų galimybes vertinti ne šalies mastu bet prekių sektorių atvejais, kadangi strateginiuose dokumentuose randama informacija rodo, kad tai yra nusakomos priemonės, kurio orientuotos į valdžios sektoriaus veikslus eksporto plėtros skatinimui ir potencialių rinkų nustatymui, bet ne įmonėms ir jų produkcijai reikalingų rinkų analizei.

Išsivysčiusiose šalyse, kurios yra ekonomiškai pajėgios, eksporto dalis sudaro bendrojo produkto didžiausią dalį (Rakauskienė O.G., 2006).

Todėl ypatingai svarbus valstybės vaidmuo analizuojant eksportą, nustatant jo svarbą, skatinant eksporto plėtrą ir tokiu būdu užtikrinant stabilų šalies ekonominį augimą. Taigi, matome, kad eksportas yra labai svarbus dėl jo teigiamo poveikio šalių ekonomikai bei ekonomikos augimo skatinimui. Tačiau reikia nepamiršti, kad kiekviena šalis patiria tam tikras rizikas eksportuodama, kurias taip pat labai svarbu įvertinti ir rasti sprendimo būdus kaip jas mažinti.

2.2.2. Eksporto nauda šalies ekonomikoje

Eksportas kaip ir visa tarptautinė prekyba yra neatskiriama dalis nuo valstybės tarptautinių santykių bei bendros valstybės politikos. Kiekviena šalis siekia būti konkurencinga pasaulinėje rinkoje ir turėti teigiamą užsienio prekybos balansą, nes visos gautos papildomos pajamos iš užsienio sukuria naujas galimybes bei gerina gamybinius ir asmeninius šalies gyventojų poreikius. Dėl to eksportas ir jo skatinimas bei didinimas turi didelės įtakos visos šalies ekonominei plėtrai.

Eksportas turi didelės įtakos ir naudos šalims, kadangi jis kuria darbo vietas. Kuo daugiau šalis eksportuoja tuo didesnių pajėgumų reikia toms prekėms pagaminti, iš to galiausiai matome, kad didesniems poreikiams įgyvendinti reikalingi didesni žmonių išteklių. Taip pat eksportas yra neatsiejamas nuo visuminės paklausos. Augantis eksportas padidins visuminę paklausą, ko pasekoje išauks šalies ekonomika. Ir ne ką mažiau svarbus faktorius, kad eksportas turi didelės įtakos šalies einamosios sąskaitos deficitui.

Šalys kurios daug eksportuoja į kitas šalis puikiai sumažina savo šalies einamosios sąskaitos deficitą, o šalys kurių eksporto pasirodytas yra prastas, dažniausiai visada turi šį deficitą. (Pettinger, T., 2013)

Eksporto galimybė didina pardavimus įmonėse. Ateina laikas, kai įmonės maksimaliai išnaudoja savo galimybes vidaus rinkoje ir reikia apgalvoti iš kur gauti daugiau pajamų, kur eksportuoti gaminamus produktus. Taip pat, eksportas skatina augimą, kadangi prekės parduodamos ne tik vidaus rinkoje, bet ir išorėje. Pelno padidėjimas taip pat gali būti įtakotas eksporto, nors tai ir priklauso nuo eksporto rinkų ir unikalių atributų kiekvienoje iš rinkų. (exportstartguide.com)

Apibendrinant galima teigti, kad eksportas, kaip tarptautinės prekybos dalis, turi didelės naudos ne tik šalies ekonomikai, tačiau ir konkrečiai įmonėms, kurios gamina tam tikras prekes ar paslaugas. Kaip bebūtų visada išlieka rizika, kad eksportas nepasiseks ir šalis ar įmonė patirs didelius nuostolius. Tam, kad nuo jų apsisaugotume sekančiame poskyryje bus įvardintos galimos eksporto rizikos ir jų mažinimo galimybės.

2.2.3. Eksporto rizika ir jos mažinimo galimybės

Eksporto galimybės – tai gamybos pajėgumo ir pagaminto produkto galimybių parduoti t.t. užsienio rinkoje palyginimas. (gid.lt., (n.d.)) Kiekviena šalies eksporto galimybė yra neatsiejama ir nuo rizikos, kuri atsiranda eksportuojant, todėl labai svarbu jas įsivardinti ir žinoti.

Eksportui galioja dvi pagrindinės taisyklės (bruožai): (Ginevičius, R., et al., 2005)

1. Vyksta mažiausiai tarp dviejų šalių.
2. Eksportas naudojamas su įvairų kitų šalių valiutinių santykiu naudojimu. Tai būtų užsienio prekybos balansas ir prekybos sąlygos.

Prie pagrindinių bruožų taip pat yra nusakomos ir būtinumo priežastys, kurios yra orientuotos į tokius veiksnius kaip: tarptautinę gamybos specializaciją ir darbo pasidalijimą; paklausą atsirandančią iš vartotojų, dėl skirtingų poreikių skoniui, vartojimo būdui; tai mažina galimybes susidaryti monopolijoms bei importas lemia eksporto būtinumą. Šalis negalima neeksportuodama patenkinti savo poreikiu importu.

Tarptautinėje prekyboje galime išskirti dvi pagrindines rizikos rūšis – politinę riziką ir ekonominę-politinę riziką. (Startienė, G., 2002) Politinė rizika yra tokia rizika, kurią lemia politinis šalių nestabilumas, kartas, revoliucijos ar kitos panašios priežastys. Ši rizika gali atsirasti tiek ir gamybos procese tiek it tiekimo metu. Žemiau pateiktoje lentelėje galite matyti politinės rizikos struktūrą.

6 lentelė. Eksportuotojo politinė rizika (Sudaryta autorės, pagal Startienė, G., 2002)

Gamybos (paruošimo) etapas	Politinių aplinkybių užsienio šalyse (karas, sukilimai, revoliucijos)
	Embargas šalies viduje
	Embargas tiekėjo arba tranzitinėje šalyje
Tiekimo (išsiuntimo) etapas	Karas, sukilimai, revoliucijos
	Įstatymai ar administracinės priemonės užsienio šalyse (tai leimia prekių sugadinimą, konfiskavimą ar praradimus)
Kredito etapas	Karas, sukilimai, revoliucijos
	Įstatymai ar administracinės priemonės užsienio šalyse (mokėjimų uždraudimas, apribojimas ar moratoriumas)

Šios rizikos apdraudimas yra labai sunkus, kadangi to numatyti negalime, tačiau jei kalbėti apie ekonominę-politinę riziką čia matome konkrečiai vyriausybės įsikišimą į valstybės gyvenimą. Yra du pagrindiniai rizikos aspektai: susiję su pačia eksportuojama preke arba susijusi su prekių, kurios yra eksportuojamos apmokėjimu. Rizika, kuri siejasi su eksportuojamų prekių apmokėjimų galima skirstyti taip kaip pateikta 6 lentelėje. Procesai, kurie parodyti žemiau pateiktame paveiksle, parodo, kad riziką atsiranda ir dėl šalyje vyraujančios politikos.

7 lentelė. Ekonominės – politinės rizikos atvejai (Sudaryta remiantis Startienė, G., 2002)

Konvertavimo rizika	Tokia rizika atsiranda tada, kai šalis nors ir gali sumokėti savo valiuta, tačiau konvertavimas yra negalimas
Trasfero rizika	Ši rizika atsiranda, kai šalis, kuri turi sumokėti už eksportuojamas prekes, paskelbia, jog yra uždraudžiami mokėjimai į užsienį.
Mokėjimo uždraudimas	Skolininkui draudžiama sumokėti eksportuotojui. Kartais tai naudojama kaip sankcija šalims eksportuotojoms.
Moratoriumas	Daromas mokėjimų atidėjimas. Jo pagrindinė savybė, kad mokėjimai gali būti atidėti neribotam laikui.

7 lentelėje pateiktos rizikos yra politinio pobūdžio, kurios kaip matome, gali turėti įtakos kiekviename žingsnyje, pradedant nuo gamybos (paruošimo) etapu ir baigiant kredito etapu. Visur matomas karas, sukilimai ir revoliucijos, kurios yra pakankamai sunkiai prognozuojamos ir jų apskaičiuoti remiantis statistiniais duomenimis neįmanoma, kadangi čia dominuoja šalis ir ją valdančių žmonių sprendimai.

Kadangi, kaip jau minėjau, tarptautinė prekyba kuria didžiulę naudą šalims, be visa to turi ir įvairiausių rizikų, kurių kartais negalima net prognozuoti. Galime išskirti ir tokias eksporto rizikas:

1. *Rinkos rizika* - kitaip tariant pardavimo rizika, nes visada išlieka tikimybė, kad rinkoje atsiras kita prekė, kuri bus geresnė ir dėl šios priežasties planuotos parduoti prekės niekas nebeperks. Dėl šios priežasties labai svarbu stebėti rinkas ir jas vertinti, nors tai taip pat neapsaugo nuo galimų nuostolių.

Dažnai, kai rinka nėra tinkamai įvertinta ir pažinta pasiūlomoms netinkamos kainos, pasirenkami ne tie partneriai ar netinkami prekių įsigijimo ar realizavimo būdai.

2. *Prekių priėmimo/pardavimo rizika* - tokia rizika atsiranda tuo metu, kai perkanti šalis gali atsisakyti užsakytų prekių ir jų nepirkti. Su šia rizika susiduriama tiek tiekimo tiek ir gamybos etapuose.
3. *Sandėliavimo rizika* - tai yra papildoma rizika, kuri atsiranda tuo metu, kai nenuperkamos prekės. Tai sąlygoja palūkanų ir sandėliavimo kaštus.
4. *Transportavimo rizika* - visada išlieka galimybė, kad transportavimo metu prekės bus pažeistos ar sugadintos. To nuspėti nei viena šalis negali, tačiau nuo šios rizikos visada yra būdas apsisaugoti, svarbiausia tai laiku įvertinti.
5. *Bendra kredito rizika* - šalis perkanti prekes negali susimokėti arba vėluoja tai padaryti. Dėl galimų nuostolių svarbu įvertinti perkančios šalies kreditingumą ir pamačius mažas jos mokėjimo galimybes, už eksportuojamas prekes paprašyti išankstinio mokėjimo, kurio pagalba bus išvengta nuostolių, šaliai eksportuotojai.
6. *Garantų kredito rizika* - nors visada galima prašyti, kad bankas ar kredito institutas garantuotų mokėjimą, tačiau vis vien atsiranda galimybė, jog garantas negalės sumokėti.

Siekiant apsisaugoti nuo galimų rizikų, šalys privalo įvertinti kitų šalių riziką, tam, kad būtų išvengta didesnių galimų nuostolių. Todėl sekančiame skyriuje bus pateikiami galimi šalių vertinimo indeksai, kurie vienaip ar kitaip gali sumažinti rizikų atsiradimą. Kiekvienas indeksas negali būti traktuojamas kaip vienintelis ir nekeičiamas, nes indeksai turi ir minusų, tokių kaip nepakankamas informatyvumas, aktualumas ir aiškumas.

2.3. Eksporto plėtros vertinimo galimi metodai ir rodikliai

Siekiant įvertinti šalių galimybes eksportuoti skirtingas prekes į skirtingas pasaulio rinkas reikia žinoti kokie galimi eksporto plėtros vertinimo metodai yra taikomi pasaulyje, tam, kad būtų atrinkti tinkamiausi ir labiausiai pritaikomi įrankiai plėtros galimybėms iširti. Kiekviena metodika ir kiekvienas metodikoje taikomas rodiklis bei jam priskiriama reikšmė nėra tinkanti įvertinti viską. Eksporto plėtros vertinimui yra naudojami tarptautinės rinkos atrankos metodai, gravitacinis modelis, posocialistinių šalių eksporto modeliai, Hibridinis eksporto galimybių analizės modelis, keturių filtrų modelis. Tačiau kiekvienas metodas tiria ir nusako skirtingus vertinimo aspektus. Modeliuose ir metodikose parinkti vertinimo rodikliai, kurie vertina šalių ir sektorių riziką, ekonominį stabilumą, naudojami vertinti konkrečioms rizikoms, kurios gali atsirasti eksportuojant prekes. Šiame skyriuje bus pristatyti keli galime eksporto plėtros vertinimo metodai

bei vertinimo rodikliai, tam kad paskutinėje darbo dalyje būtų parinkti rodikliai, kurie nusakytų eksporto plėtros galimybes į konkrečius sektorius.

2.3.1. Eksporto plėtros vertinimo metodikos

Siekiant įvertinti šalių ir jų prekių sektorių eksporto plėtros galimybes galima išskirti modelių, kurių pagalba apskaičiuojamos šalies galimybės į vieną ar kitą rinką. Norint pritaikyti geriausią modelį šalies eksporto plėtros vertinimui ir galimybės iš pradžių galimus kelis modelius reikėtų apžvelgti.

Gravitacinis modelis. Šis modelis dažniausiai naudojamas šalių pramonės produkcijos analizei, užsienio prekyboje. Modelis turi priklausomybę, kuri dažniausiai yra išreikšta dvišaliu prekybos srautu tarp dviejų šalių: iš vienos šalies, kuri eksportuoja ir kitos, kuri importuoja prekes bei penkių veiksnių – atstumo tarp šalių, abiejų šalių gyventojų skaičiaus ir abiejų šalių BVP dydžio. (Jakutis, A., Liukaitis, R., Samulevičius, J., 2007). Tačiau, galime daryti prielaidą, kad šis modelis neatspindi realios situacijos dabartinėje tarptautinėje prekyboje, kadangi modelis atsižvelgia tik į kelis kintamuosius ir neįvertina galimų rinkų rizikos, kas yra būtina siekiant nustatyti potencialias eksporto plėtros kryptis.

Dar vienas modelis, kuris yra naudojamas eksporto plėtrai įvertinti, tai *Posocialistinių šalių eksporto modeliai*. Šie modeliai remiasi į TSRS prekių kiekius, lyginamosiomis prekybos kainomis užsienyje. Čia taip pat taikomi rodikliai tik gamintojo ir vartotojo BVP dydis bei vidinių ir užsienio kainų santykis. Modelis buvo tobulinamas, įtraukti papildomi veiksniai, tačiau rizikos faktoriai liko ir vėl nepaliesti. (Jakutis, A., Liukaitis, R., Samulevičius, J., 2007)

Tarptautinės rinkos atrankos modelis. Šis modelis labiausiai tinkamas kai siekiama pritaikyti labiausiai tinkamą rinką šaliai eksportuoti. Dėl to pagrindinis dėmesys modelyje skiriamas šalies lygiui (makro lygmuo), o ne įmonėms (mikro lygmeniui). Tai parodo, kad visi šalies produktų deriniai, visame pasaulyje, turi būti patikrinti, tam kad būtų nustatytos prioritetinis šalių sąrašas į kurias eksporto galimybės yra didžiausios. Modelio taikymo metu yra įvertinama kokybinės ir kokybinės galimybės (būdai). Kokybiniai tyrimai dažniai prasideda tam tikrų šalių sąrašo sudarymu, tam kad būtų galima toliau svarstyti apie galimus tikslus ar apribojimus, kiekvienam konkrečiam šalies produktui. Tačiau yra teigiama, kad tik kokybinis požiūris į tarptautinę rinkų atranką gali būti šališkai vertinamas, kadangi tai yra pakankamai netikslu ir grindžiama suvokimu. Be to, vienas didiausių iššukių yra didžiulis kiekis šalių, kurias reikia išanalizuoti. Tuo tarpu kiekybiniai metodai gali būtų išskiriami į dvi kategorijas - rinkos grupavimo ir rinkos vertinimo. Šie metodai šalis analizuoja kur kas giliau. Rinkos grupavimas yra pagrįstas prielaida, kad patraukliausios įmonės rinkos yra tos į kurias sėkmingai yra įėjusios kitos firmos su pakankamai panašiais produktais. Grupavimo metodai yra kritikuotini, kadangi jie remiasi tik bendraisiais šalių rodikliais, o ne

konkrečiais produktų rinkos rodikliais. Ne visada makro rodikliai atspindi rinkos plėtrą konkrečiam produktui. Dėl to, šio metodo taikymas nėra tinkamas šalies eksporto galimybių analizei, jei reikalinga išanalizuoti visų galimų produktų kombinacijas visame pasaulyje. Tuo tarpu rinkos vertinimo medeliai, norint įvertinti užsienio rinkas, remiasi keliais kriterijais - išmatuoti rinkos potencialą ir patrauklumą. Dažniausiai sutinkami kriterijai: šalies gerovės lygis, dydis, augimas, konkurencingumas ir prieiga. (Steenkamp, E., Rossouw, R., Viviers, W., Cuyvers, L., 2009)

Hibridinis eksporto galimybių analizės modelis. Tai modelis, kuris labiau linkęs analizuoti pramonės rinkos galimybes, o ne bendras rinkos galimybes. Hibridinis modelis siekia kuo tiksliau pateikti vertinimą potencialioms eksporto rinkoms, konkrečioms pramonės šakoms. Modelyje išnagrinėta rinkodaros ir ekonomikos literatūra padėjo surasti teorines įžalgas dvišaliuose prekybos srautuose, tam kad būtų sukurtas naujas modelis, įrodantis iškeltas hipotezes:

H1. Eksporto rinkos galimybė neigiamai susijusios su geografiniu atstumu. Geografinis atstumas yra itin svarbus, kai šalis pasirenka konkrečias šalis eksporto plėtrai. Didelis geografinis atstumas turi įtakos didesniems šalies eksportuotojos kaštams, kadangi kuo didesnis atstumas tuo daugiau išlaidų yra skiriama prekių transportavimui į kitas šalis. Pavyzdžiui, Lietuva nori eksportuoti į Lenkiją ir į Kiniją. Lenkija nuo Lietuvos yra nutolusi apie 1000 kilometrų atstumu ir ją galime pasiekti tiesiog kelių transporto pagalba, taip pat gretima šalis yra Europos Sąjungos narė, kas dar palengvina eksportavimo galimybes su ja. Kalbant apie Kiniją, žinome, kad ji nuo Lietuvos yra nutolusi žymiai didesniu atstumu ir prekių eksportavimui reikalingos didesnės išlaidos, kadangi tenka prekas eksportuoti jūrų transportu, kas kainuoja didesnius pinigus nei gabenimas keliais.

H2. Eksporto rinkos galimybės yra teigiamai susijusios su rinkos dydžiu. Teorija rodo, kad priimančios rinkos šalies dydis ir priimančios rinkos potencialas turi glaudų ryšį. Be to gravitaciniame modelyje prekyba tarp šalies A ir šalies B apskaičiuojama kaip teigiama funkcija jų rinkos dydžiui (populiacijai). Kuo didesnė rinka, tuo daugiau prekių ta šalis gali nupirkti iš kitos šalies eksportuotojos. Tačiau tuo pačiu reiktų nepamiršti, kad kuo didesnė rinka, tuo didesnė konkurencija ten yra, todėl reikia labai gerai pasverti kokias prekes eksportuoti į tą šalį, kad eksportas atneštų piniginę naudą.

H3. Eksporto rinkos galimybės yra teigiamai susijusios su ekonomikos intensyvumu. Ekonomikos dydis yra pagrindinis kintamasis beveik visuose gravitacijos modeliuose ir yra įrodyta, kad tai yra labai stiprus veiksnys dvišalės prekybos vertinime. Šalys su kuo aukštesniu ekonomikos lygiu, tuo jos geriau išnaudoja tarptautinės prekybos galimybes. Viskas remiasi į šalies pinigus ir jos pajėgumus tiek šalyje importuotojoje tiek ir eksportuotojoje. Aukštas šalių vidaus produktas rodo, kad šalys yra pajėgios pirkti ir parduoti prekes į kitų šalių rinkas.

H4. Eksporto rinkos galimybės yra neigiamai susijusios su kultūriniais skirtumais. Kultūriniai skirtumai didina šalių sandorių kaštus, kurie atsiranda dėl faktinių ir numanomų nesusipratimų bei klaidingų aiškinimų. Kultūriniai skirtumai lemia tai, kad ne visas prekes galima eksportuoti į vienas ar kitas pasaulio šalis. Galime pasižiūrėti į musulmoniškų šalių pavyzdį. Šios šalys griežtai laikosi savo kultūrinių nusistatymų ir mėsos eksportavimas į tokias rinkas yra labai sudėtingas procesas, reikalaujantis didelių išlaidų vien tam, kad būtų gautos visos licencijos ir leidimai įvežti tokią produkciją į jų rinką.

H5. Eksporto rinkos galimybės neigiamai susijusios su kalbos skirtumais. Įrodyta, kad šalys turinčios vienodą kalbą, beveik dvigubai daugiau prekiauja tarpusavyje, nei šalys su skirtingomis kalbomis. Kalbos barjerai sumažina prekybos galimybes, kadangi norint sudaryti sandorius atsiranda daugiau išlaidų, atsiradusių dėl skirtingų kalbų.

H6. Eksporto rinkos galimybės yra teigiamai susijusios su FDI nutekėjimu. (papildo šalių santykius).

H7. Eksporto rinkos galimybės yra teigiamai susijusios su RTAs (Real-time Audio Suite). Nustatyta, kad RTAs yra labai stiprus veiksnys nustatant ekonominių operacijų tarp šalių apimtį.

Nors modelis yra ir geras, tačiau jis taikomas pramonės lygio analizei bei turi nemažai apribojimų. Apribojimai čia taikomos ir naudojamos priemonės, kadangi viskas greitai keičiasi ir norint, kad būtų tikslūs rezultatai, tyrimą reiktų kartoti ateityje. (Shirley Ye Sheng, Michael R. Mullen, 2011)

Dar vienas sutinkamas modelis, kurį galime taikyti eksporto plėtros galimybių nustatymui, tai 4 filtrų modelis. Analizės sistema nustato rinkas (šalių ir produktų kombinacijas) kur eksporto galimybės egzistuoja remiantis kriterijais, kurie taikomi nuosekliai, pagal keturis filtrus. Mažiau patrauklios šalies/produkto kombinacijos, kurios neatitinka kriterijų yra išmetamos ir nelaikomos kaip eksporto galimybės. Pirmasis filtras analizuoja politinę ir komercinę rizikas bei pagrindinius makroekonominius rodiklius, kiekvienoje pasaulio šalyje. Tai filtro dalis, kuri pirmiausiai įvertina bendrą šalių vaizdą, remiantis tokiais šalies duomenimis kaip: trumpojo laikotarpio politinė rizika, ilgojo ir vidutinio laikotarpio politinė rizika, komercinė rizika, šalies BVP ir BVP vienam gyventojui, BVP šalies ir vienam gyventojui augimo tempus. Rizikoms vertinti yra naudojama dešimties balų sistema, kurios pagalba visos pasaulio šalys ir regionai yra reitinguojami, priskiriama kritinė reikšmė ir šalys eliminuojamos iš tolimesnio tyrimo. Tačiau tai kas buvo taikoma anksčiau ne būtinai turi tikti ir dabar, kadangi vertinti šalis pagal jų BVP ir BVP vienam asmeniui, nustatant bendrą visą pasaulio kritinę reikšmę yra netikslinga, nes kai kurios šalys yra labai mažos, tačiau gali mokėti už prekes, kurių joms trūksta. Antrasis nagrinėja eksporto srautus tarp šalių – trumpojo laikotarpio importą, ilgojo laikotarpio bei importo rinkos dydį. Čia jau šalys vertinamos ne tik pagal bendruosius rodiklius, tačiau ir pagal HS-2 produktų klasifikaciją. Trečiajame filtre nagrinėjamos prekybos kliūtys, tokios kaip rinkos koncentracija, atstumas tarp šalių ir galimų prekybos partnerių. Paskutinis filtras

kategorizuoja šalies eksporto galimybes, remiantis rinkos charakteristikomis bei šalies rinkos dalimi. Šalys, kurios pasiekia ketvirtą filtrą jau yra laikomos potencialiomis eksporto galimybėmis, jei šalis koncentruojasi į specialų produktą. Pagrindinis šio metodo apribojimas toks, kad naudojami istoriniai duomenys. Todėl labai svarbu, kad viskas būtų atlikta kuo tiksliau.

Apžvelgus penkis galimus eksporto galimybių nustatymo metodus, galime daryti prielaidą, kad tiksliausias ir daugiausiai šalies rodiklių įvertinantis modelis yra keturių filtrų modelis. Dėl šios priežasties modelis bus taikomas šio darbo tiriamojoje dalyje, tačiau jį šiek tiek keičiant ir išimant tam tikrus rodiklius, kurie gal būt ne visada yra tinkami vertinti rinkų galimybėms. Pašalinus iš filtrų tam tikrus rodiklius, filtrai bus papildyti naujais, orientuotais į plėtros galimybes ne tik atskirose šalyse bei ti konkrečiuose sektoriuose. Tam, kad būtų įsitikinta modelio veiksmingumu ir gebėjimu prisitaikyti prie kiekvienos pasaulio šalies, metodas bus patikrintas pagal hibridinio modelio iškeltas hipotezes, kurios yra įrodytos ir pagrįstos įvairia mokslinė literatūra ir tyrimais. Tačiau tam, kad tyrimas būtų prasmingas svarbu suprasti ką kiekvienas rodiklis parodo, kokia jo reikšmė ir galima vertinimo sritis.

2.3.2. Eksporto plėtros rodikliai ir jų vertinimo sritys

Tam, kad būtų galima įvertinti eksporto plėtros galimybes reikia žinoti, ne tik galimus eksporto plėtros vertinimo metodus bet taip pat konkrečiai išsiaiškinti kas yra rodiklio reikšmė eksporte, kokie rodikliai vertina riziką, rinkos augimą, makro aplinkos veiksnius bei konkrečius šalių sektorius. Todėl šioje dalyje pateksiu eksportą vertinančius rodiklius, jų įtaką bei kriterijus, tam, kad tiriamojoje darbo dalyje galėtume tinkamai atsirinkti reikiamas eksporto plėtros vertinimo indikatorius.

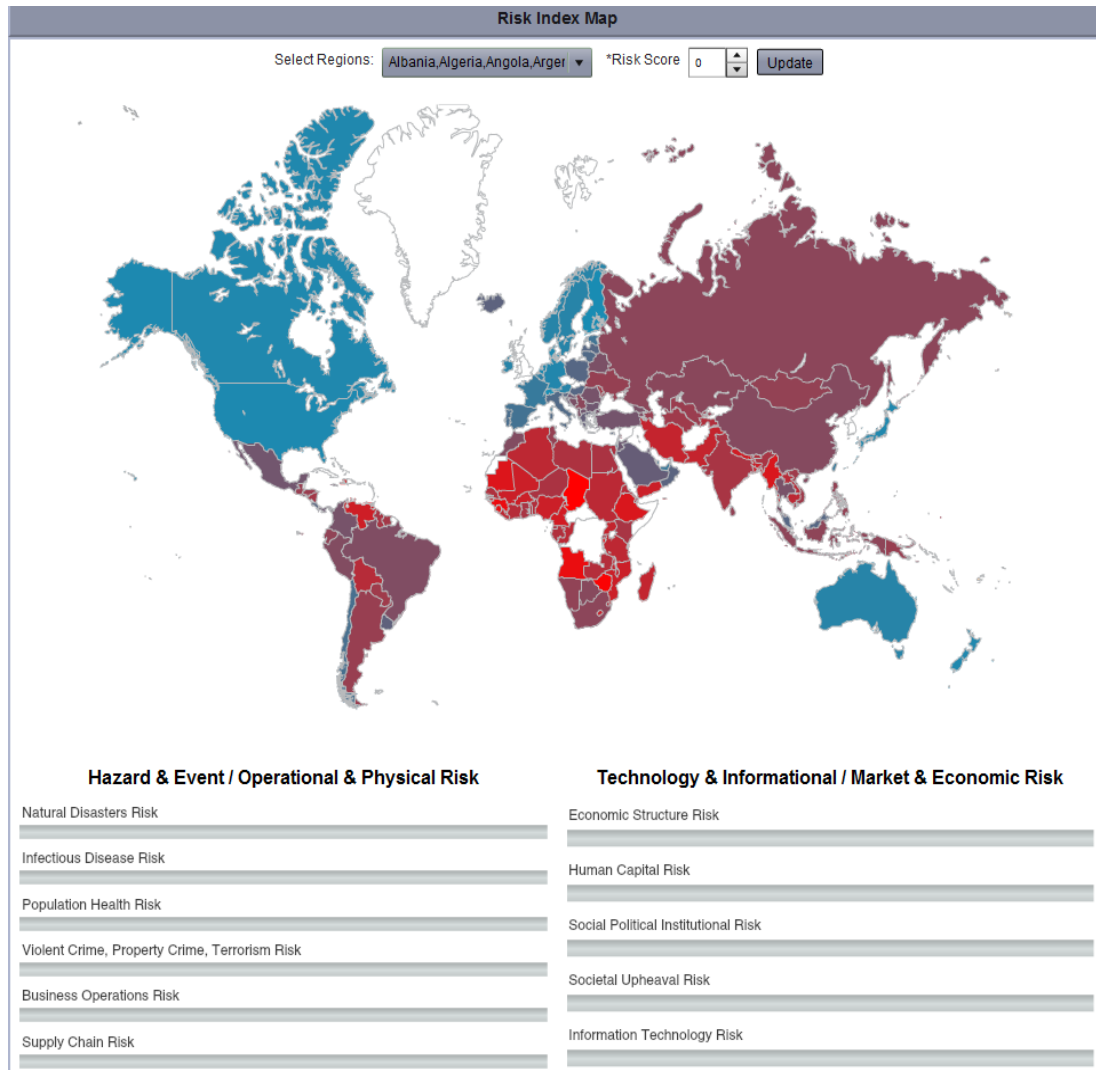
2.3.2.1. Eksporto rizikos vertinimas

Siekiant apsaugoti šalį nuo galimų eksporto rizikų, pasaulyje pateikiama didelis kiekis įvairių rizikos vertinimo įrankių, kurių pagalba šalis gali įvertinti tarptautinių rinkų rizikos laipsnį. Rizikos indeksai dažnai nepateikia tikslios informacijos kokiam laikui eksportuotojas gali leisti atidėti mokėjimą importuojančiai šaliai. Su išsivysčiusiomis šalimis viskas aišku, nes jų rizika yra lygi beveik nuliui, tačiau visus labiau domina tarpinės šalys, kurios yra rizikingos eksportuojančioms šalims ir visada kyla klausimas ar reikia konkrečiu atveju apsidrausi ar ne, tačiau tokios informacijos indeksai neteikia.

Rizikos indeksai (pvz. World risk map) yra skelbiami tris / keturis kartus per metus, kas taip pat neatskleidžia esamos situacijos vienoje ar kitoje šalyje. (beri.com)

Paskutinis bet taip pat labai svarbus trūkumas, tai kad rizikos indeksuose trūksta aiškumo, nėra pateikiama konkreti informacija kaip tas indeksas sudarytas ir kokie lyginamieji svoriai iš vis jame yra. Tačiau, pinkertin.com pateikia pasaulio rizikos žemėlapi (6 pav.), kuriame galime pamatyti visas pasaulio šalis ir jų vertinimą, pagal 11 faktorių.

6 pav. Pasaulio šalių rizikos indekso žemėlapis 2016 metų duomenimis. (Duomenys paimti iš pinkerton.com. World risk map)

Čia rizika išskiriama į dvi pagrindines rūšis - pavojingumo ir įvykių / veiklos ir fizinės rizikos bei technologinės ir informacinės / rinkos ir ekonominės rizikos. Vėliau šios pagrindinės dvi rūšys yra susmulkinamos į konkretesnes galimas šalies rizikas. Šios priemonės pagalba galima pamatyti realią situaciją kiekvienoje pasaulio šalyje. Be visa to, naudojantis interaktyviu žemėlapiu galima pamatyti 0, 25, 50, 75 ir 100 procentų rizikingumą visame pasaulyje.

Taip pat yra kredito institutai, kurie vertina šalis, siekdami sau naudos. Nors tai yra labiau prognoziniai duomenys, tačiau jie informaciją gauna iš įvairių bankų ir finansų institucijų iš to padarydami prognozes. Savo klientams jie taip pat šią informaciją pateikia. Forfeitingo kompanijos, kurios perka mokestinius reikalavimus, prisiima visą politinę ir ekonominę riziką. Todėl šios įmonės yra priverstos įvertinti šalių rizikas, norint priimti sprendimą dėl šalių mokestinių reikalavimų pirkimo.

Kiekviena šalis eksportuoja taip pat gali pasinaudoti valstybine eksporto draudimo galimybe, kadangi jei draudimo institucija neapsiima drausti vienos ar kitos šalies, tai rodo, jog šalis turi aukštą rizikingumo lygį. Jeigu yra ribojamas eksporto sandorių draudimas iš to galime pamatyti, kad būtent viena ar kita šalimi ši institucija nepasitiki. Tačiau jeigu ribojimų nėra, tai šalis į kurią norima eksportuoti yra žemo rizikingumo lygio, bent jau trumpuoju laikotarpiu.

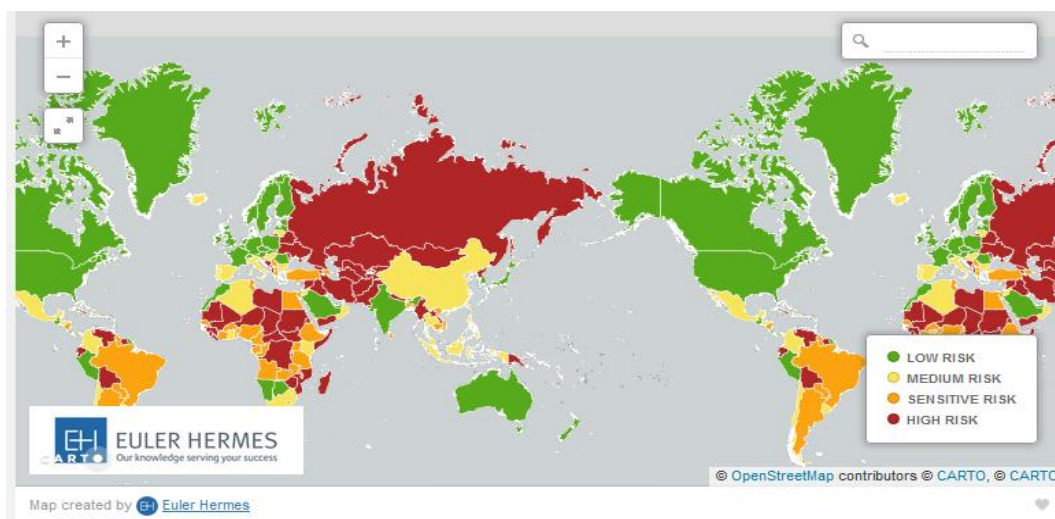
Jei šalims eksportuotojoms nepakanka informacijos iš rizikos indeksų informaciją galima rasti ir pakankamai paprastuose šaltiniuose, tokiuose kaip spauda, televizija, savas patyrimas, įvairūs statistiniai leidiniai.

Bernatonyje išskyrė kelis rizikos valdymo sprendimus įmonėms, kuriuos būtų galima taikyti ir šalies mastu:

1. Veiksnių (vidinių ir išorinių) analizė - ekonominė krizė, vyriausybės įstatymai, nacionalinių išteklių panaudojimas ir valdymas.
2. Rizikos rūšių vertinimas - finansinė, ekonominė ir partnerio pasirinkimo.

Finansinė ir ekonominė rizika - galimybė įvertinti šalies dabartinę ekonominę padėtį. Bendrai kalbant kur šalies stipriosios pusės yra didesnės nei jos trūkumai - tai bus mažo rizikingumo šalis ir kur jos trūkumai viršys stiprybes - aukšto rizikingumo šalis.(The PRS group)

Yra daugybė skirtingų būdų vertinti ekonominei rizikai. Vienas iš jų pateikiamas Euler Hermes tinklapyje (eurerhermes.com) (7 pav.). Euler herms stebi riziką visame pasaulyje ir duomenis pateikinėja metų ketvirčiais. Be visa to jie pateikia ir šalių ekonominės rizikos reitingų sąrašą.

7 pav. Pasaulio šalių ekonominės rizikos vertinimo žemėlapis, 2016 metų 4 ketvirčio duomenimis. (Dumenys paimti iš Euler Hermes tinklapio)

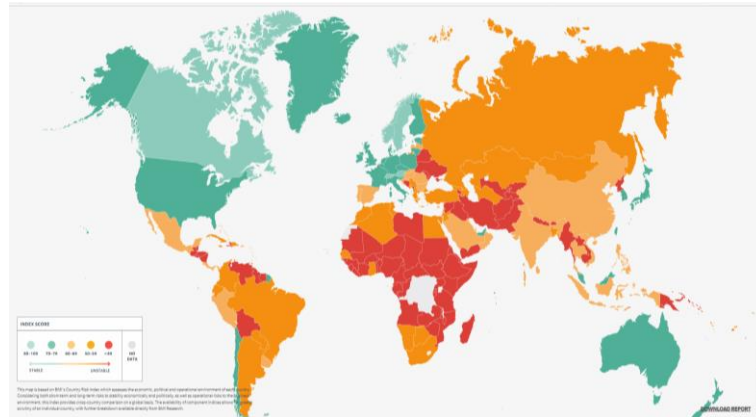
Šis įrankis padeda visos pasaulio šalims priimti sprendimus susijusius su tarptautinio verslo veiklomis. Eksportas yra vienas pagrindinių tarptautinio verslo įrankių, todėl remiantis šiuo žemėlapiu ir reitingų lentele, galime susidaryti tikslią nuomonę apie potencialias eksporto rinkas. Šalių rizikos žemėlapyje yra pateikiama 241 šalis ir teritorija, kuriose vertinamas šalies rizikos lygis, BVP, BVP vienam gyventojui, gyventojų ir šalių bendradarbiavimo laipsnis. Kaip matome iš aukščiau pateikto žemėlapio rizika yra skirstoma į keturis lygius – žema, vidutinė, jautri ir aukšta rizika. Visą tai būtų gali išskirstyti procentine išraiška arba reikšmingumu nuo 1 iki 10, kadangi užėjus ant kiekvieno šalies rizika yra išskirta procentaliai, kas leidžia efektyviau viską įvertinti.

Partnerio rizika – niekada negali žinoti, jei tai yra nauja šalis į kurią nori įeiti kokia joje padėtis. Visada reikia įvertinti jos finansinius, ekonominius ir politinius rizikos veiksnius, tam, kad būtų apsaugota nuo galimų pavojų – nemokumo, pelno praradimo ar mažo eksporto kiekio, kuris neneša naudos, o tik sukelia daugiau problemų ir išlaidų.

Kaip ir finansinei ar ekonominei rizikai, taip ir politinei rizikai vertinti yra įvairūs įrankiai, kurie leidžia lengviau pamatyti esamą šalies padėtį. Tačiau kaip ir visur, čia taip pat susiduriame su problema, kad skirtingas įrankis vertina skirtingus, politinę riziką nusakančius rodiklius. Marsh politikos rizikos žemėlapis ⁹(10 pav.) teikia daugiau nei 200 šalių politinės rizikos balą. Šis žemėlapis remiasi pagal

⁹ <https://www.marsh.com/us/insights/research/political-risk-map-2016.html>

pagrindinius tris kriterijus – politinius, ekonominius ir veiklos (ilgo ir trumpo) laikotarpio grėsmių stabilumą.

8 pav. Politinės rizikos žemėlapis, 2016 metų duomenimis. (Duomeyns paimti is Marsh politinio rizikos duomenų tinklapiu)

Indeksas nusako šalies stabilumą politiniu požiūriu. Jis yra ranguojamas pagal penkias pakopas nuo stabilios šalies iki nestabilios. Rangavimas pateikiamas taip: 80-100 (stabili šalis), 70-79, 60-59, 50-59, <49 (nestabili šalis). Iš aukščiau pateikto paveikslo matome, kad mažiausiai stabilios yra Afrikos šalys, o didžiausias stabilumas priskiriamas Šiaurės Amerikai, Skandinavijos šalims bei Australijai.

3. Rizikos laipsnio nustatymas - nuostolių analizė su pasirinkta baze (pvz. pelnu).
4. Konkrečių operacijų analizė - pasirinktų šalių analizė, finansinis stabilumas.
5. Efektyviausių rizikos vengimo priemonių paruošimas.

Konkrečiai šio darbo ketvirtoje dalyje, pirmame filtre rizikos vertinamos pagal tris pagrindinius aspektus: trumpojo laikotarpio politinė rizika, ilgojo ir vidutinio laikotarpio politinė rizika bei komercinė rizika. Indeksas buvo apskaičiuotas The Office national du ducroire (ONDD) organizacijos. Jis visas pasaulio šalis ir regionus yra sureitingavęs 7 balų sistemoje, nuo 1 – mažiausiai rizikingos šalys iki 7 – didžiausios rizikos. Komercinė rizika čia išreikšta raidiniu pavidalu – A, B, C. Tam, kad rodiklį ir reikšmes būtų galima pritaikyti į bendrą sistemą, labai svarbu, kad reikšmės būtų vienodo svorio. Dėl šios priežasties visos reikšmės tiriamojoje dalyje bus išreikštos 10 balų sistemoje.

2.3.2.2. Eksporto plėtros makroekonominių rodiklių vertinimas

Siekiant įvertinti šalių ekonominį stabilumą ir galimybę su jomis megzti tarptautinius ryšius, galima vertinti šiuos šalių aspektus – BVP, BVP vienam gyventojui, BVP augimo tempą bei BVP augimo tempą vienam gyventojui.

BVP (bendras vidaus produktas) – tai rodiklis, kuris parodo, sukurt visų prekių ir paslaugų vertę šalyje, per tam tikrą laiką, rinkos kainomis. Šis rodiklis yra vienas bendriausių ir geriausiai nusakančių ekonomikos raidą šalyje rodiklių. BVP apskaičiavimui galima naudotis trimis būdais: gamybos, išlaidų arba pajamų. Šiuolaikiniame pasaulyje atliekant tyrimus šio kaip ir daugelio kitų rodiklių skaičiuoti patiems nebereikia, kadangi yra statistikos departamentai ar pasauliai bankai, kurie šiuos duomenis teikia ir yra prieinami kiekvienam gyventojui. BVP nors ir parodo absoliutinį rezultatą šalies ekonominio funkcionavimo, tačiau jis neapsprendžia ekonomikos efektyvumo, tam naudojamas BVP vienam gyventojui rodiklis. (Mackevičius, J., Molienė, O., n.d.)

BVP augimo tempas - BVP pokytis, išreikštas procentais, lyginant su praėjusiais metais. „BVP apimtis to meto kainomis lyginama su praėjusių metų BVP apimtimi, tokiu būdu apskaičiuotas pokytis yra nustatomas atskaitiniais metais – tai vadinamoji grandininė rodiklių seka. Taigi, kainų pokyčiai dirbtinai nepadidina augimo rodiklio.“¹⁰(osp.stat.gov.lt) Kaip tegia Lietuvos bankas (lb.lt), „Paslaugų eksportas, ypač modernių paslaugų, tokių kaip telekomunikacijos, informacinės technologijos, konsultavimas, pastaraisiais metais yra sparčiausiai auganti pasaulinės prekybos dalis. Lietuvoje paslaugų eksporto dalis šalies BVP per dešimtmetį padidėjo maždaug trečdaliu ir pastaraisiais metais siekė apie 16 % viso BVP“¹¹

BVP vienam gyventojui, tai rodiklis, kuris nusako kiek bendros paslaugų ir prekių vertės, rinkos kainomis yra priskiriama vienam asmeniui – intensyvumo santykinis dydis. Jis parodo ekonomikos efektyvumą, kiek vienas vidutiniškai šalies žmogus efektyviai išnaudoja šalies išteklius, sukurti vienam ar kitam produktui. Taip pat jis orientuotas ir į šalies socialinės raidos parodymą, darbo našumo ar laiko efektyvumą. (Mackevičius, J., Molienė, O., n.d.) Šis rodiklis leidžia įvertinti šalių pragyvenimo lygi, kuris svarbus renkantis šalį eksportui. Nuo pragyvenimo lygio priklauso kiek vartotojai gali leisti pinigų įsigyti vienos ar kitos rūšies prekes ar paslaugas. Žemas BVP vienam gyventojui rodo apie šalies inovatyvumo ir produktyvumo lygį. (Kiškis, M., Kraujalytė, A., Petrauskas, R., Krikščionaitis, M., 2006)

BVP vienam gyventojui augimo tempas nusako šalies ekonominės sistemos efektyvumo didėjimą ar mažėjimą. Lėtėjimas gali rodyti, kad šalies gyventojai išteklius pradeda naudoti nebe efektyviai ar netinkamai, dėl ko šalis gali pradėti turėti ekonominių sunkumų. (Mackevičius, J., Molienė, O., n.d.) Tai taip pat neatsiejama nuo įtakos eksportui, kadangi BVP vienam gyventojui augimo tempo sulėtėjimas rodo, kad šalies vartotojai pradeda taupyti dėl esamos situacijos jų šalyje.

---

¹⁰ http://osp.stat.gov.lt/documents/10180/67337/Ukis_ir+_finansai.pdf/2d058255-49d6-4d98-831b-ef2c892c215a

¹¹ <http://www.lb.lt/lt/naujienos/dideja-paslaugu-eksporto-svoris-bvp-bus-skelbiami-prekybos-paslaugomis-duomenys-pagal-salis>

2.3.2.3. Rinkos augimo vertinimo rodikliai

Tam, kad būtų galima įvertinti rinkos augimą naudojami įvairiausi duomenys, kurių pagalba įvertinamas šis šalies veiksnys. Rinkos augimui vertinti reikėtų naudoti importo augimo, tiek trumpuoju tiek ir ilguoju laikotarpiu reikšmes bei peržvelgti šalies rinkos dalies dydį, visoje tarptautinėje prekyboje.

Importo augimo tempai, ilguoju ir trumpuoju laikotarpiu bei rinkos dalies dydis randami Trade map tinklapyje (trademap.org¹²), dėl to tai nereikalauja didesnių skaičiavimų, kad tai būtų įvertinta. Rinkos dalies dydis, taip pat yra pateikiamas tame pačiame tinklapyje. Svarbiausia nusistatyti šių rodiklių reikšmes, nes būtent tai nėra duoda, tai reikia įsivertinti pačiam.

Kalbant apie trumpojo ir ilgojo laikotarpio importo augimo tempus, galima daryti prielaidą, kad šio rodiklio kritine reikšme (reikšmė, kurios šalys nepasiekia bendrojo pasaulinės prekybos lygio kontekste) gali būti tai, jei duomenys yra mažesni nei pasaulinės prekybos augimo tempas. Taip pat kritinių reikšmių nustatymo formulės yra pateikiamos tolimesniame darbe, trečiame skyriuje.

Santykiniam pranašumui nusakyti, dažniausiai yra naudojamas RCA indeksas – tai indeksas, kuris naudojamas nusakyti užsienio prekybos specializacijos ir tarptautinio konkurencingumo rodiklis.¹³ Pasak, Serva, E. ir Vitunskienė, V., (2006) šis rodiklis turi galimus penkis taikymo tikslus ir sritis. Pirmiausiai, nagrinėjant tarptautinius prekybos santykius tarp šalių. Jis parodo, kokią vietą šalis su savo tam tikro sektoriaus produktu užima pasaulinėje prekyboje. Antra, šis indeksas naudojamas šalies specializacijos lygiui nusakyti, šalyje. Tai parodo ar šalis specializuojasi vieno ar kito produkto gamyboje. Taip pat rodiklį galime sutikti siekiant nustatyti šalies stipriuosius ir silpnuosius sektorius. Dar viena iš naudojamų šio rodiklio sferų yra tarptautiniam konkurencingumui nusakyti. Ir galiausiai šis RCA indeksas naudojamas kaip vienas iš daugiadimensinių, bazinių, tarptautinės prekybos indikatorių.

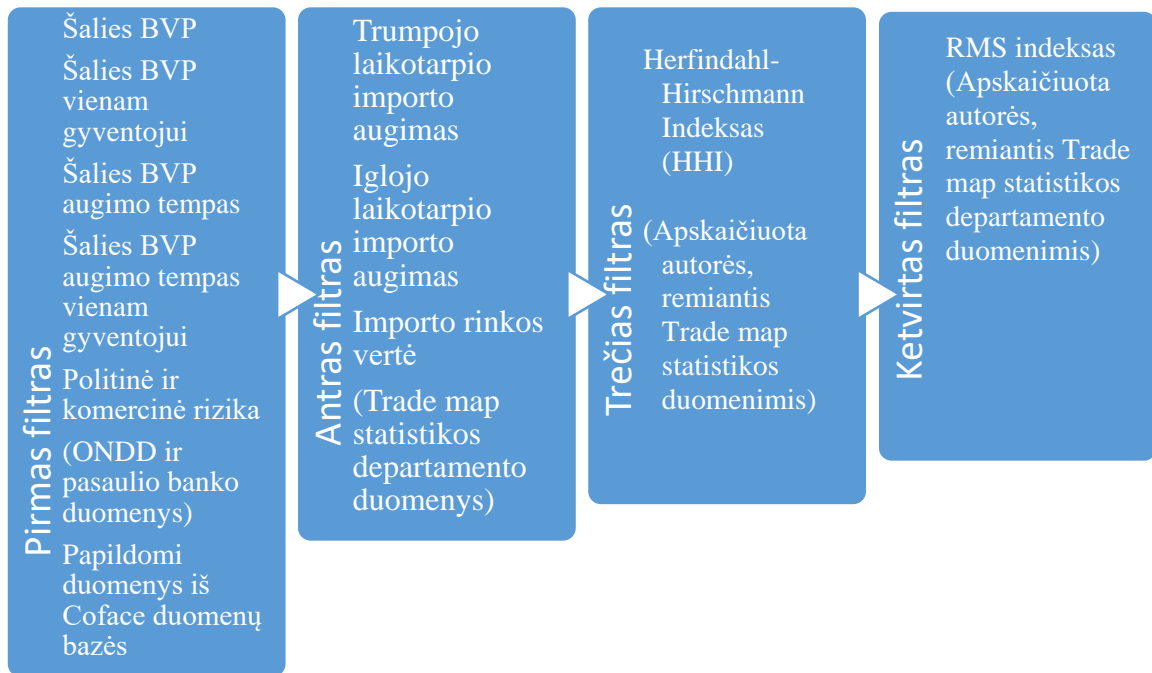
Kaip teigia, Pukelienė, V., Sabonienė, A. (2004) šis rodiklis parodo sėkmingiausias prekių grupes vietinėje ir tarptautinėje rinkoje. Jei $RCA > 1$, šalis santykinai specializuojasi pasirinktame produkte, jei $RCA < 1$, šalis nesispecializuoja pasirinktame produkte ar sektoriuje.

---

¹² http://www.trademap.org/tradestat/Product_SelProductCountry.aspx?nvpm=1||||TOTAL|||2|1|1|2|1|1|1|1|1|

¹³ <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB>

Vertinant rinkos augimą labai svarbu žinoti ir tos rinkos koncentracijos lygį, tai yra kiek ta rinka yra arti monopolinės situacijos. Tam, kad galėtume tai įvertinti yra naudojamas HHI (Herfindahl-Hirschman) indeksas. Tokią priemonę dažniausiai naudoja institucijos, kurios rūpinasi, kad konkurencija šalies rinkoje vyktų sąžiningai. Šis rodiklis gali turėti keturias skirtingas reikšmes, kurios yra interpretuojamos taip, kad rinka gali turėti savo viduje didžiulę konkurenciją; rinkoje nėra įmonės, kuri dominuotų; rinkoje gali būti dominuojanti įmonė; yra dominuojantis žaidėjas, kuris gali bet kada pasinaudoti savo padėtimi.

9 pav. Tyrime naudojamų rodiklių apibendrinimas (Sudaryta autorės, pagal įvairius šaltinius)

Apibendrinat galima teigti, kad šiuolaikiniame globaliame pasaulyje yra didelis kiekis informacijos ir skirtingų įrankių, kurie mums leidžia įvertinti šalies eksporto plėtrą ir galimybes, pagal šalių ekonominį stabilumą, rizikos laipsnį, konkurencingumą, draugiškumą kitų šalių prekėms, rinkos potencialą ar įsiskverbimo galimybes, tačiau rodikliai kiekvienai pasaulio šaliai negali turėti tokios pat reikšmės. Vienai eksportuotojai tai gali parodyti vieną eksporto kryptių pusę ir galimybes, tačiau kitai tai gali parodyti visai kitokius rezultatus. Todėl reikia susidarant galima metodiką, turėti skaičiavimo objektą, tam, kad būtų įvertinta rodiklio reikšmė ir galybės įvairiais atvejais. Tik taip bus surastas įrankis, kuris tiks visoms šalims, kurios norės įvertinti eksporto plėtros galimybes.

3. EKSPORTO PLĖTROS GALIMYBIŲ TYRIMO METODOLOGIJA

Šioje darbo dalyje bus pateikiama sistema, kurios pagalba pateikiami pagrindinius principus, procedūras ir pritaikysiu jau žinomų mokslininkų iškeltas hipotezes, tam, kad būtų sukurta viena priemonė, kurios pagalba bus pritaikius 4 filtrų modelį bus išanalizuotos Lietuvos pasirinktų sektorių eksporto galimybės ir gauti tyrimo rezultatai, leisiantys pasirinkti didžiausią naudą nešalčias rinkas.

Pagrindinis tyrimo metu naudojamas metodas yra keturių filtrų modelis (Nikolaos C. Kanellopoulos ir Georgia D. Skintzi), siekiant identifikuoti eksporto galimybes, bei tuo pačiu taikant Shirley Ye Sheng ir Michael R. Mullen iškeltas hipotezes, patikrinti jų teisingumą ir gautus tyrimo rezultatus. Mokslininkų patvirtintos ir įrodytos hipotezės leis daryti išvadas apie modelio tinkamumą ir pritaikomumą visoms pasaulio šalims bei pateikti rekomendacijas.

Atliekant Lietuvos eksporto plėtros ir konkrečių sektorių tyrimą bus renkama informacija iš Trade map statistikos departamento bei pasaulio banko, kuriuose yra pateikiami reikalingi filtrams duomenys. Pagrindinis šio tyrimo tikslas rasti priemonę, kuri leistų įvertinti šalių eksporto plėtros galimybių kryptis, pagal konkrečius, šalims aktualius prekių sektorius.

Tyrimas yra kiekybinio pobūdžio, todėl tiriamoji dalis susidės iš tokių procesų etapų (Žydzžiūnaitė, V., 2011):

- Tyrimo instrumento sudarymas bei pagrindimas;
- Baigiamojo darbo tyrimo parametrų tikslinimas;
- Tyrimo rezultatų interpretavimas;
- Empirinės baigiamojo darbo dalies parengimas;
- Išvadų ir rekomendacijų parengimą.

Tyrimo dizainas, uždaviniai, metodai, apribojimai:

Baigiamojo darbo tyrimas, yra grindžiamas kiekybiniais duomenimis, analizuojant ir vertinant antrinius duomenų šaltinius. Empirinio tyrimo tikslas - pasinaudojant keturių filtrų modelių surinktus Lietuvos ir konkrečių šalies eksporto sektorių duomenis išanalizuoti ir pateikti galimas potencialias eksporto rinkas bendrai ir pagal konkrečius prekių sektorius. Šio įrankio įvertinimas ir pritaikys Lietuvos atveju leis pamatyti jo pritaikomumą ir kitoms pasaulio šalims. Viso to pasėkoje bus panaudotos hibridiniame modelyje įrodytos hipotezės, kurios tai leis patvirtinti arba paneigti sudarytą eksporto galimybių plėtros metodiką Lietuvai, pagal šalis ir konkrečius prekių sektorius.

Tyrimo eiga:

1. Susirinkti visus reikalingus rodiklius, kurių reikalauja keturių filtrų modelis (pateikta 2.3.2.3. dalyje). Jei rodiklių negalima rasti, juos išsiskaičiuoti, pagal tiems rodikliams taikomas formules.
2. Įvertinus tarptautinėje rinkoje svarbius rodiklius ir išanalizavus visus galimus eksporto variantus, šalis eksportuotoja galės pasirinkti perspektyviausius produktus ir rinkas bei tuo pačiu užsitikrins, kad riboti šalies išteklių turėtų didžiausią grąžą.

Keturių filtrų modelio struktūra:

1. *Filtrai 1 - Šalies įsiskverbimas - politinė ir komercinė rizika bei makroekonominės charakteristikos.* Ši dalis remiasi į šalies riziką, politinę bei komercinę. Remiantis ONDD išskiriamos trys politinės rizikos reitingai, eksporto sandoriams, kiekvienoje šalyje (trumpalaikės, vidutinės trukmės ir specialių sandorių) ir komercinės rizikos įvertinimas. Politines rizikas transformuosime iš 1-7 iki 1-10 skalėje (1 - mažiausia rizika ir 10 - didžiausia). Komercinė rizika transformuosime iš A, B, C į skalę 1 - 10 (A lygus 3.33 B lygu 6.67 ir C lygu 10). Tam, kad būtų ne kiekviena rizika įvertinta atskirai, o kartu, suvienodiname svertinį koeficientą. Šalys, kuriose rizikos indeksas viršija kritinę vertę 9,05 bus pašalintos iš potencialių eksporto galimybių dėl per didelės galimos rizikos.

Antroje eliminavimo dalyje yra vertinami makroekonominiai rodikliai - BVP, BVP vienam gyventojui, BVP augimo tempas ir BVP vienam gyventojui augimas, A3 metų laikotarpį (2013-2016). Rodikliai yra skirti tam, kad būtų nustatytas šalių pajamingumas (didelio ir aukšto pajamingumo rinkos) bei šalių ekonominis augimas. Visos šalys, kurių duomenų trūks bus pašalintos, kaip netinkamos eksporto plėtrai valstybės, kadangi siekiant gauti kuo tikslesnius tyrimo rezultatus šalių duomenys turi būti iš tų pačių šaltinių. Taip pat iš tyrimo turėtų būti išimtos šalys, kurių BVP ir BVP vienam gyventojui yra mažesnė nei galima kritinė reikšmė ir vidutinis BVP ir BVP vienam gyventojui augimo tempas yra mažesnis už visų šalių vidurkį analizuojamu trijų metų laikotarpyje. (Nikolaos C. Kanellopoulos¹, N.C., Skintzi, G.D., 2016)

8 lentelė. 1 Filtro naudojamų rodiklių analizė (sudaryta autorės, remiantis Nikolaos C. Kanellopoulos ir Georgia D. Skintzi 4 filtrų modeliu)

Rodiklis	Šaltinis	Kriterijus	Reikšmė
Trumpojo laikotarpio politinė rizika	The Office national du ducroire (ONDD)	Nuo 1 - 10	1 - Mažiausia rizika; 10 - didžiausia rizika.
Vidutinio laikotarpio politinė rizika	The Office national du ducroire (ONDD)	Nuo 1 - 10	1 - Mažiausia rizika; 10 - didžiausia rizika.
Ilgojo laikotarpio politinė rizika	The Office national du ducroire (ONDD)	Nuo 1 - 10	1 - Mažiausia rizika; 10 - didžiausia rizika.
Komercinė rizika	The Office national du ducroire (ONDD)	Nuo 1 - 10	A - 3.33 (maža rizika) B - 6.67 (Vidutinė) C - 10 (Didelė)
BVP, BVP vienam gyventojui, BVP augimo tempas, BVP vienam gyventojui augimas.	Pasaulio banko duomenys (World Bank)	Visų duomenų pateikimas (keturi rodikliai, analizuojamu laikotarpiu)	Jei nėra pateikiamas bent vienas rodiklis, šalis eliminuojama iš tyrimo.
Kritinė reikšmė	Nicolaos C. Kanellopoulos, Georgia D. Skintzi	$cv = \bar{X}_t - \alpha\sigma_{x,t}$	Šalys su žemesniu BVP ar kitu analizuojamu rodikliu nei jų kritinė reikšmė bus pašalintos iš tolimesnio tyrimo

X-kintamojo vidutinė vertė (BVP ar BVP vienam gyventojui)

x_t -Kintamojo standartinis nuokrypis per t metų

α - apima reikšmes nuo 0 -1, kas 0.001.

Šioje dalyje visos šalys remiantis jų rizikos rodikliais bus suranguotos. Pirmieji trys rodikliai bus įvertinti 10 balų sistemoje, nuo 1 (mažiausia rizika) iki 10 (didžiausia rizika). Ketvirtasis, komercinės rizikos rodiklis yra išreiškiamas raidine išraiška, todėl raides pakeisimi taip pat į skaičius, kurie atitinkamai sudarys A – 3,33, B – 6,67 ir C – 10. Vėliau iš gautų rizikos rodiklio reikšmių išvesime vidurkį. Pritaikius formulę bus apskaičiuota rodiklių kritinė reikšmė. Visos šalys, kurios neteikia pilnų duomenų bei šalys, kurių rizikos indeksas siekia apskaičiuotą reikšmę, taip pat bus pašalintos iš tolimesnių tyrimo žingsnių.

2. *Filtras 2 - Rinkos potencialas - Trumpo laikotarpio importo augimas / Ilgo laikotarpio importo augimas / Importo rinkos dydis.* Čia bus panaudoti duomenys pagal šalis ir pagal produktus (naudojant 2 skaičių klasifikaciją), siekiant įvertinti tris rodiklius, analizuojamu, 2012 - 2016 metų laikotarpiu. Importo pokytis pagal šalį ir produktą trumpuoju laikotarpiu, vidutinis metinis importas

pokytis pagal šalį ir produktą ilgalaikėje perspektyvoje ir santykinis importo rinkos dydis. Šalis ar produktų derinys bus pašalintas, jei du iš trijų kintamųjų yra mažesni nei kritinė vertė ir santykinis importo rinkos dydis yra mažesnis nei kritinės vertės. Vadinasi, kad rinkos (šalies ar produktų derinys) gali būti laikomas galima eksporto galimybe, jei trumpasis arba ilgalaikis augimas yra didesnis už kritinę vertę ir, jei tai netaikoma tada kai santykinis importo rinkos dydis turėtų būti didesnis nei kritinė vertė.

Vadinasi šalis ar produktų derinys gali būti laikomas galimo eksporto galimybe ir toliau pereiti prie filtro numeris trys, jei trumpalaikis arba ilgalaikis augimas yra didesnis nei kritinė vertė ir, jei tai nėra taikoma tada kai santykinis importo rinkos dydis turėtų būti didesnis nei kritinė reikšmė.

9 lentelė. 2 Filtro naudojamų rodiklių analizė (sudaryta autorės, remiantis Nikolaos C. Kanellopoulos ir Georgia D. Skintzi 4 filtrų modeliu)

Rodiklis	Šaltinis	Kriterijus	Kritinė reikšmė
Trumpo laikotarpio importo augimas (1 metai)	Tarptautinės prekybos statistikos duomenų bazė (Trade map)	<i>Didesnis arba lygus pasaulinės prekybos augimui (pagal sektorius)</i>	<i>Šalys su mažesniu augimo tempu yra šalinamos iš tyrimo</i>
Ilgą laikotarpio importo augimas (5 metai)	Tarptautinės prekybos statistikos duomenų bazė (Trade map)	<i>Didesnis arba lygus pasaulinės prekybos augimui (pagal sektorius)</i>	<i>Šalys su mažesniu augimo tempu yra šalinamos iš tyrimo</i>
Importo rinkos vertė	Tarptautinės prekybos statistikos duomenų bazė (Trade map)	<i>Importo rinkos vertė didesnė arba lygi pasaulinės prekybos rinkos vertei (pagal sektorius)</i>	<i>Šalys, kurių rinkos vertė yra mažesnė už pasaulinės prekybos rinkos vertę.</i>
2 skaičių klasifikacija	HS - 2002 (Trade map)	Šalis ir produktas	-
RCA indeksas (lyginamojo pranašumo indeksas)	Nicolaos C. Kanellopoulos, Georgia D. Skintzi	<i>Jei $RCA > 1$, šalis santykinai specializuojasi pasirinktame produkte</i>	<i>$RCA < 1$, šalis nesispecializuoja atitinkamame produkte</i>
Santykinis rinkos dydis (RM)	Nicolaos C. Kanellopoulos, Georgia D. Skintzi	<i>Turi būti didesnis nei jo galima kritinė reikšmė</i>	<i>$CV_j = 0.02 * M_{wj}$</i>

RCA indeksas skaičiuojamas: $RCA_{LTj} = \frac{X_{LTj}/X_{Wj}}{X_{LT}/X_W}$; čia X_{LTj} – Lietuvos eksportas, prekės j; X_{Wj} – pasaulio eksportas prekės j; X_{LT} – visas Lietuvos eksportas ir X_W – visas pasaulio eksportas. Jei RCA indeksas yra didesnis už vienetą, šalis sąlyginai specializuojasi šiame produkte.

Santykiniam rinkos dydžiui nusakyti mokslininkai darbuose naudoja santykinio rinkos dydžio rodiklį RM. Jis skaičiuojamas remiantis tokia formule: $RM_{i,j} = \frac{M_{i,j}}{M_{W,j}}$; čia $M_{i,j}$ – i šalies importas prekės j; $M_{W,j}$ – visas pasaulio importas prekės j. Jei santykinis rinkos dydis yra didesnis nei galima šio rodiklio reikšmė, šalis skaitoma, kaip potencialia rinka eksportuoti prekes. Kritinės reikšmės apskaičiavimas pateiktas aukščiau lentelėje.

3. *Filtrai 3 - Rinkos prieinamumas - Rinkos koncentracija / Geografija.* Šiame filtre vertinami pagrindiniai du kintamieji - rinkos koncentracija ir rinkos prieinamumas. Koncentracijos rinkoje laipsnis matuojamas pagal Herfindahl-Hirschmano indeksą (HHI). Kritinė vertė skaičiuojame remiantis importo rinkos charakteristikomis, kuo patrauklesnė rinka trumpuoju ar ilguoju augimo laikotarpiu bei dydžiu, tuo ji mažiau koncentruota. Rinkos prieinamumo laipsnis matuojamas atstumu nuo analizuojamos šalies sostinės, iki paskirimo taško (šalies į kurią norime plėstis su savo eksportuojamomis prekėmis). Nors tai yra labai paprastas būdas išmatuoti prieinamumą ir neįvertina galimų didelių kaštų, tačiau tai suteikia apytikrius šaliai eksportuotojai apribojimus. Rinkos bus laikomos galimomis eksporto galimybėmis ir toliau pereis į filtrą 4, jei jų koncentracijos laipsnis arba atstumas bus mažesnis nei jų galima kritinė vertė.

10 lentelė. 3 Filtro naudojamų rodiklių analizė (sudaryta autorės, remiantis Nikolaos C. Kanellopoulos ir Georgia D. Skintzi 4 filtrų modeliu)

Rodiklis	Šaltinis	Formulė	Reikšmė
Herfindahl-Hirschmann Indeksas (HHI)	http://wits.worldbank.org	$HHI_{i,j} = \sum \left(\frac{X_{k,i,j}}{M_{i,j}} \right)^2$	<0.01 - konkurencija rinkoje didelė; <0.15 - rinkoje nėra dominuojančios šalies; <0.25 - rinkoje gali būti dominuojantis žaidėjas; >0.25 - rinkoje yra dominuojantis žaidėjas.

Iš 8 lentelėje pateiktų reikšmių, galime daryti prielaidą, kad ta rinka, kurioje nėra dominuojančio rinkos dalyvio yra patrauklesnė nei ta rinka, kurioje šis dalyvis yra. Šis HHI indeksas leis įvertinti konkurenciją rinkoje ir šalies, kaip naujos rinkos dalyvės atėjimo perspektyvas.

Kritinė reikšmė atstumui nustatoma pagal formulę: $CV_{dist} = \overline{dist} - \alpha\sigma_{dist}$. Visos šalys, kurių koncentracijos laipsnis yra žemiau kritinės reikšmės bus laikomos potencialiomis rinkomis ir pereis prie paskutinio 4 filtro.

Siekiant sukurti tinkamą priemonę, eksporto plėtros galimybėms vertinti, galima rasti įrankį, kuris šį rodiklį jau pateikia apskaičiavęs. Pasaulio banko programoje¹⁴, galime rasti visas pasaulio šalis ir regionus, kuriems šis indeksas jau yra apskaičiuotas. Todėl lieka, viską susirašyti, išimti šalis, kurios nereikia duomenų iš tolesnio tyrimo eigos bei atskirti šalis, kurios atitinka reikalavimus ir neviršija kritinės reikšmės.

4. *Filtras 4 - Eksporto galimybių klasifikacija.* Visos šalys, kurios pasiekė ketvirtą filtro lygį jau yra laikomos kaip potencialios eksporto galimybės, kadangi ir jų RCA indekso reikšmė, apskaičiuota remiantis importo duomenimis yra daugiau už 1. Norint, kad šalys būtų dar geriau įvertintos reikia apskaičiuoti santykinį rinkos dydį. Tai parodo, kokias šalies eksportuotoja turi galimybes toje rinkoje į kurią nori įeiti.

11 lentelė. 4 Filtro naudojamų rodiklių analizė (sudaryta autorės, remiantis Nikolaos C. Kanellopoulos ir Georgia D. Skintzi 4 filtrų modeliu)

Rodiklis	Šaltinis	Formulė	Reikšmė
RCA indeksas	Nicolaos C. Kanellopoulos, Georgia D. Skintzi	<i>Duomenys pateikti 9 lentelėje</i>	Jei rodiklio reikšmė didesnė už 1, tai potenciali eksporto rinka.
Šalies ar šalių grupės santykinė rinkos dalis (RMS)	Nicolaos C. Kanellopoulos, Georgia D. Skintzi	$RMS_n = \frac{X_{n,i,j}/X_{W,i,j}}{X_{n,j}/X_{W,j}}$	Rodiklis ranguoja šalis nuo mažiausias galimybes turinčių šalių į didžiausias.

RMS indeksas yra skirstomas į keturias dalis:

1. Mažai galimybių, jei $RMS_{six\ ij} - RMS_{LT\ ij} > 3$, kadangi jau eksportuojančios šalys į potencialią rinką užima didelę jos dalį.
2. Mažos – vidutinės galimybės, jei $1,5 < RMS_{six\ ij} - RMS_{LT\ ij} \leq 3$
3. Vidutinės – didelės galimybės, jei $0 < RMS_{six\ ij} - RMS_{LT\ ij} \leq 1,5$
4. Didelės galimybės, jei $RMS_{six\ ij} - RMS_{LT\ ij} \leq 0$

RMS_{six} – pagrindinės šešios top eksportuotojos į pasirinktas rinkas.

¹⁴ <http://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/ALL/StartYear/2011/EndYear/2015/Indicator/HH-MKT-CNCNTRTN-NDX>

Remiantis paskutiniame filtre atliktais skaičiavimais pamatysime kokios šalys turi daugiausiai potencialo ir kurios mažiau, jau iš galimai potencialių eksportui tinkamų šalių.

Tam, kad tyrimas būtų patikrintas, pasinaudojus hibridiniu eksporto plėtros modeliu patikrinsime jame iškeltas hipotezes, tam, kad būtų įvertinta modelio nauda ir veiksmingumas Lietuvos atveju.

Tyrimo apribojimai - vienas pagrindinių tyrimo apribojimų yra tas, kad čia yra naudojami istoriniai duomenys, dėl to jų prieinamumas ir tikslumas čia yra pagrindinis dalykas.

Tyrimo dalyvauja visos pasaulio šalys ir produktai priklausantys 2 skaičių klasifikacijai.

4. EKSPORTO PLĖTROS GALIMYBIŲ TYRIMO METODIKA: LIETUVOS ATVEJO ANALIZĖ

Lietuva eksportuoja nemažai prekių į kitas pasaulio šalis, tačiau kaip jau pamatėme pirmoje darbo dalyje, šalis tinkamai išnaudoja vos kelis galimus prekių sektorius. Yra nemažai sektorių, kurių eksportas vykta, tačiau tai užima tik mažą dalį viso šalies eksporto. Mediena ir medienos gaminiai, veltiniai, įvairūs tekstiliniai pluoštai bei baldai yra sektoriai, kurių eksportą šalis galėtų plėsti ir skatinti, kadangi turi tam pakankamai išteklių ir darbo jėgos.

Siekiant išanalizuoti eksporto plėtros galimybes ir rasti tinkamą metodiką visoms šalims, kurios pagalba šalys galėtų tinkamai atlikti kitų šalių analizę ir taip sau pasirinkti geriausias eksporto plėtros kryptis, mažai panaudojamiems prekių sektoriams. Keturių filtrų modelis yra statistinių duomenų panaudojimo analitinis įrankis, kurio pagalba yra analizuojamos visos galimos pasaulio rinkos. Rinkos vertinamos pagal keturis filtrus, kur galiausiai yra parenkamos tinkamos šalys ir produktai (jų junginiai) į kuriuos turėtų krypti šalys eksportuotojos.

Atliekant tyrimą buvo pasirinktas Lietuvos atvejis šalies eksporto plėtros galimybėms ir potencialioms rinkoms įvertinti. Medienos ir jos gaminių, tekstilinių pluoštų, baldų ir veltinių sektorių eksporto augimo skatinimui (44, 53, 54 ir 94 prekių sektoriai). Norima parodyti ne tik tai į kokias šalis ir prekes valstybė turi orientuotis, tačiau surasti įrankį, kuris galėtų padėti tai vertinti.

Tyrimas, kaip jau minėjau 3 darbo dalyje susideda iš keturių filtrų, kurių pagalba šalys yra filtruojamos - neatitikusios reikiamų rodiklių ar nepateikusios duomenų yra eliminuojamos iš tolimesnio tyrimo.

Pirmasis tyrimo etapas (Filtrai 1) susideda iš 238 šalių, kurios šiame etape turi pereiti šalių rizikos veiksnių bei makroekonominių rodiklių vertinimą. Pirmoje dalyje remiantis, Liuksemburgo eksporto kredito agentūros duomenimis (The office national du ducroire (ONDD)), 238 pasaulio šalys (Priedas A) yra reitinguojamos pagal keturis šalies rizikos veiksnius - Trumpojo laikotarpio politinė rizika (1 - 7), vidutinio ir ilgojo laikotarpio politinė rizika, specialių sandorių politinė rizika (1 -7) bei komercinė rizika (A, B, C). Tam, kad duomenys ir jų panaudojimas būtų tikslus, visus rodiklius perskaičiavome į vieną bendrą skalę, kur 1 - maža rizika, o 10 didelė rizika.

12 lentelė. Pirmo filtro, pirmos dalies bedroji rodiklių lentelė

Rodikliai	Reikšmė	Bendroji vertinimo sistema	Apskaičiavimas
Trumpojo laikotarpio politinė rizika	1 -7 balų sistemoje (1 - maža rizika, 10 - didelė)	1 - 10 skalė, kur 1 - maža rizika, 10 - didelė	$1 = 7/10 * 1 = 1,43$ $2 = 7/10 * 2 = 2,86$ $3 = 7/10 * 3 = 4,29$ ..... $7 = 7/10 * 7 = 10$
Vidutinio/Ilgojo laikotarpio politinė rizika	1 -7 balų sistemoje (1 - maža rizika, 10 - didelė)	1 - 10 skalė, kur 1 - maža rizika, 10 - didelė	$1 = 7/10 * 1 = 1,43$ $2 = 7/10 * 2 = 2,86$ $3 = 7/10 * 3 = 4,29$ ..... $7 = 7/10 * 7 = 10$
Specialių sandorių politinė rizika	1 -7 balų sistemoje (1 - maža rizika, 10 - didelė)	1 - 10 skalė, kur 1 - maža rizika, 10 - didelė	$1 = 7/10 * 1 = 1,43$ $2 = 7/10 * 2 = 2,86$ $3 = 7/10 * 3 = 4,29$ ..... $7 = 7/10 * 7 = 10$
Komercinė rizika	A, B, C sistema (A - maža rizika, B - vidutinė, C - didelė)	1 - 10 skalė, kur 1 - maža rizika, 10 - didelė	$10/3 = 3,33$ $A = 3,33$ $B = 3,33 * 2 = 6,67$ $C = 3,33 * 3 = 10$

10 lentelėje matome, kad duomenys yra perskaičiuoti į bendrą sistemą, kurios pagalba bus išvengta galimų neatitikimų ir kiekvienas rodiklis turės lygų svorį prieš kitą rodiklį. Suvienodinus kiekvieno iš keturių rodiklių vertinimo skalę Priedo A, lentelės paskutiniame stulpelyje yra apskaičiuotas bendras šalių rizikos indeksas. Šis indeksas buvo apskaičiuotas pakankamai paprastu būtu - išvedus visų rodiklių bendrą vidurkį: (Trumpojo laikotarpio politinė rizika + Vidutinio/ilgojo laikotarpio politinė rizika + Specialių sandorių politinė rizika + Komercinė rizika)/4.

Šalis turinčios aukštą rizikos indekso balą yra šalinamos iš tolimesnio tyrimo eigos. Kritinė rizikos indekso reikšmė buvo pasirinkta – 9,285. Reikšmei apskaičiuoti buvo pirmiausiai išvesti kiekvienos politinės rizikos rodiklio vidurkiai (lentelė 13).

13 lentelė. Šalies X rizikos reitingas ir transformuotas rizikos reitingas.

	Trumpo laikotarpio politinė rizika	Vidutinio/ilgo laikotarpio politinė rizika	Specialių sandorių politinė rizika	Komercinė rizika
Šalis X (rizikos reitingas)	3	4	3	C
Šalis X (transformuotas rizikos reitingas)	4,29	5,71	4,29	10

Remiantis X lentele, galima išvesti bendrą, transformuotą politinės rizikos reitingą, kuris apskaičiuojamas taip: $(4,29+5,71+4,29)/3=4,76$. Galiausiai politinės rizikos ir komercinės rizikos reitingo vidurkis yra $(4,76+10)/2=7,38$. Šis skaičius yra prilyginamas rizikos reitingui 6 ($6=7,14$), todėl visos šalys, kurių politinių rizikų reikšmė lygi 6 ir komercinė rizika - C yra šalinamos iš tolimesnio tyrimo. Priede A matome, kad kritinė šalių rizikos indeksų reikšmė yra 9,285.

Apibendrinant pirmojo filtro, pirmąjį etapą, matome, kad iš tolimesnio tyrimo buvo pašalintos 30 šalių, kurios viršijo galimą rizikos laipsnį. Politinė rizika yra pavojinga ir sunkiai įvertinama, kadangi čia įtakos gali turėti tokie politinės rizikos šaltiniai kaip investicinis sektorius, socialiniai neramumai, žemas ekonomikos išsivystymo lygis. Taip pat tai gali būti dėl užsienio organizacijų bei kitų grupių žmonių. Politinė rizika sukuria kainų ir mokesčių diskriminaciją ar kitus veiklos apribojimus. Šalys norinčios eksportuoti į šalis su aukštu politinės rizikos balu gali patirti nuostolius per tokius veiksmus kaip valiutų kursų svyravimai, nepalanki mokesčių sistema ar embargas. Kalbant apie komercinę riziką ir jos poveikį, reikia paminėti tai, kad tai parodo pirkėjų nemokumo riziką. Dėl to atsiranda sunkiai prognozuojami partnerių bankrotai. (Neverauskas, B., Bernatonytė, D., 2002).

Remiantis komercinės ir politinės rizikos reitingais galime išskirti šias šalis, kaip didžiausią riziką keliančias ir mažiausiai potencialo turinčias šalis eksporto plėtrai (lentelė 14).

14 lentelė. Aukštos politinės ir komercinės rizikos šalys (lentelė sudaryta autorės, remiantis Priedo A duomenimis)

Šalis	Rizikos reitingas	Šalis	Rizikos reitingas	Šalis	Rizikos reitingas
Afganistanas	10	Irakas	10	San Tomė ir Prinsipė	9,285
Baltarusija	10	Šiaurės Korėja	10	Somalis	10
Burundis	10	Laosas	9,285	Sudanas	10
Centrinė Afrikos Respublika	10	Liberija	9,285	Pietų Sudanas	10
Kongas (Demokratinė Respublika)	9,285	Libija	10	Sirija	10
Kuba	10	Malavis	9,285	Tadžikistanas	10
Eritrėja	10	Maršalo salos	9,285	Ukraina	9,285
Etiopija	9,285	Mauritanija	9,285	Venesuela	10
Gambija	10	Mozambikas	10	Jemenas	10
Gvinėja	9,285	Palestina	10	Zimbabvė	10

Visos šalys, kurios yra pateiktos lentelėje tyrime nebedalyvauja. Kadangi įvertinome šalių rizikos laipsnį pagal politinę ir komercinę riziką, reikia pereiti prie makroekonominių rodiklių, kurie taip pat yra labai svarbus renkantis potencialią eksporto rinką.

Pirmo filtro antra dalis analizuoja keturis pagrindinius makroekonominius šalių rodiklius - BVP, BVP vienam gyventojui, BVP augimo tempą ir BVP augimo tempą vienam gyventojui. Šie rodikliai parinkti todėl, kad jų pagalba galime įvertinti didelio ir aukšto pajamingumo šalis bei jų ekonominį augimą.

Duomenys apie šalių makroekonominis rodiklius paimti iš pasaulio banko statistikos duomenų bazės, tyrimo laikotarpis 2013 - 2015 metai, kadangi pasaulinis bankas dar neturi duomenų apie praėjusius 2016 metus.

Kadangi pirmoje dalyje mes pašalinome iš tyrimo 30 šalių, čia lieka 208 šalys ir regionai. Pirmasis šios dalies kriterijus - tam, kad šalys pereitų į antrą filtrą privalo turėti visus reikalingus duomenis. Jei šalis nepateikusi bent vieno rodiklio, ji automatiškai tolimesnėje tyrimo eigoje nebedalyvauja.

Priede B pateikiame pirmo filtro, antros dalies lentelę, kurioje yra makroekonominiai rodikliai. Visų duomenų yra nepateikusios 48 šalys. Šios šalys yra eliminuojamos iš tolimesnių skaičiavimų bei sekančių tyrimo filtrų.

Kiekvienai šaliai, analizuojamu 2013 - 2015 metų laikotarpiu buvo apskaičiuota kritinė reikšmė BVP ir BVP vienam gyventojui. Kritinės reikmės apskaičiavimo formulė yra pateikta metodinėje dalyje 4 lentelėje.

Nors ir priede B galite matyti apskaičiuotus makroekonominis rodiklius, tačiau tyrime šiais duomenimis nesiremsime. Taip yra dėl to, kadangi remiantis atlikta analize, matome, kad beveik nei viena šalis neatitinka nustatytų duomenų. Iš tyrimo turėtų būti pašalintos šalys, kurių bendras BVP augimo tempas ir BVP augimo tempas mažesnis nei bendras visų šalių BVP/BVP vienam asmeniui augimo tempo vidurkis. Taip pat iš tyrimo reiktų pašalinti visas šalis, kurių BVP yra mažesnis už nurodytą BVP kritinę reikšmę. BVP kritinė reikšmė - \$450,182,559,304.730. Taip pat jei BVP vienam asmeniui reikšmė mažesnė už šio rodiklio kritinę reikšmę - \$15,837.86.

Gautus duomenis nėra tikslinga naudoti, kadangi šalys, kurios turi maža BVP ar mažą BVP augimo tempą nors ir nėra ekonomiškai patrauklios, tačiau jos gali į savo rinką leisti įvežti pakankamai paprastus produktus, tokius kaip maistas ar rūbai. Taip pat tokiose šalyse gali būti žymiai mažesnė konkurencija, dėl jos esančio ekonominio nepatrauklumo. Šalys, kurių rodiklius matome itin aukštus, nors ir turi didelę rinką bei populiaciją neužtikrina naujam rinkos dalyviui sėkmės, kadangi rinka jau yra perpildyta įvairiais produktais. Dėl to atsiranda rizika, kad naujas rinkos dalyvis turės tokiai šaliai pateikti kažką visiškai naujo ir dar nematyto, tam kad prisitrauktų vartotojus, bei tuo pačiu patis dideles išlaidas tokiai prekiai pagaminti.

Pamačius, kad šalių vertinimas pagal jų pagrindinius ekonominius rodiklius nėra tikslingas dar kartą jau likusias šalis įvertinsime pagal Coface standartą, kuriame šalys yra reitinguojamos raidėmis nuo A iki E. A – šalies rizika maža, E – šalies rizika labai aukšta. Iš tolimesnio tyrimo bus pašalintos tos šalys, kurios pagal šio rodiklio duomenis priklausys paskutiniam lygiui – E arba iš vis neturės duomenų.

Remiantis priede C sudaryta lentelė, pagal Coface duomenis, matome, kad iš visų 160 šalių vos viena šalis yra įvertinta kaip itin aukštos rizikos šalis – Timor-Leste. Ši šalis yra šalinama iš tolimesnio turimo, kaip ir dar 30 šalių, kurių duomenys neteikiami.

Mažiausia rizika Coface vertina šalis, kurių reitingas yra A, čia rizikos laipsnis yra žemas, dėl to yra daugiau galimybių sėkmingai įsivirtinti tų šalių rinese (lentelė 15)

15 lentelė. Mažiausiai rizikos turinčios šalys, pagal Coface duomenis (lentelė sudaryta autorės, remiantis Coface duomenimis)

Šalys	Coface political risk index 2017	Šalys	Coface political risk index 2017	Šalys	Coface political risk index 2017
Austrija	A1	Čilė	A3	Kenija	A4
Vokietija	A1	Suomija	A3	Malaizija	A4
Liuksemburgas	A1	Honkongas (Kinija)	A3	Marokas	A4
Norvegija	A1	Airija	A3	Nambija	A4
Švedija	A1	Italija	A3	Botsvana	A4
Šveicarija	A1	Korėja (Pietų)	A3	Bulgarija	A4
Australija	A2	Kuveitas	A3	Kolumbija	A4
Nyderlandai	A2	Latvija	A3	Kosta Rica	A4
Belgija	A2	Lietuva	A3	Vengrija	A4
Čekijos Respublika	A2	Mauricijus	A3	Panama	A4
Danija	A2	Lenkija	A3	Peru	A4
Estija	A2	Kataras	A3	Filipinai	A4
Prancūzija	A2	Singapūras	A3	Portugalija	A4
Islandija	A2	Slovakija	A3	Rumunija	A4
Izraelis	A2	Slovėnija	A3	Tailandas	A4
Japonija	A2	Ispanija	A3	Jungtiniai Arabų Emiratai	A4
Malta	A2	Didžioji Britanija	A3	Urugvajus	A4
Naujoji Zelandija	A2	Indija	A4		
Jungtinės Valstijos	A2	Indonezija	A4		

Kaip matome iš 15 lentelės, labai didelė dalis šalių turi aukštus įvertinimus, pagal Coface duomenis. Šias šalis jau dabar būtų galima laikyti kaip potencialiomis rinkosmis, tačiau kiekviena rinka yra kitokia. Viena prekė netinka visiems, todėl labai svaru žinoti kokios prekės kokioms šalims tinka. Dėl šios priežasties vien įvertinus šalies ekonominius ir rizikos indeksus negalime daryti išvados, kad Lietuva ar kuri kita pasaulio šalis gali drąsiai eksportuoti, laukiant didžiulio pelno ir naudos. Lenelėje galima pamatyti itin didelį kiekį Europos Sąjungai priklausančių šalių, taip yra dėl to, kad šalys priklaančios šiai bendrijai politinės rizikos faktorių turi pakankamai mažai, jos dirba iš vien ir siekia didinti konkurenciją tarptautinėje rinkoje.

Tačiau kaip jau ir minėjau, vien šių rodiklių įvertinimas nieko nelemia, todėl visos likusios 129 šalys toliau dalyvauja tyrime ir pereina į antrąjį filtrą – Rinkos potencialas.

Pagrindinis antrojo filtro tikslas įvertinti šalis pagal jų importą (t.y. trumpojo laikotarpio importo augimas, ilgojo laikotarpio importo augimas bei importo rinkos dalis). Visi šie rodikliai paremti šalių importu, remiantis dviejų skaičių produktų klasifikacija.

Analizuojant šalių trumpojo laikotarpio importo augimą (TradeMap.org, 2017), buvo pastebėta, kad ne visų šalių duomenys yra tikslūs. Dalis duomenų yra patekę iš partnerių, dėl šios priežasties tokie duomenys Trade map statistikos departamento laikomi netiksliais, ko pasekoje negali būti naudojami tolimesniame tyrime. Viena pagrindinių taisyklių atliekant empirinį tyrimą, tai duomenų tikslumas, kurio čia pasigendama.

Surinkus visų šalių trumpojo laikotarpio importo duomenis pamatėme, kad 46 šalių duomenys yra netinkami tolimesniam tyrimui. Šio šalys yra eliminuojamos iš tyrimo. Toliau tyrime lieka dalyvauti 83 valstybės.

Remiantis Trade map duomenimis, buvo surinkti 83 šalių 4 prekių sektorių importu duomenis, tam, kad įvertinti šių produktų galimybes potencialiose rinkose, kokią tai dalį sudaro kiekvienoje šalyje. Lietuvoje šie keturi sektoriai buvo atrinkti kaip didžiausią potencialą turintys ir daugiausiai naudos ateityje galėsiantys duoti prekių sektoriai. Vertinant pasaulio mastu, šie sektoriai atrinkti siekiant įvertinti ar tai reikalingi prekių sektoriai potencialioms rinkoms ir kokią rinkos dalį jie užima bei iš kur šalys šiuos produktus importuoja.

16 lentelė. Produktai, 2 skaičių klasifikacijoje, pagal kuriuos bus vertinimos atrinktos 83 pasaulio šalys (lentelė sudaryta autorės)

Kodas	Produktai
'44	Mediena ir medienos dirbiniai; medžio anglis
'53	Kiti augaliniai tekstilės pluoštai; popieriniai verpalai ir audiniai iš popieriaus verpalų
'56	Vata, veltinys ir neaustinės medžiagos; Specialūs siūlai; virvės, virvelės, lynai ir trosai bei jų dirbiniai
'94	Baldai; patalynės reikmenys, čiužiniai, čiužinių karkasai, dekoratyvinės pagalvėlės ir panašūs kimštiniai baldų reikmenys; ...

Antrojo filtro metu, kad šalys, kurios gali būti potencialiomis rinkomis turi atitikti bent du rodiklius iš jau metodikoje paminėtų antrojo filtro rodiklių. Vadinasi šalies santykinis rinkos dydis turi būti didesnis nei jo galima kritinė reikšmė bei ilgojo arba trumpojo laikotarpio augimo tempas yra didesnis nei jo galima kritinė reikšmė.

17 lentelė. Ilgojo ir trumpojo laikotarpio kritinės reikšmės ir jos apskaičiavimas

Rodiklis	Formulė	Trumpo l.		Ilgo l.	
CVG_j (kritinė ilgojo ir trumpojo laikotarpio importo reikšmė)	$g_{w,j} * S_j$, jei $g_{w,j} > 0$	44	2,004	44	1,002
	$g_{w,j}/S_j$, jei $g_{w,j} < 0$	53	-18,91	53	2,772
		54	-2,988	54	-3,782
	$G_{w,j}$ – bendras pasaulio eksporto augimo tempas, produkto j.	94	-1,992	94	2,988
S_j (mastelio faktorius, nustatysi specializacijai)	$S_j = 0.8 + \frac{1}{(RCA_j + 0.85)exp^{(RCA_j - 0.01)}}$	44	1,002	Visi rezultatai >0, todėl takome pirmąją formulę kritinei reiškei apskaičiuoti.	
		53	0,924		
		54	1,891		
		94	0,996		
RCA indeksas	$RCA_{LTj} = \frac{X_{LTj}/X_{Wj}}{X_{LT}/X_W}$	43	4.9498	Lietuva specializuojasi į tris iš keturių produktų sektorių, kadangi jų RCA reikšmė didesnė už 1.	
		53	8,0703		
		54	0.927		
		94	5,1052		

17 lentelėje matome rodiklius, kurių pagalba bus įvertinas ilgasis ir trumpasis importo augimas, 66 šalyse. Iš duomenų matome, kad visų produktų grupių RCA indeksas yra didesnis už nulį, todėl skaičiuojant kritinį augimo tempą ilgoju ir trumpuoju laikotarpiu naudota, tik viena formulė. Žemiau pateiktoje lentelėje galima pamatyti, kurios šalys atitiko bent vieną iš dviejų rodiklių ar net abu.

18 lentelė. Šalys, kurių trumpojo ar ilgojo laikotarpio augimo tempas didesnis, nei kritinė reikšmė.

Šalys	Trumpojo laikotarpio augimo tempas				Ilgojo laikotarpio augimo tempas			
	44 sektorius	53 sektorius	54 sektorius	94 sektorius	44 sektorius	53 sektorius	54 sektorius	94 sektorius
Albanija	18	75	18	10	1	37	12	5
Belgija	3	-6	2	5				
Bolivija					6	7	2	4
Bosnija ir Hercegovina	15	1	2	20				
Bulgarija	12	4	7	8				
Burkina Faso	7	382	20	38				
Kosta Rika	17	32	-1	10	3	12	1	9
Kroatija	11	18	1	9				
Čekija	1	2	5	13				
Salvadoras	7	3	0	9				
Estija	8	9	7	0				
Prancūzija	4	-8	0	6				
Vokietija	3	1	-2	5				
Graikija	9	-4	9	12				
Hondūras	10	456	11	4				
Vengrija	12	9	1	12				
Islandija	6	13	0	16				
Izraelis					1	22	-3	6
Kuveitas					1	25	43	8
Latvija	14	17	8	0				
Liuksemburgas	8	-18	5	1				

Makedonija	8	6	-2	24				
Madagaskaras	21	-7	19	36	15	5	9	11
Meksika					4	8	2	5
Juodkalnija	13	28	31	4				
Marokas	2	3	19	10				
Naujoji Zelandija	9	19	6	7	10	8	8	8
Nigeris					9	60	6	19
Filipinai	39	284	48	45	14	59	3	22
Portugalija	10	6	0	14				
Rumunija	20	5	2	16				
Serbija	17	15	8	9				
Slovėnija	8	-9	0	22				
Ispanija	7	10	2	3				
Didžioji Britanija					8	3	-1	5
JAV					9	2	-2	8

Kaip matome iš lentelės, iš 66 potencialiomis rinkomis jau laikytų šalių, liko tik 37 šalys, kurių trumpojo ar ilgojo laikotarpių augimo tempai yra didesni nei aukščiau nurodytos kritinės reikmės, kiekvienam produktų sektoriui. Svarbu žinoti, kad nors ir yra gerai, kai šalys siekia augimo ilguoju laikotarpiu, tačiau atsiranda rizika, kad globalioje rinkoje šalys gali prarasti konkurenciją, o tuo tarpu trumpojo laikotarpio augimas rodo, kad didėja šalies vidaus vartojimas, kas turi teigiamas pasėkmes šalies ekonomikai ir jos augimui.

Iš visų analizuotų šalių, tik penkios šalys, turi tinkamą importo augimą tiek trumpuoju tiek ir ilguoju laikotarpiu, tai rodo, kad į šiais šalis eksportuojamos prekės nešų pelną kiekvienais metais, o ne tik ilgo laikotarpio perspektyvoje. Didžioji dalis šalių, kurių importo augimo tempas yra didesnis, nes galima kritinė reikšmė, jį turi trumpuoju laikotarpiu. Iš to galime daryti prielaidą, kad šalyse sustiprėjo vidaus paklausa.

Vertinant ilgąjį ir trumpąjį laikotarpį, galima šalis vertinti remiantis ir pasaulinės prekybos augimo rodikliu. Gautas rezultatas yra beveik toks pats kaip ir nusistačius kritines reišmes, kaip buvo padaryta prieš tai. Norint, kad šalis būtų potenciala rinkai, reikia, kad produktai atitiktų tokius kriterijus, kuriuos turi atitikti ir kitų pasaulio šalių produktai, norint būti potencialiomis rinkomis Lietuvos, pasirinktų sektorių, eksporto plėtrai:

- 44 kodo produkto ilgojo laikotarpio importo augiams turi būti didesnis arba lygus pasaulinės prekybos 44 kodo produkto augimui;
- 53 kodo produkto ilgojo laikotarpio importo augiams turi būti didesnis arba lygus pasaulinės prekybos 53 kodo produkto augimui;
- 54 kodo produkto ilgojo laikotarpio importo augiams turi būti didesnis arba lygus pasaulinės prekybos 54 kodo produkto augimui;
- 94 kodo produkto ilgojo laikotarpio importo augiams turi būti didesnis arba lygus pasaulinės prekybos 94 kodo produkto augimui;

Iš 83 galimų rinkų buvo eliminuota 17 šalių, kurių nei vienas iš produktų netenkino nurodytų sąlygų aukščiau (19 lentelė).

19 lenelė. Šalys, kurių ilgojo laikotarpio importo augimas mažesnis nei pasaulinės prekybos augimas. (lentelė sudaryta autorės remiantis Trade map duomenimis)

Šalis	Šalis
Austrija	Švedija
Brazilija	Šveicarija
Kolumbija	Slovėnija
Kipras	Rusija
Malta	Suomija
Moldova	Ekvadoras
Norvegija	Prancūzija
Siera Leonė	Urugvajus
Pietų Afirka	

Visos 19 lentelėje esančios šalys, netenkino aukščiau paminėtų sąlygų, todėl jos yra eliminuojamos iš tolimesnio tyrimo. Iš šalių galima matyti, kad nors ir rizikos neturinčios, tačiau į potencialių rinkų sąrašą būtent 44, 53, 54 ir 94 klasifikacijos produktų sąrašą nepatenka. Galime daryti prielaidą, kad taip atsitiko ne todėl, kad šios rinkos būtų mažos ar šalys ekonomiškai nebūtų stabilios. Taip yra dėl to, kad būtent šių prekių šalys pačios lengvai pasigamina iš savo išteklių, todėl joms nėra patrauklu ir aktualu tokius pat produktus pirkti iš kitų šalių vien tam, kad būtų didesnis šalies importo rodiklis.

Reiktų paminėti, kad Rusija, ta šalis, kuri paskelbė embargą ir to pasėkoje gavome tokį rezultatą. Tačiau taip pat svarbu nepamiršti, kad ši šalis taip pat turi didelį kiekį savo išteklių, kurie jai leistų eksportuoti į kitas šalis itin didelį kiekį šių produktų.

Didelė dalis šalių, esančių šiame sąrašė atrodytu labai patrauklios bet kokiai eksporto galimybei, tačiau kaip matome iš duomenų įvertintus šalies rizikos faktorius ir ekonominius rodiklius, negalime iš karto daryti išvados, kad į tokią šalį galime eksportuoti bet ką.

Dalį 19 lentelėje esančių šalių galime išvysti prie Lietuvai rekomenduojamų šalių sąrašo, kuris yra pateiktas kartu su Lietuvos eksporto plėtros gairėmis (ukvmin.lt¹⁵). Įmonės ir organizacijos gali susidaryti klaidingą nuomonę, kad būtent į šalis, kurios ten pateiktos galime vežti viską, tačiau kiek matome iš duomenų situaciją yra kitokia, visi sektoriai tinka visoms šalims. Dėl to tinkamiausiais būdas įmonėms įvertinti potencialias rinkas, tai pagal konkrečiai jų gaminamas prekas, analizuoti potencialas rinkas ir taip pasirinkti sau labiausiai tinkamus varinatus.

Įvertinus šalis pagal ilgojo laikotarpio importo augimą ir pasaulinės prekybos ilgojo laikotarpio augimą matoma, kad tyrime liko 66 šalys iš galimų 238, kurių bent vienas produktas atitinka pasaulinės

¹⁵ <http://ukvmin.lrv.lt/uploads/ukvmin/documents/files/4-58%20.pdf>

prekybos augimo tempą ar yra didesnis. Šias šalis galime jau laikyti potencialiomis rinkomis, tačiau ne visiems produktams. Taip pat iš duomenų matome, kad 10 šalių atitinka visus iki šiol analizuotus reikalavimus eksporto plėtrai, atrinktų produktų.

20 lentelė. Atrinktų pasaulio šalių ilgojo laikotarpio eksporto augimas lyginant su tarptautinės prekybos augimo rodikliu

Šalis	Importo augimas tempas ilguoju laikotarpiu (2012-2016m.)		Pasaulinės prekybos augimo tempas (2012-2016m.)
<i>Albanija</i>	44	1	44 – 1 proc. 53 – 3 proc. 54 - -2proc. 94 – 3 proc.
	53	37	
	54	12	
	94	5	
<i>Bolivija</i>	44	6	
	53	7	
	54	2	
	94	4	
<i>Kosta Rica</i>	44	3	
	53	12	
	54	1	
	94	9	
<i>Islandija</i>	44	6	
	53	13	
	54	0	
	94	16	
<i>Kuveitas</i>	44	1	
	53	25	
	54	43	
	94	8	
<i>Madagaskaras</i>	44	15	
	53	5	
	54	9	
	94	11	
<i>Meksika</i>	44	4	
	53	8	
	54	2	
	94	5	
<i>Naujoji Zelandija</i>	44	10	
	53	8	
	54	8	
	94	8	
<i>Filipinai</i>	44	14	
	53	59	
	54	3	
	94	22	
<i>Didžioji Britanija</i>	44	8	
	53	3	
	54	-1	
	94	5	

Kaip matome iš duomenų, visos šios 10 šalių turi spartesnį importo augimą ilguoju laikotarpiu, nei bendrasis pasaulinis prekybos augimas, analizuojamu laikotarpiu. Lyderiaujančia šalimi būtų galima išskirti Filipinus, kadangi šios šalies importo augimas 14 kartų didesnis medienos ir medienos gaminių produkcijos, daugiau nei 15 kartų gersnis augalinės tekstilės pluoštų, 3 kartus labiau augantis vatos ir veltinių importas bei 7 kartus didesnis baldų importo augimas, lyginant su pasaulinės prekybos augimu.

Albanijos ilgojo laikotarpio impoto augimo tempe matome išsiskiriantį vieną produkcijos sektorių, tai 53 - Kiti augaliniai tekstilės pluoštai; popieriniai verpalai ir audiniai iš popieriaus verpalų, Šio sektoriaus augimas ilguoju laikotarpiu siekia 37 procentus. Kuveitas, šalis apie kurią net nebūtų minčių pagalvoti, tačiau taip pat pasižymi labai dideliu importo augimu ilguoju laikotarpiu. Galima daryti prielaidą, kad tam turi įtakos šalies geografija, kadangi apie 90 proc. viso šalies ploto sudaro dykumos, ko pesėjoje mažai gamtinių išteklių, todėl daug produkcijos tenka importuoti iš kitų pasaulio šalių.

Madagaskare žymus medienos produkcijos importo augimas. Nors ir šalis anksčiau pasižymėjo dideliu miškingumu, tačiau dabar tai sudaro vos 10 proc. visos šalies ploto. Tai gali būti vienas pagrindinių dalykų dėko ko šalis linkusi importuoti medieną ir jos gaminius į savo šalį.

Islandijos šalį būtų galima išskirti ryškiu importo augimu 53 ir 94 sektoriuose. Tai tekstilės ir baldų sektoriai, kuries įtakos turi tai, jog šalies importo struktūroje baldai sudaro 6 procentus importo, vila ir veltiniai apie 10 proc.

Siekiant atrinkti patraukliausiais šalies eksportui nepakanka vien peržvelgti trumpojo ir ilgojo laikotarpio rodiklius, dėl to labai svarbu įvertinti šalių santykinį importo rinkos dydį, kad būtų išpdyta 3 filtro pagrindinė sąlyga.

Santykinio rinkos importo dydžio kritinė reikšmę apskaičiuota remiantis tyrimo metodikoje, antrame filtre pateikta formulė: $CVS_j = 0.02 * M_{w,j}$, kadangi RCA indeksas yra didesnis nei 1.

21 lentelė. Kritinės reikšmės ir RCA indekso duomenys bei jų skaičiavimas (Lentelė sudaryta autorės)

Duomenys	Reikšmė	Duomenys	Reikšmė
$M_{w,j}$	44	129,410,056 \$	X_{LTj} (produktų eksportas)
Visas pasaulio importas prekių, pagal prekių rūšis	53	3,662,191 \$	44
	54	42,021,150 \$	53
	94	220,638,122 \$	54
X_{LT} (visas Lietuvos eksportas)	25,025,206 \$		94
			X_{wj} (produktų eksportas)
			44
			53
			54
			94
X_w (visas produktų eksportas pasaulyje)	15,849,040,208 \$		CVS _j , kai RCA < 1 ((3-0,927)/100)*M _{w,j}
Rodiklis	Formulė	Rezultatas	Išvada
CVS _j	$CVS_j = 0.02 * M_{w,j}$	44	Nustatytos kritinės ribos kiekvienai produktų grupei.
		\$	
		53	
		54	
		94	
		\$	
RCA	$RCA_{LTj} = \frac{X_{LTj}/X_{wj}}{X_{LT}/X_w}$	44	Matome, kad 54 sektorius yra žemiau 1, todėl rinkos dydžiui kritinė vertė 54 sektoriui, bus nustatoma pagal kitą formulę.
		53	
		54	
		94	

21 lentelėje pateikėme skaičiavimus, kurie leidžia šalis įvertinti remiantis santykinio rinkos dydžiu. Svarbu pastebėti, kad vienas iš sektorių, kurie kaip manoma galėtų būti potencialus Lietuvos eksporto plėtrai ne visai tinkamas. 54 prekių grupės produkto (vata, veltinys ir neaustinės medžiagos; Specialūs siūlai; virvės, virvelės, lynai ir trosai bei jų dirbiniai) RCA indeksas yra žemiau 1, o tai rodo, kad šalis nėra pakankamai specializuota šiame produkte. Tačiau rodiklis turi potencialo, nes sąlyga, kurią turi tenkinti šis rodiklis, tai būti didesniu už vieną, kad šalis būtų laikoma specializuota būtent šioje produktų grupėje. Be visa to, skaičiuojant rinkos dydį santykinį būtent šiaip produktų grupei yra naudojamas pagal kitą formulę apskaičiuotas kritinės reikšmės rodiklis.

Galime daryti prielaidą, kad šis rodiklis yra netaikytinas produktams, kurie sudaro pakankamai mažą dalį importuojamų prekių. Pagrindinės tarptautinės prekybos prekės sudaro didžiąsias rinkos dalis kiekvienoje šalyje, todėl rinkos dydžio nustatymas šioje vietoje stipriai keičia tyrimą ir jo baigti. Duomenų išsikraipymui įtakos gali turėti ir tai, kad šios produktų grupės sudaro labai mažą dalį viso pasaulio importo ir neatspindi realios situacijos. Iš tyrimo šalinamas santykinio rinkos dydžio nustatymo rodiklis jį pakeičiant vertės dalies importe suliginimo su pasauliniu vertės dalies importe rodiklio duomenimis.

22 lentelė. Prekių sektorių vertės dalis pasaulio importe, 2016 metais

Produktų sektoriai	Vertės dalis pasaulio importe (2016)
44	0,8
53	0
54	0,3
94	1,4

Aukščiau pateikti sektoriai buvo pasirinkti nevertinant jų rinkos dalies pasaulyje, tačiau vertinant Lietuvos eksporto portfelyje prekes, kurios užima mažiausią dalį visame šalies eksporte. Tam, kad šalys pereitų į trečią filtrą jos turi turėti didesnę vertės dalį arba lygią pasaulinei tos prekės sektoriaus vertės daliai, remiantis 2016 metų duomenimis.

23 lentelė. Šalių vertės dalies importe reikšmės, 2016 metais

Šalys	Vertės Dalis šalies importe, 2016			
	44 sektorius	53 sektorius	54 sektorius	94 sektorius
Albanija	1,48	0,03	0,73	1,22
Belgija	0,75	0,04	0,19	0,97
Bolivija	0,4	0,01	0,15	1,11
Bosnija ir Hercegovina	1,46	0,01	0,57	1,48
Bulgarija	0,66	0,04	0,77	1,07
Burkina Faso	0,13	0,01	0,13	0,95
Kosta Rika	0,6	0	0,31	1,49
Kroatija	1,29	0,01	0,33	2
Čekija	0,68	0,01	0,3	1,99
Salvadoras	0,4	0,03	2,06	0,88
Estija	3,04	0,03	0,36	1,65
Prancūzija	0,69	0,01	0,14	1,81

Vokietija	0,78	0,01	0,15	1,92
Graikija	0,71	0,01	0,21	0,96
Hondūras	0,33	0,01	0,21	1,31
Vengrija	0,69	0,01	0,18	1,36
Islandija	1,3	0,01	0,02	2,44
Izraelis	0,88	0,01	0,14	1,37
Kuveitas	0,01	0,01	0,24	2,22
Latvija	3,32	0,04	0,22	1,61
Liuksemburgas	1,14	0	0,39	1,78
Makedonija	1,22	0,04	0,81	1,11
Madagaskaras	0,2	0,06	0,92	0,73
Meksika	0,4	0,01	0,28	0,97
Juodkalnija	1,27	0	0,05	3,07
Marokas	1,09	0,08	0,78	1,03
Naujoji Zelandija	0,61	0,04	0,23	0,13
Nigeris	0,63	0,01	0,03	1,13
Filipinai	0,65	0,04	0,2	0,64
Portugalija	1,12	0,08	0,55	1,61
Rumunija	0,94	0,03	0,96	0
Serbija	1,07	0,01	0,51	1,06
Slovėnija	1,8	0,02	0,38	2,61
Ispanija	0,45	0,02	0,25	1,38
Didžioji Britanija	1,04	0,01	0,12	1,75
JAV	0,87	0,01	0,1	2,81

Kaip matome iš aukščiau lentelėje pateiktų duomenų, tik penkios šalys iš 37 galimai potencialių šalių atitinka rodiklio kritinę reikšmę. Bosnija ir Hercegovina, Kroatija, Estija, Portugalija bei Slovėnija, turi tokią pačią ar didesnę dalį importo savo šalyje produkcijos, kaip ir visame pasaulyje. Todėl šios penkios šalys pereina į trečiąjį filtrą, kadangi atitinka dvi iš trijų sąlygų: turi ilgojo arba trumpojo importo augimą didesnę nei galima kritinė reikšmė bei šalies importo, konkrečių sektorių vertės dalis lygi ar didesnė už pasaulio importe skaičiuojamą 44, 53, 54 ir 94 sektorių vertės dalį.

Trečiasis filtras remiasi į rinkos prieinamumo ir rinkos koncentracijos įvertinimą. Jį nusako HHI indeksas, nusakantis apie monopolijos grėsmę šalyje. Šis rodiklis gali būti vertinamas skaičiuojant kritines reikšmes, kurios nurodytos metodinėje dalyje arba gali būti skirstomas į keturis galimus atvejus:

- HHI < 0,01 – rinkoje didelė konkurencija;
- HHI < 0,15 – nėra dominuojančios įmonės rinkoje;
- HHI < 0,25 – dominuojanti įmonė gali būti rinkoje;
- HHI > 0,25 – Dominuojanti įmonė yra bei gali savo padėtimi puikiai pasinaudoti.

24 lentelė. Herfindahl-Hirschman indekso formulė ir reikšmės

Formulė	Formulėje naudojami duomenys
$HHI_{i,j} = \sum \left(\frac{X_{k,l,j}}{M_{i,j}} \right)^2$	<p>X_{k,i,j} – k šalies eksportas, produkto j į šalį i.</p> <p>M_{i,j} – šalies i importas, produkto j.</p>

Remiantis formule, buvo apskaičiuotas potencialių šalių eksportui HHI indeksas, kuris pateikiamas 25 lentelėje.

25 lentelė. Potencialių rinkų HHI indeksas

	44	53	54	94
Bosnija ir Hercegovina	0.000002125	0	0	0.00000004
Kroatija	0.000000174	0	0.00306	0.000000864
Estija	0.00351	0.0159	0.00033528	0.008200498
Portugalija	0.000003788	0.000101638	0.000000493	0.000003951
Slovėnija	0.000010204	0.000026948	0.000000036	0.000004882

25 lentelė atskleidžia faktą, kad ne visada mažai rizikos turinčios šalys, bei su gerais ekonominiais rodikliais esančios, gali būti potencialiomis eksportui. Nors ir šalys yra potencialios Lietuvos eksporto plėtrai, remiantis ekonominiais duomenimis bei įvertinus jų rizikas, tačiau HHI indeksas rodo, kad visose šiose rinkose yra itin didelė konkurencija, dėl kurios Lietuvai gali būti pakankamai sunku įeiti su savo produktais.

Nors ir Lietuvos Respublika eksportuoja mediena ir medienos dirbinius; medžio anglis, kitus augalinės tekstilės pluoštus, popierinius verpalus ir audinius iš popieriaus verpalų, vatą, veltinius ir neaustines medžiagas, specialius siūlus, virves, virveles, bei baldus į penkias atrinktas rinkas, tačiau galima daryti prielaidą, kad didesnis eksportio kiekis į šias šalis yra sunkiai įvykdomas ir reikalaujantis didelių finansinių investicijų, tam, kad šalis būtų pripažinta ir labiau įsitvirtinusi kaip eksportuotoja.

Bet koku atveju reikia nepamiršti ir šių šalių prieinamumo galimybių. Prieinamumas yra skaičiuojant atstumą nuo eksportuotojos šalies sostinės iki importuotojos. Taip pat kaip ir kiekviename rodiklyje šis rodiklis turi kritinę vertę, kuri skaičiuojama naudojanti žemiau pateikta formulė.

26 lentelė. Potencialių rinkų prieinamumas

Rinkų atstumai (atstumas tarp eksportuotojo ir importuotojo)	$CV_{dist} = \overline{dist} - \alpha \sigma_{dist}$ Standartinis nuokrypis: 1167,006km	
Atstumas nuo Lietuvos (Vilniaus) iki potencialių rinkų sostinių	Bosnija ir Hercegovina	1877 km
	Kroatija	1524km
	Estija	602km
	Portugalija	3769 km
	Slovėnija	1532km
Kritinė reikšmė	CVdist = 1860,8 – 0.001*1167.006 = 1859,63 km	
Alfa reikšmė	0,001	Tokia pati kaip ir 1 filtre, dėl skaičiavimų tikslumo.

Šalių prieinamumo indeksas parodė tai, kad labiausiai tinkamos eksportui šalys, tos, kurios neperžengia nurodytos kritinės reikšmės. Iš penkių potencialių rinkų matome, kad lieka tik trys, kurios yra mažiau nutolusios nuo Lietuvos nei galimas atstumas. Tačiau taip pat matome, kad Bosnija ir Hercegovina viršija galimą ribą mažiau nei 20 kilometrų, todėl tai būtų galima laikyti kaip tinkama rinka Lietuvai įvertinus jos atstumą.

Lietuvai potencialios eksporto plėtros rinkos, 44, 53, 54 ir 94 sektoriams yra Europoje, todėl tai dar labiau palengvina ekporto galimybes, kadangi nereikia jokių specialių priemonių, kad galima produkcija pasiektų importuojančias šalis. Taip pat Lietuvos buvimas Europos Sąjungoje šią situaciją dar labiau pagerina, kadangi važiavimas tarp Europos Sąjungai priklausančių šalių yra žymiai lengvesnis, kadangi tam nereikalingos vizos ar specialūs leidimai. Ribojimų visada yra, tačiau šiuos ribojimus su tinkamomis prekėmis ir tinkamu prekių gabenimo transportu nesunku įveikti ir tai nereikalauja labai didelių finansinių išteklių.

Į ketvirtąjį filtrą pateko 4 potencialiai tinkamos Lietuvos eksportui šalys: Bosnija ir Hercegovina, Kroatija, Slovenija ir Estija. Jas jau galime laikyti rinkomis, kurios nors ir turi didelę konkurenciją, tačiau yra tinkamos Lietuvai, reimantis jau analizuotais rodikliais. Vienas paskutiniųjų rodiklių, kuris turėtų apšrešti rinkos potencialą yra potenciali rinkos dalis (RMS). Šiame filtre reikia patikrinti Lietuvos sąlyginę rinkos dalį su šešiomis pagrindinėmis šalimis eksportuojomomis į potencialias rinkas (šalis), atitinkamai kiekvienam produktui.

Geriausia būtų vertinti kiekvieną šalį atskirai, tam, kad pamatytume didesnius ar mažesnius skirtumus. Šio rodiklio pagalba bus įvertina 6 top eksportuotojų į kiekvieną potencialią Lietuvos eksporto šalį rinkos užimama santykinė dalis.

27 lentelė. Santykinė rinkos dalis Bosnijoje ir Hercegovonoje.

Santykinė rinkos dalis				$RMS_n = \frac{X_{n,i,j}/X_{W,i,j}}{X_{n,j}/X_{W,j}}$	
RMS Lietuvos		44		0,19	
		53		0	
		54		0	
		94		0,02	
Top eksportuotojos į Bosniją ir Hercegoviną (pagal produktus) (X _{n,i,j})		44		Kroatija - 36,519 Serbija - 20,053 Slovenija - 14,194 Austrija - 11,672 Romunija - 9,402 Vokietija - 8,600	
53	Italija - 100	54	Kinija - 1,528	94	Kinija - 1,911
	Prancūzija - 0		Italija - 7,621		Serbija - 24,412
	Kinija - 16		Vokietija - 10,852		Lenkija - 19,305
	Portugalija - 0		Turkija - 3,376		Italija - 12,046
	Turkija - 5		Bulgarija - 3,797		Turkija - 8,593
	Bengladešas - 0		Slovėnija - 7,382		Kroatija - 12,657
Pasaulinis eksportas į Bosniją ir Hercegoviną	44 - 133,087	Pasaulinis eksportas prekės j. (X _{w,j})	44 - 130,514,280		
	53 - 548		53 - 3,682,111		
	54 - 52,394		54 - 42,390,723		
	94 - 135,440		94 - 222,431,537		

(pagal produktus (X _{w,i,j}))									
Kiekvino produkto visas eksportas, pagal top šalį (X_{n,j})	44	Kroatija -	53	Italija -	54	Kinija -	94	Kinija -	
		792,218		238,371		16,596,860		89,500,005	
		Serbija -		Prancūzija		Italija -		Serbija -	
		243,668		444,949		1,924,468		448,127	
		Slovėnija -		Kinija -		Vokietija -		Lenkija -	
		992,572		1,054,693		2,065,382		11,776,259	
Austrija -	Portugalija -	Turkija -	Italija -						
4,700,181	4,407	1,487,190	13,008,183						
Romunija -	Turkija -	Bulgarija -	Turkija -						
1,822,453	29,493	63,627	2,658,941						
Vokietija -	Bengladešas -	Slovėnija -	Kroatija -						
8,244,452	822,979	228,571	549,627						
44 RMS 5,86	53 RMS 0,31	54 RMS 1,25	94 RMS 0,11						

Kaip matome iš lentelėje pateiktų duomenų, tai Lietuvos galimybės įeiti į Bosnijos ir Hercegovinos rinką yra nevienodos. Viskas priklauso nuo konkrečios prekių grupės. 44 grupės, medienos ir medienos gaminių bei medžio anglies santykinė rinkos dalis Lietuvoje yra 0,19, kai tuo tarpu top eksportuotojų 5,86. Remiantis RMS indekso sąlyga, kurios nurodytos trečioje darbo dalyje, kad galimybės į šią rinką yra mažos: $RMS_{six\ ij} - RMS_{LT\ ij} > 3$. Augalinės kilmės tekstilės pluoštai, kurie priklauso 53 grupei matome, kad labiau pasiekiami Lietuvai. Čia kaip matome rezultatai atitinka sąlygą - $0 < RMS_{six\ ij} - RMS_{LT\ ij} \leq 1,5$ – vidutinės/didelės galimybės. 54 grupei priklausančios produkcijos eksportas Lietuvai taip pat yra vidutinių/didelių galimybių, kadangi gautas rezultatas tenkina trečiąją sąlygą. 94 grupės produktai, kuriems priklauso baldai, patalynės reikmenys ir kita, taip pat yra su vidutinėmis/didelėmis galimybėmis Lietuvos prekių eksportui.

Iš gautų rezultatų, galime daryti prielaidą, kad Lietuva į Bosnijos ir Hercegovinos rinką turėtų vežti 53, 54 ir 94 grupės produkciją. Tuo tarpu 44 grupės prekių, tokių kaip mediena ir medienos dirbiniai bei medžio anglis, eksporto į Bosniją ir Hercegoviną reiktų vengti, nes galimybės per nelyg mažos. Tačiau žiūrint į Kroatijos rinką situaciją šiek tiek kitokia.

28 lentelė. Santykinė rinkos dalis Kroatijoje

Santykinių rinkos dalis		$RMS_n = \frac{X_{n,i,j}/X_{W,i,j}}{X_{n,j}/X_{W,j}}$			
RMS Lietuvos		44	0,019		
		53	0		
		54	0,00029		
		94	0,08		
Top eksportuotojos į Kroatiją (pagal produktus) (X _{n,i,j})		44 (Austrija, Bosnija, Slovėnija, Vokietija, Italija, Vengrija)	212,718		
53 (Italija, Vokietija, Austrija, Šri Lanka, Slovenija, Nyderlandai)	1,360	54 (Kinija, Vokietija, Nyderlandai, Ispanija, Japonija, Korėja)	24,198	94 (Italija, Vokietija, Slovėnija, Lenkija, Bosnija ir Hercegovina, Kinija)	361,677
Pasaulinis eksportas į Kroatiją (pagal produktus) (X _{w,i,j})	44 - 792,218	Pasaulinis eksportas prekės j. (X _{w,j})	44 - 130,514,280		
	53 - 375		53 - 3,682,111		
	54 - 37,774		54 - 42,390,723		
	94 - 549,627		94 - 222,431,537		
Kiekvieno produkto visas eksportas, pagal top šalį (X _{n,j})	44 16,920,625	53 466,093	54 25,414,116	94 121,333,557	
44 RMS 0,047	53 RMS 28,65	54 RMS 1,069	94 RMS 1,21		

Atsižvelgiant į RMS indekso nustatytas sąlygas, matoma, kad Lietuva mažai galimybių turi su savo produkcija įeiti į Kroatijos rinką su 53 sektoriaus prekėmis (Kiti augaliniai tekstilės pluoštai; popieriniai verpalai ir audiniai iš popieriaus verpalų), kadangi su šitų prekių eksportavimu jau yra stipriai pasižymėjusios 6 top eksportuotojos. Visi kiti analizuoti sektoriai turi vidutines galimybes, Lietuvos atveju, nes visi jie tinka sąlygai - $0 < RMS_{six\ ij} - RMS_{LT\ ij} \leq 1,5$.

Kaip ir prieš tai analizuotose šalyse, čia Lietuva neturi itin didelių galimybių su savo eksportuojamom prekėm, tačiau, kadangi rinka nėra prisotinta produkcijos iš top eksportuotojų, šalis turi kur pasireišti.

Slovakijos rinka yra labai panaši į šalį apie kurias buvo kalbėta prieš tai (25 lentelė). Čia taip pat mažos galimybės įeiti į rinką su 53 sektoriaus prekėmis. Sąlyginai mažos galimybės taip pat matomos ir su 44 sektoriaus prekėmis, kadangi čia RMS indeksas yra 3,45. Vatos, veltinių ir neaustinių medžiagų sektorius yra tinkamas Lietuvai eksportuoti prekes į Slovėniją. Čia indeksas reikšmė yra tarp 0 ir 1,5.

Be kita ko ir 94 sektoriaus produkciją, baldus, patalynės reikmenis, čiužinius verta eksportuoti į Slovėniją, kadangi ir čia įvertinus RMS indeksą galime teigti, kad eksporto galimybės yra pakankamai didelės.

Santykinė rinkos dalis				$RMS_n = \frac{X_{n,i,j}/X_{w,i,j}}{X_{n,j}/X_{w,j}}$	
RMS Lietuvos				44	0,23
				53	2,14
				54	0,06
				94	0,15
Top eksportuotojos į Slovėniją (pagal produktus) (X_{n,i,j})		44 (Austrija, Kroatija, Vokietija, Bosnija ir Hercegovina, Italija, Čekija)		440,442	
53 (Belgija, Šri Lanka, Italija, Prancūzija, Indija, Vokietija)	5,224	54 (Italija, Kroatija, Kinija, Vokietija, Turkija, Belgija)	170,290	94 (Bosnija ir Hercegovina, Kinija, Vokietija, Korėja, Italija, Serbija)	427,452
Pasaulinis eksportas į Slovėniją (pagal produktus) (X_{w,i,j})	44 - 992,572	Pasaulinis eksportas prekės j. (X_{w,j})	44 - 130,514,280		
	53 - 530		53 - 3,682,111		
	54 - 228,571		54 - 42,390,723		
	94 - 1,353,822		94 - 222,431,537		
Kiekvieno produkto visas eksportas, pagal top šalis (X_{n,j})	44 15,733,879	53 1,524,764	54 22,673,974	94 122,360,115	
44 RMS	53 RMS	54 RMS	94 RMS		
3.68	23.8	1.43	0.57		

Pakutinė vertinamoji šalis, pagal RMS indeksą turėtų būti Estija, tačiau čia traktuosime, kad šalis yra tinkama eksportuoti prekes iš Lietuvos. Tai yra todėl, kad vertinant Estijos eksportuotojų top 6, pamatėme, kad Lietuva yra visų sektorių top šešetuke. Tai parodo, kad šalis įėjusi į rinką ir turi visas galimybes dar labiau plėstis, kadangi ši šalis nors ir top 6, tačiau ji nėra numeris vienas eksportuotoja į Estiją su 44, 53, 54 ir 94 sektoriaus prekėmis.

Atlikus analizę matome, kad hibridiniame modelyje įrodytos hipotezės atitina gautus rezultatus. Pirmoji hipotezė, teigia, kad eksporto galimybės neigiamai susijusios su geografiniu atstumu. Taip yra ir šiame tyrime, kadangi, kuo potenciali rinka yra toliau nuo eksportuojančios šalies, tuo mažiau patraukli ta šalis atrodo. Taip yra dėl to, kad įmonės renkasi lengviau pasiekiamas rinkas į kurias eksportas yra pigesnis ir paprastesnis. Tačiau rekomenduotina įvertinti tų šalių prekių kainas ir pasverti kas labiau apsimoka ar eksportuoti į rinkas, kurios yra arti ir gauti mažesnę naudą ar eksportuoti į tolimas pasaulio šalis, investuojant į transportavimo paslaugas ir uždirbant daugiau.

Antroji ir trečioji hipotezės siejasi su rinkos dydžiu ir ekonomikos intensyvumu. Kuo rinka didesnė tuo patraukliau ji atrodo eksportuojančioms šalims. Tyrimo pirmoje dalyje vertinant šalis pagal jų ekonominius rodiklius pamatėme, kad šalys turinčios aukštesnį pragyvenimo lygį, didesni BVP vienam gyventojui ir BVP augimo tempa labiau dominia eksportuojančias įmonės. Ekonominis intensyvumas yra

labia svarbus visoms šalims, kadangi geri ekonominiai rezultatai rodo, kad šalys tinkamai išnaudoja tarptautinės prekybos galimybes.

Tyrime nebuvo įvertinti kultūriniai skirtumai ir kalbos barjerai, tačiau, galime daryti prielaidą, kad tai taip pat turi neigiamos įtakos tarptautinei prekybai tarp šalių, kadangi kyla įvairių sunkumų komunikuojant ir bandant užmegzti santykius.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Dabartinė Lietuvos situacija parodė, kad šalies prekių eksportas apimtis sumažėjo lyginant 2016 metus su 2015. 2015 metais šalies prekių eksportas sudarė 22903,9 mln. Eurų, o 2016 tai krito iki 22608,9 mln. Eurų. Šalis daugiausiai eksportuoja žemės ūkio, maisto produktų, chemijos pramonės gaminių ir plastiko. Tai sudaro didžiąją dalį viso šalies eksporto. Žemės ūkio produkcija – 20 proc., cheminė pramonė – 18 proc., mineraliniai produktai – 16 proc. Tačiau yra nemažai sektorių, kurių eksportu užsiima šalies įmonės, tačiau bendrame šalies portfelyje tai sudaro labai mažą viso Lietuvos eksporto dalį. Siekiant būti konkurencinga šalimi tarptautinėje prekyboje svarbu plėstis ir ieškoti naujų potencialių rinkų, kurios atneštų pelną ir gerintų ne tik įmonių finansinius rezultatus, tačiau tuo pačiu kurtų pridėtinę naudą bei gerintų šalies prekybos balanso duomenis.

Lietuvoje galime išvysti eksporto strategiją bei eksporto strategijos gaires. Tai yra politinio pobūdžio priemonė, kuri nenurodo konkrečių įrankių ir veikslių kaip įvertinti kitų šalių rinkas ir pasirinkti sau labiausiai tinkančias. Dėl šios priežasties reikia atrinkti metodiką, kurios pagalba būtų galima analizuoti konkrečių prekių sektorių situaciją ir padėti verslininkams priimti pagrįstus eksporto plėtros galimybių sprendimus.

Eksporto plėtrai vertinti yra taikomų metodikų, tokių kaip gravitaciniai modeliai, posocialistinių šalių modeliai, tarptautinės rinkos atrankos modeliai, hibridiniai eksporto plėtros modeliai bei keturių filtrų modelis. Visi šie įrankiai norint įvertinti galimybes yra geri, tačiau tai nereiškia, kad kiekvienas modelis gali tikri visoms šalims.

Siekiant įvertinti rinkas buvo pasirinktas keturių filtrų modelis, vertinantis rinkos riziką, ekonominį stabilumą, rinkos potencialą ir kitus faktorius. Tam, kad užtikrinti šio modelio tinkamumą jis buvo palygintas su hibridiniame modelyje, mokslininkų pateiktomis hipotezėmis.

Tyrimui atlikti buvo panaudotos 238 šalys ir regionai, jos visos buvo vertinamos pirmajame filtre, remiantis rinkos rizikos rodikliais. Rezultatai parodė, kad 30 šalių buvo pašalintos, dėl per didelės rizikos. Šalys, kurios viršijo 9,285 kritinę reikšmę, turi per didelę komercinę ar politinę riziką, kurią yra sunku įvertinti. Dėl šios priežasties, rekomenduotina nesirinkti tokių šalių naujoms eksporto kryptims, jei siekiama gauti pelno, tačiau jei tai yra tik dėl didesnės rinkos dalies užėmimi, tokias šalis galima laikyti potencialiomis rinkomis.

Taip pat pirmame filtre buvo vertinta šalių ekonomika ir makroekonominiai rodikliai. Jei šalys neskelbia savo finansinių duomenų, tokias šalis taip pat reikėtų pašalinti iš tyrimo. Tokios šalys negali būti eksporto plėtros galimybėmis, kadangi čia negalime įvertinti jų finansinio stabilumo.

Antrame filtre liko 83 šalys, kurių rinkos potencialą vertinome. Tam, kad šis šalies rodiklis būtų įvertintas reikia pasitelkti ilgojo ir trumpojo laikotarpio importo augimo rodiklius bei rinkos dalies rodiklį. Jei šie augimo tempai yra mažesni nei apskaičiuota kritinė reikšmė, galima daryti išvadą, kad šios šalys turi mažai galimybių prekių eksportui.

Pamatėme, kad kai kurių šalių importo augimo tempai yra mažesni nei pasaulinės prekybos ne todėl, kad šalis turi aukštą rizikos laipsnį, bet dėl kitų priežasčių. Rusija – nors ir šalis paskelbusi embargą, tačiau būtent medienos ir medienos gaminių bei medžio anglies, kitų augalinių tekstilės pluoštų, vatos ir veltinių bei baldų ir patalynės reikmenų sektorių prekių pasigamina patys, todėl jam šių prekių importo nereikia. Taip pat eksporto gairėse pažymėtos šalys, čia atsiduria ties šalimis, kurios yra pašalintos iš tyrimo, to paskmė yra ta, kad mes vertinome tik konkrečius sektorių, pagal prekes, o ne bendrą eksporto galimybių vaizdą.

Filipinai, Albanija, Naujoji Zelandija ir kitos šalys turi didelius importo augimo tempus, tačiau jų santykinis importo rinkos dydis yra mažesnis nei nustatytos kritinės ribos. Tačiau ir tai negali būti 100 procentų garantas, kad šios šalys nėra tinkamos eksporto plėtrai.

Prieinamumas į rinką vertinamas remiantis HHI indeksu. Ne visada mažai rizikos turinčios šalys, bei su gerais ekonominiais rodikliais esančios, gali būti potencialiomis eksportui. Nors ir šalys yra sąlyginai potencialios, tačiau HHI indeksas rodo, kad visose šiose rinkose yra itin didelė konkurencija, dėl kurios Lietuvai gali būti pakankamai sunku įeiti su savo produktais. Todėl galima daryti prielaidas, kad reikėtų vertinti ir rizikingas rinkas, nes tai turėtų parodyti atvirkščią efektą. Kuo rizikingesnė rinka, tuo mažesnė konkurencija joje, tuo lengviau įeiti. Tačiau žinoma, bent jau politinės rizikos grėmę vis vien dėtų apsvarstyti.

Įvertinus šalis, pagal keturių filtrų modelį pamatėme, kad ekonominius rodiklius, rizikas, rinkos potencialą bei rinkos koncentracijos laipsnį labiausiai atitiko keturios šalys – Bosniją ir Hercegoviną, Slovėniją, Kroatiją ir Estiją. Šios šalys atitiko visus analizuotus rodiklius, tačiau taip pat pamatėme, kad kiekviena šalis turi savų minusų ir nėra tinkama visų prekių eksportui. Į Bosniją ir Hercegoviną yra mažos galimybės eksportuoti 44 sektoriaus prekes - medienos ir medienos gaminių bei medžio anglies, tačiau turimos galimybės kituose 3 sektoriuose – Vatos ir veltinių, baldų bei tekstilinių audinių.

Lietuva į Kroatiją turi mažai galimybių su 53 sektoriaus prekėmis (Kiti augaliniai tekstilės pluoštai; popieriniai verpalai ir audiniai iš popieriaus verpalų). Tačiau kitų prekių įeinamumo potencialas yra didesnis. Slovakijos rinka yra ganėtinai panaši kaip ir prieš tai dvi minėtos šalys. Ši šalis taip pat ne visą produkciją importuotų. Slovakijoje mažai galimybių įsitvirtinti 44 sektoriaus prekėms, kadangi su šia produkcija stipriai įsitvirtinusios top eksportuotojos.

Estija yra šiek tiek kitokia nei visos jau aptartos šalys, nes į Estiją Lietuva ir taip daug eksportuoja ir jau šiuo metu yra top eksportuotojų sąrašė.

Nors ir rizikos, makroekonominių rodiklių, rikos potencialo ir kitų rodiklių vertinamas yra geras, tačiau kiekvienas prekė turi turėti savo šalį. Taip pat kiekviena šalis turi įsivertinti ko savo eksportuo siekia. Yra daug patrauklių rinkų, kurių rizikos laipsnis yra didelis, tačiau ekonominiai rodikliai geri. Taip pat rinkos kurių importo augimo temptai tiesiog stebina, tačiau vertės dalis importe yra mažesnės.

Pagrindinis siūlymas ir rekomendacijos įsivertinti kiekvienai įmonei ar organizacijai, kuri eksportuoja savo gaminamas prekes ko yra siekiama eksportuojamomis prekės ir kiek šalis gali rizikuoti. Nemanau, kad iš karto derėtų atmesti šalis, kurių rizikos laipsnis didelis, o makroekonominiai rodikliai geri. Taip pat kartais verčiau vertinti tik importo augimo tempus, nei prie viso to ir vertės dydį importe, nes šalių rinkos yra skirtingos, o ir pačios šalys savo dydžiu gali labai skirtis. Kartais verčiau šalis, kurios yra puikiai žinomos ir stabilios palikti nuošalyje ir pabandyti rasti kažką naujo mažose, mažai žinomose, rinkose.

Rekomenduotina taikyti 4 filtrų modelį, siekiant įvertinti šalių atskirų prekių sektorių, eksporto plėtros galimybes. Tačiau nėra būtina taikyti visus nurodytus modelyje rodiklius, taip pat galima pridėti ir kitų indikatorių, kurie atrodo svarbūs. Pirmajme filtre, vertinant maroekonominius rodiklius, šalis galima vertinti įvairiasiais būdais, tačiau BVP naudojimas parodo kaip efektyviai šalis išnaudoja savo galimybes. Kalbant apie rizikos vertinimą, reiktų pasakyti, kad tyrimo metu taikytas rizikos vertinimo būdas yra geras, tačiau taip pat teorinėje dalyje buvo aptarta daugybė alternatyvų, kuriomis galima naudotis ir neatliekant jokių skaičiavimų. Rekomenduočiau įmonėms šalių riziką vertinti dviem ar trimis aspektais. Kadangi rizikingumas ne visada yra blogai. Atliekant tyrima reikia atskirai skaičiuoti rodiklius šalims, kurios turi aukštą rizikos laipsnį ir kurios žemą. Taip būtų galima tikslingiau įvertinti rinkų potencialą ir pasverti kas labiau apsimoka eksportuojančiai šaliai.

Analizuojant šalis pagal skirtingus prekių sektorius, įmonės, kurios turi konkrečias vieno sektoriaus prekes, rekomenduočiau analizuoti 4 ar 6 skaičių klasifikacijoje, kadangi gauti rezultatai būtų tikslesni ir konkretesni. Tačiau jei įmonės turi bent kelių sektorių prekas, analizę pirmiausiai galima atlikti naudojant 2 skaičių klasifikacijos produktų sektorius ir tik vėliau atsirinkus potencialias rinkas vertinti jau 4 ar 6 skaičių klaisifikacijoje.

LITERATŪRA

- Belay, S., (2014). *Export - import theory, practices, and procedures. Second Edition.* New York.: Routledge.
- Bernatonytė, D., (2011). *Tarptautinė prekyba.* Kaunas: Technologija.
- Bernatonytė, D. (2004). *Tarptautinė prekybos pagrindai.* Kaunas: Technologija.
- Bernatonytė, D., 2007. *Šalies eksporto plėtros veiksnių tyrimo metodologiniai pagrindai.* Disertacija. Kaunas
- Brs. (n.d.). Retrieved May 02, 2017, from <http://www.beri.com/publications/brs.aspx>
- Black, J., Hashimzade, N., & Myles, G. (Eds.). (2012). *A dictionary of economics.* Oxford University Press.
- Chron.lt. The Benefits of Free Trade for Developing Countries. Prieiga per internetą: <http://smallbusiness.chron.com/benefits-trade-developing-countries-3834.html>
- Czinkota, M. R. (2002). *Export promotion: a framework for finding opportunity in change.* Thunderbird international business review, 44(3), 315-324.
- Davulis, G. (2009). *Ekonomikos teorija.* Vilnius: Mykolas Romeris University.
- exportstartguide.com., (n.d). *Why export?* Retrieved May 01, 2017, from <http://exportstartguide.com/why-export/>
- eulerhermes.com., (n.d.). *Country Risks.* Prieiga per internetą: <http://www.eulerhermes.com/economic-research/country-risks/Pages/country-reports-risk-map.aspx#map>
- Europa.eu., (2013). *Prekyba – pagrindinis ekonomikos augimo ir darbo vietų kūrimo ES šaltinis.* Komisijos pranešimas 2013 m. vasario 7-8 d. Europos Vadovų Tarybos susitikime. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/total_lt.pdf
- Finansistas.net, (n.d.). *Kvota.* Prieiga per internetą: <http://www.finansistas.net/kvota.html>
- Gandolfo, G., & Trionfetti, F. (2014). *International trade theory and policy.* Heidelberg: Springer-Verlag.
- Gid.lt., (n.d.). Eksportas: TARPTAUTINIO VERSLO IR EKSPORTO SAMPRATA. (2015, June 17). Retrieved May 01, 2017, from <http://gid.lt/rinkodara-marketingas/eksportas-tarptautinio-verslo-ir-eksporto-samprata>
- Ginevičius, R., Rakauskienė O.G., Patalavičius, R., Tvaranovičienė, M., Kalašinskaitė, K., Lisauskaitė, V., (2005). *Eksporto ir investicijų plėtra Lietuvoje.* Vilnius: Technika.
- Grižas, R. A. (2003). *Tarptautiniai ekonominiai santykiai.* Vilnius: Ekonomikos mokymo centras.
- Gudinienė, L., Kleinauskytė, I., Šileika, A., Čiegis, R., Tamašauskienė, Z., Lileikienė, A., ... & Karpavičius, H. (2009). *Eksporto plėtros galimybių Lietuvoje įvertinimas* (Doctoral dissertation, Šiaulių universitetas).

Prieiga per internetą http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2009~D_20090909_091232-77307/DS.005.0.02.ETD

H. (2014). Advantages and Disadvantages of International Trade. Retrieved November 28, 2016, from <http://occupytheory.org/advantages-and-disadvantages-of-international-trade/>

Kiškis, M., Kraujalytė, A., Petrauskas, R., Krikščionaitis, M., (2006). „*TEISINĖS PASLAUGOS, RENGIANŲ INOVACIJŲ PROGRAMOS, SKATINANČIOS INFORMACINĖS VISUOMENĖS PLĖTRĄ IR ATITINKANČIOS ES POLITIKĄ INOVACIJŲ SRITYJE, PROJEKTĄ BEI PASIŪLYMAI SUSIJUSIEMS TEISĖS AKTAMS PAKEISTI IR PAPILDYTI*“. Prieiga per internetą: http://www.invent.lt/uploads/1/0/7/4/10744518/ivpk_inovaciju_proj_ataskaita_galuti.pdf

Jain, T.R. and Kaur, S.J., (2009). *Public Finance and International Trade*. New Delhi: J.N. Printers.

Jakutis A., Petraškevičius V., Steponavičius A., Šečkutė L., Zaicev S. (2007). *Ekonomikos teorija*. Vilnius: Eugrimas.

Jundzilaitė, V., Vijeikis, J., (2011). *Lietuvos užsienio prekybos tyrimas taikant apribojimų teoriją*. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2011~1367178469176/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>

Laurinavičius, J., & Čiaponytė, R., *Importas ir eksportas Lietuvoje* // *Ekonomika ir vadyba*, Nr. (16), p.280-286.

Lb.lt., (2017). *Didėja paslaugų eksporto svoris BVP, bus skelbiami prekybos paslaugomis duomenys pagal šalis*. (n.d.). Retrieved May 02, 2017, from <http://www.lb.lt/lt/naujienos/dideja-paslaugu-eksporto-svoris-bvp-bus-skelbiami-prekybos-paslaugomis-duomenys-pagal-salis>

Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija. Lietuvos narystė ES. (2014) Prieiga per internetą: <https://www.urm.lt/default/lt/uzsienio-politika/uzsienio-politikos-prioritetai/lietuva-europos-sajungoje/lietuvos-naryste-es>

Lementauskienė, V., Davulis, G., Damulienė, A., Šlekaitis, V., Mačys, G., & Lisauskaitė, V. (2008). *Muitų politika ir jos pokyčiai Lietuvai integruojantis į Europos Sąjungos rinką* (Doctoral dissertation, Mykolas Romeris universitetas). Prieiga per internetą http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2007~D_20080207_135351-08812/DS.005.0.01.ETD

Llri.lt., (2001). *Analizė. Dėl muitų taikymo taisyklių ir muitinės formalumų*. Prieiga per internetą: <http://www.llri.lt/naujienos/ekonomine-politika/bendroji-ekonomine-politika/analize-del-muitu-taikymo-taisykliu-ir-muitines-formalumu/lrinka>

Mackevičius, J., Molienė, O., (n.d.). *Bendrojo vidaus produkto vienam gyventojui analizės metodika*. Prieiga per internetą:

http://eia.libis.lt:8080/archyvas/viesas/20100823095618/http://www.lb.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos2009_1/mackevicius.pdf

March.com., (n.d.). Heightened Political Risk Tensions Challenge Foreign Investors and Multinational Companies: Marsh's 2016 Political Risk Map. Prieiga per internetą: <https://www.marsh.com/us/insights/research/political-risk-map-2016.html>

Meilienė, E., Snieška, V., 2005. *Lietuvos ekonominės politikos ir eksporto skatinimo strategijos sąveika*. Prieiga per internetą:

https://www.mruni.eu/upload/iblock/364/5_e.meiliene%20ir%20kt..pdf

Nikolaos C. Kanellopoulos¹, N.C., Skintzi, G.D., (2016). *Identifying export opportunities for Greece*. Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2016. Published online: 27 May 2016.

Notten, T., (2014). Koks galingas Lietuvos ekonomikos variklis. Prieiga per internetą: <http://vz.lt/archive/blog/2014/6/11/koks-galingas-lietuvos-ekonomikos-variklis>

occupytheory.org., (2014). *Advantages and Disadvantages of International Trade*. (2014, July 01). Retrieved May 01, 2017, from <https://occupytheory.org/advantages-and-disadvantages-of-international-trade/>

Osp.stat.gov.lt., (n.d.). *Nacionalinės sąskaitos*. Prieiga per internetą: http://osp.stat.gov.lt/documents/10180/67337/Ukis_ir_finansai.pdf/2d058255-49d6-4d98-831b-ef2c892c215a

pinkerton.com. *World Risk Map*. Prieiga per internetą: <http://www.pinkerton.com/risk-index/>

Pilinkienė, V., (2008). *Tarptautinė ekonomika*. Kaunas, Technologija.

Prsgroup.com. *Political risk services*. Prieiga per internetą: <https://www.prsgroup.com/>

Pugačiauskas, V., 2000. Globalizacija ir Lietuvos ekonominė politika. Prieiga per internetą: <http://www.oocities.org/vykintas/m2mpa.html>

Pukelienė, V., Sabonienė, A. (2004). *Produkcijos konkurencingumo rodiklių svarba pramonės įmonių strategijos ir šalies pramonės politikos formavimui Europos Sąjungos bendrojoje rinkoje*. Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai. Nr. 30, p. 155 – 156.

Pupeikienė, I., (n.d). *Politiniai veiksniai, įtakojantys Lietuvos eksporto plėtrą*. Prieiga per internetą: http://www.bing.com/cr?IG=6109F68BB09C4525BF258DD7D5D96DEF&CID=35C02A077FFC6FE1016E23DA7ECD6E0D&rd=1&h=W8odWuJ6E8txRfENj9-4_d9FWqadF83ieHmfl-YKfDU&v=1&r=http://jaunasis-

mokslininkas.asu.lt/smk_2006/ekonomika/Pupeikiene%20Irena.pdf&p=DevEx,5082.1

Rakauskienė, O. G. (2006). *Valstybės ekonominė politika*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

- Ram, S. (2013). *International trade operations*. New Delhi: Excel Books. Elektroninė prieiga: https://books.google.lt/books?id=Yz_0TZZczu0C&pg=PA25&dq=international+trade+advantages&hl=lt&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=international%20trade%20advantages&f=false
- Reuvid, J., & Sherlock, J. (2011). *International trade: An essential guide to the principles and practice of export*. London, UK: Kogan Page.
- Rickevičius, G., Liekis, Š., Jurkynas, M., Jankauskas, A., Kulakauskas, A., Janužytė, A., & Kuzmickas, B. J. (2010). *Lietuvos užsienio prekybos politika. Eksporto skatinimas* (Doctoral dissertation, Mykolo Romerio universitetas).
- Rudzkis, R., & Kvedaras, V. (2003). *Lietuvos eksporto tendencijos ir ekonometriniai modeliai*. Pinigų studijos, 3.
- Sheng, S. Y., & Mullen, M. R. (2011). A hybrid model for export market opportunity analysis. *International Marketing Review*, 28(2), 163-182. doi:10.1108/02651331111122650
- Snieska, V., Baumilienė, V., Bernatonytė, D., Čiburienė, J., Juozapavičienė, A., Kavaliauskienė, V., ... & Urbonas, J. (2009). *Makroekonomika. Kaunas, Technologija*.
- Stankevičius, P., (2016). *P. Stankevičius. Nepalanki Europos ekonominė padėtis mažina Lietuvos eksportą*. Prieiga per internetą: <http://www.delfi.lt/verslas/nuomones/p-stankevicius-nepalanki-europos-ekonomine-padetis-mazina-lietuvos-eksporta.d?id=72017182>
- Skaitykite daugiau: <http://www.delfi.lt/verslas/nuomones/p-stankevicius-nepalanki-europos-ekonomine-padetis-mazina-lietuvos-eksporta.d?id=72017182>
- Startienė, G., (2002). *Tarptautinės prekybos finansavimas: Rizika, mokėjimas, kreditavimas*. Kaunas: Technologija.
- Steenkamp, E., Rossouw, R., Viviers, W., Cuyvers, L., (2009)
- Swedbank.lt., (2011). *Ekonomikos apžvalga – Lietuva. Privatus sektorius perima estafetę – stabilėsnis augimas tęsiasi*. Prieiga per internetą: [https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:JkBra_KYOLUJ:https://www.swedbank.lt/lt/previews/get/2314/1302166894_Swedbank_Ekonomikos_apzvalga_Lietuva_\(2011_m._balandis\).pdf+&cd=6&hl=lt&ct=clnk&gl=us&client=safari](https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:JkBra_KYOLUJ:https://www.swedbank.lt/lt/previews/get/2314/1302166894_Swedbank_Ekonomikos_apzvalga_Lietuva_(2011_m._balandis).pdf+&cd=6&hl=lt&ct=clnk&gl=us&client=safari)
- Ukmin.lrv.lt, (n.d). *Lietuvos Respublikos ūkio ministerija. Eksporto strategija*. Prieiga per internetą: <https://ukmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/eksportas/eksporto-strategija>
- Urbonas, J. A. (2003). *Eksporto organizavimas ir planavimas*. Kaunas: Technologija.

Useconomy.about.com. *Trade Protectionism: Definition, Advantages and Disadvantages*. Prieiga per internetą <http://useconomy.about.com/od/glossary/g/Trade-Protectionism.htm>

Vitunskienė, V., Serva, E., (2006). Atskleistasis santykinis pranašumas: Teorinis požiūris ir Lietuvos pieno sektoriaus analizė ES-15 atžvilgiu. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2006~1367154857751/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>

Vengrauskas, V., Langvinienė, N., (2008). Tarptautinis verslas: mokomoji knyga. Kaunas: Technologija. Verslilietuva.lt, (2016). *Lietuvos tikslinės eksporto rinkos: galimybių analizė ir verslo iššūkiai*. Prieiga per internetą:

http://www.verslilietuva.lt/uploads/media/5719ba37694e4/Lietuvos_tikslines_eksporto_rinkos_ataskaita.pdf

Tv3.lt., (2009). *2009 m. I-ojo ketvirčio Lietuvos mokėjimų balanso apžvalga*. Prieiga per internetą: <http://www.tv3.lt/naujiena/297525/2009-m-i-ojo-ketvirčio-lietuvos-mokejimu-balanso-apzvalga>

[Trademap.org](http://www.trademap.org). Trade map – international trade statistics. Prieiga per internetą: http://www.trademap.org/tradestat/Product_SelProductCountry.aspx?nvpm=1|440|||TOTAL||2|1|1|2|1|1|1|1|1|1

Žydžiūnaitė, V., (2011). *Baigiamojo darbo rengimo metodika*. Prieiga per internetą: http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2012_Baigiamojo_darbo_metodologija.pdf

PRIEDAI

1 PRIEDAS

Code	Product label	Trade Indicators						
		Value exported in 2016 (USD thousand)	Trade balance 2016 (USD thousand)	Annual growth in value between 2012-2016 (% p.a.)	Annual growth in value between 2015-2016 (% p.a.)	Annual growth of world imports between 2012-2016 (% p.a.)	Share in world exports (%)	Ranking in world exports
'TOTAL	All products	25025206	-2475810	-6	-2	-4	0.2	63
'01	Live animals	86748	55780	-6	30	-2	0.4	30
'02	Meat and edible meat offal	225152	19629	-6	-9	-1	0.2	36
'03	Fish and crustaceans, molluscs and other aquatic invertebrates	439552	-64579	12	8	2	0.4	45
'04	Dairy produce; birds' eggs; natural honey; edible products of animal origin, not elsewhere ...	480013	269853	-12	2	-4	0.7	26
'05	Products of animal origin, not elsewhere specified or included	14562	-18858	3	-2	-4	0.2	49
'06	Live trees and other plants; bulbs, roots and the like; cut flowers and ornamental foliage	139194	-15300	23	-5	-2	0.8	18
'07	Edible vegetables and certain roots and tubers	245313	57062	-19	-9	3	0.4	32
'08	Edible fruit and nuts; peel of citrus fruit or melons	233438	-170362	-19	-43	4	0.2	47
'09	Coffee, tea, maté and spices	80501	-64964	7	7	1	0.2	50
'10	Cereals	657373	607810	-2	-1	-6	0.7	24
'11	Products of the milling industry; malt; starches; inulin; wheat gluten	136912	109701	2	6	-2	0.8	25
'12	Oil seeds and oleaginous fruits; miscellaneous grains, seeds and fruit; industrial or medicinal ...	116844	41650	-17	-45	-2	0.1	49
'13	Lac; gums, resins and other vegetable saps and extracts	4349	-5634	44	-66	-10	0.1	61
'14	Vegetable plaiting materials; vegetable products not elsewhere specified or included	258	-219	60	-10	2	0	77
'15	Animal or vegetable fats and oils and their cleavage products; prepared edible fats; animal ...	124742	-71063	19	13	-5	0.1	58
'16	Preparations of meat, of fish or of crustaceans, molluscs or other aquatic invertebrates	204157	118180	-1	15	-3	0.5	34
'17	Sugars and sugar confectionery	113137	33635	-6	18	-5	0.3	53
'18	Cocoa and cocoa preparations	128827	3324	3	9	4	0.3	42
'19	Preparations of cereals, flour, starch or milk; pastrycooks' products	174840	32000	4	3	3	0.3	43
'20	Preparations of vegetables, fruit, nuts or other parts of plants	74571	-48225	3	17	0	0.1	57
'21	Miscellaneous edible preparations	198881	-12946	0	2	1	0.3	41

'22	Beverages, spirits and vinegar	309297	-86335	-6	3	0	0.3	37
'23	Residues and waste from the food industries; prepared animal fodder	239068	49505	-7	1	-3	0.4	35
'24	Tobacco and manufactured tobacco substitutes	426699	243535	4	13	-2	1.1	26
'25	Salt; sulphur; earths and stone; plastering materials, lime and cement	34756	-240434	-19	-22	-5	0.1	78
'26	Ores, slag and ash	1546	-1510	6	17	-12	0	125
'27	Mineral fuels, mineral oils and products of their distillation; bituminous substances; mineral ...	3439434	-1382455	-19	-17	-19	0.2	54
'28	Inorganic chemicals; organic or inorganic compounds of precious metals, of rare-earth metals, ...	111921	25187	-4	-13	-6	0.1	64
'29	Organic chemicals	110858	-503212	6	11	-6	0	60
'30	Pharmaceutical products	801965	-261101	18	14	2	0.2	37
'31	Fertilisers	761323	503266	-10	-25	-8	1.6	15
'32	Tanning or dyeing extracts; tannins and their derivatives; dyes, pigments and other colouring ...	118970	-133001	-8	3	-2	0.2	46
'33	Essential oils and resinoids; perfumery, cosmetic or toilet preparations	218904	-126402	14	29	3	0.2	48
'34	Soap, organic surface-active agents, washing preparations, lubricating preparations, artificial ...	111542	-43131	4	16	-1	0.2	49
'35	Albuminoidal substances; modified starches; glues; enzymes	114619	37361	16	13	-1	0.4	32
'36	Explosives; pyrotechnic products; matches; pyrophoric alloys; certain combustible preparations	496	-2771	12	9	-3	0	80
'37	Photographic or cinematographic goods	18237	-9093	39	11	-6	0.1	25
'38	Miscellaneous chemical products	366325	-39089	4	19	-1	0.2	43
'39	Plastics and articles thereof	1523971	246971	-4	5	-1	0.3	40
'40	Rubber and articles thereof	131248	-138853	0	12	-7	0.1	53
'41	Raw hides and skins (other than furskins) and leather	23331	-12636	-1	-20	-3	0.1	70
'42	Articles of leather; saddlery and harness; travel goods, handbags and similar containers; articles ...	39252	-22377	-5	-6	1	0.1	50
'43	Furskins and artificial fur; manufactures thereof	56895	45538	-10	-31	-10	0.7	17
'44	Wood and articles of wood; wood charcoal	1002303	405441	1	4	0	0.8	28
'45	Cork and articles of cork	524	-1305	-9	-12	-1	0	39
'46	Manufactures of straw, of esparto or of other plaiting materials; basketware and wickerwork	5782	1998	14	22	-3	0.3	26
'47	Pulp of wood or of other fibrous cellulosic material; recovered (waste and scrap) paper or ...	25656	-4810	-15	26	-1	0.1	47
'48	Paper and paperboard; articles of paper pulp, of paper or of paperboard	287783	-182271	-8	-1	-3	0.2	47
'49	Printed books, newspapers, pictures and other products of the printing industry; manuscripts, ...	102243	67994	-2	2	-5	0.3	38
'50	Silk	536	-2538	0	46	-10	0	37
'51	Wool, fine or coarse animal hair; horsehair yarn and woven fabric	96991	-2507	4	21	-3	0.8	22

'52	Cotton	29394	-42286	-4	14	-8	0.1	61
'53	Other vegetable textile fibres; paper yarn and woven fabrics of paper yarn	51842	7002	5	7	2	1.3	11
'54	Man-made filaments; strip and the like of man-made textile materials	64762	-43024	-4	-15	-1	0.1	38
'55	Man-made staple fibres	26386	-114519	-4	0	-2	0.1	51
'56	Wadding, felt and nonwovens; special yarns; twine, cordage, ropes and cables and articles thereof	129353	41131	0	2	2	0.6	34
'57	Carpets and other textile floor coverings	7519	-12450	-7	39	-1	0.1	58
'58	Special woven fabrics; tufted textile fabrics; lace; tapestries; trimmings; embroidery	8923	-33666	-7	-10	-1	0.1	53
'59	Impregnated, coated, covered or laminated textile fabrics; textile articles of a kind suitable ...	21847	-19827	-1	48	-1	0.1	42
'60	Knitted or crocheted fabrics	34276	-44532	8	10	2	0.1	43
'61	Articles of apparel and clothing accessories, knitted or crocheted	293729	51881	-6	4	0	0.1	53
'62	Articles of apparel and clothing accessories, not knitted or crocheted	409393	122725	-4	-1	1	0.2	41
'63	Other made-up textile articles; sets; worn clothing and worn textile articles; rags	180286	58839	0	5	1	0.3	34
'64	Footwear, gaiters and the like; parts of such articles	72793	-103161	-4	-9	2	0.1	56
'65	Headgear and parts thereof	9280	-3180	-3	15	3	0.1	44
'66	Umbrellas, sun umbrellas, walking sticks, seat-sticks, whips, riding-crops and parts thereof	1244	-1699	3	14	1	0	46
'67	Prepared feathers and down and articles made of feathers or of down; artificial flowers; articles ...	1094	-2517	18	43	1	0	61
'68	Articles of stone, plaster, cement, asbestos, mica or similar materials	128096	-7793	0	18	1	0.3	44
'69	Ceramic products	37822	-73758	-12	10	1	0.1	52
'70	Glass and glassware	135255	-28871	3	1	-1	0.2	47
'71	Natural or cultured pearls, precious or semi-precious stones, precious metals, metals clad ...	82167	9516	-9	4	-7	0	108
'72	Iron and steel	323162	-198778	-10	4	-8	0.1	57
'73	Articles of iron or steel	599757	53710	1	7	-4	0.2	46
'74	Copper and articles thereof	71149	-15722	0	-13	-9	0.1	68
'75	Nickel and articles thereof	3653	-386	10	3	-8	0	48
'76	Aluminium and articles thereof	157067	-26305	5	11	0	0.1	63
'78	Lead and articles thereof	5052	3213	-14	-12	-1	0.1	75
'79	Zinc and articles thereof	1609	-5551	-6	-60	2	0	66
'80	Tin and articles thereof	256	-430	5	125	-11	0	64
'81	Other base metals; cermets; articles thereof	3026	-1122	-21	0	-3	0	60
'82	Tools, implements, cutlery, spoons and forks, of base metal; parts thereof of base metal	39918	-57315	-5	13	-2	0.1	49
'83	Miscellaneous articles of base metal	99287	-111201	-3	2	1	0.2	45
'84	Machinery, mechanical appliances, nuclear reactors, boilers; parts thereof	2049358	-802370	-2	-2	-2	0.1	45

'85	Electrical machinery and equipment and parts thereof; sound recorders and reproducers, television ...	1620511	-502908	7	-3	1	0.1	50
'86	Railway or tramway locomotives, rolling stock and parts thereof; railway or tramway track fixtures ...	21667	-22560	1	24	-7	0.1	44
'87	Vehicles other than railway or tramway rolling stock, and parts and accessories thereof	1028674	-1353723	-16	10	1	0.1	45
'88	Aircraft, spacecraft, and parts thereof	37285	-621	-6	36	4	0	58
'89	Ships, boats and floating structures	26410	-64324	-29	6	-5	0	70
'90	Optical, photographic, cinematographic, measuring, checking, precision, medical or surgical ...	631494	77894	4	10	0	0.1	42
'91	Clocks and watches and parts thereof	15046	-5425	3	-1	-1	0	53
'92	Musical instruments; parts and accessories of such articles	2916	-3991	21	20	-1	0	44
'93	Arms and ammunition; parts and accessories thereof	12596	-3443	-1	72	-5	0.1	39
'94	Furniture; bedding, mattresses, mattress supports, cushions and similar stuffed furnishings; ...	1931505	1496357	4	7	3	0.8	24
'95	Toys, games and sports requisites; parts and accessories thereof	89052	-40701	1	19	0	0.1	44
'96	Miscellaneous manufactured articles	81442	-22050	-3	-1	2	0.2	43
'97	Works of art, collectors' pieces and antiques	4819	1034	40	225	2	0	54
'99	Commodities not elsewhere specified	81194	63655	-4	30	1	0	61

B PRIEDAS

Šalys	Politinė rizika (trumpo laikotarpio)	Politinė rizika (trumpo laikotarpio) (Nuo 1 iki 10)	Politinė rizika (vidutinio / ilgo laikotarpio)	Politinė rizika (vidutinio / ilgo laikotarpio) (Nuo 1 iki 10)	Politinė rizika (specialūs sandoriai)	Politinė rizika (specialūs sandoriai) (Nuo 1 iki 10)	Komercinė rizika (A, B, C)	Komercinė rizika (1 - 10)	Rizikos indeksas vidurkis
Afganistanas	7	10	7	10	7	10	C	10	10
Albanija	3	4,29	6	8,57	4	5,71	B	6,67	6,31
Alžyras	2	2,86	4	5,71	3	4,29	C	10	5,715
Andora	1	1,43	1	1,43	1	1,43	B	6,67	2,74
Angola	6	8,57	6	8,57	6	8,57	C	10	8,9275
Anglija (Didžioji Britanija)	4	5,71	6	8,57	5	7,14	B	6,67	7,0225
Antigva ir Barbuda	4	5,71	7	10	5	7,14	B	6,67	7,38
Argentina	4	5,71	6	8,57	4	5,71	C	10	7,4975
Armėnija	3	4,29	6	8,57	4	5,71	B	6,67	6,31
Australija	1	1,43	1	1,43	1	1,43	A	3,33	1,905
Austrija	1	1,43	1	1,43	1	1,43	A	3,33	1,905
Azerbaidžanas	4	5,71	5	7,14	4	5,71	C	10	7,14
Azorai (Portugalija)	1	1,43	1	1,43	1	1,43	B	6,67	2,74
Bahamų salos	3	4,29	3	4,29	3	4,29	B	6,67	4,885
Bahreinas	3	4,29	5	7,14	4	5,71	B	6,67	5,9525
Bangladešas	3	4,29	6	8,57	3	4,29	B	6,67	5,955
Barbadosas	3	4,29	5	7,14	4	5,71	B	6,67	5,9525
Baltarusija	7	10	7	10	7	10	C	10	10
Belgija	1	1,43	1	1,43	1	1,43	A	3,33	1,905
Belizas	3	4,29	7	10	4	5,71	C	10	7,5
Beninas	5	7,14	6	8,57	5	7,14	C	10	8,2125
Bermudai (Didžioji Britanija)	2	2,86	3	4,29	2	2,86	B	6,67	4,17
Butanas	3	4,29	6	8,57	4	5,71	C	10	7,1425
BIOT (Czagos)	2	2,86	2	2,86	2	2,86	C	10	4,645
Bolivija	2	2,86	5	7,14	3	4,29	B	6,67	5,24
Bosnija ir Hercegovina	4	5,71	7	10	5	7,14	B	6,67	7,38
Botsvana	1	1,43	2	2,86	1	1,43	B	6,67	3,0975
Brazilija	2	2,86	5	7,14	3	4,29	C	10	6,0725
Brunėjus	1	1,43	2	2,86	1	1,43	B	6,67	3,0975
Bulgarija	1	1,43	3	4,29	2	2,86	B	6,67	3,8125
Burkina Fosas	5	7,14	7	10	5	7,14	C	10	8,57
Burundis	7	10	7	10	7	10	C	10	10
Kambodža	3	4,29	6	8,57	4	5,71	C	10	7,1425
Kamerūnas	4	5,71	6	8,57	4	5,71	C	10	7,4975
Kanarų salos (Ispanija)	1	1,43	1	1,43	1	1,43	B	6,67	2,74
Žaliosis kyšulys	3	4,29	6	8,57	4	5,71	B	6,67	6,31
Kaimanų salos (Didžioji Britanija)	2	2,86	3	4,29	2	2,86	B	6,67	4,17
Centrinė Afrikos Respublika)	7	10	7	10	7	10	C	10	10

Seuta ir Melilija	1	1,43	1	1,43	1	1,43	B	6,67	2,74
Čadas	5	7,14	7	10	5	7,14	C	10	8,57
Kanalo salas	1	1,43	1	1,43	1	1,43	B	6,67	2,74
Čilē	2	2,86	3	4,29	2	2,86	B	6,67	4,17
Kinija	1	1,43	2	2,86	1	1,43	C	10	3,93
Kalēdū sala (Australija)	1	1,43	1	1,43	1	1,43	A	3,33	1,905
Kolumbija	2	2,86	4	5,71	3	4,29	B	6,67	4,8825
Komorai	3	4,29	7	10	5	7,14	C	10	7,8575
Kongas (Brazīlija)	5	7,14	6	8,57	5	7,14	C	10	8,2125
Kongo (Demokratinē respublika)	6	8,57	7	10	6	8,57	C	10	9,285
Cook'o salas	2	2,86	4	5,71	2	2,86	B	6,67	4,525
Koralu jūros salas (Australija)	1	1,43	1	1,43	1	1,43	A	3,33	1,905
Kosta Rica	2	2,86	3	4,29	2	2,86	B	6,67	4,17
Dramblīo kaulo krantas	4	5,71	6	8,57	5	7,14	C	10	7,855
Kroatija	1	1,43	5	7,14	2	2,86	B	6,67	4,525
Kuba	7	10	7	10	7	10	C	10	10
Kīpras	1	1,43	4	5,71	2	2,86	B	6,67	4,1675
Čekijas Republika	1	1,43	1	1,43	1	1,43	B	6,67	2,74
Danija	1	1,43	1	1,43	1	1,43	A	3,33	1,905
Džibutis	4	5,71	7	10	5	7,14	C	10	8,2125
Dominikos Republika	2	2,86	5	7,14	3	4,29	B	6,67	5,24
Ekvadoras	5	7,14	6	8,57	5	7,14	C	10	8,2125
Eģiptas	5	5,14	6	8,57	5	7,14	C	10	7,7125
Salvadoras	2	2,86	5	7,14	3	4,29	B	6,67	5,24
Puslūjo Gvinēja	5	7,14	7	10	6	8,57	C	10	8,9275
Eritrēja	7	10	7	10	7	10	C	10	10
Estija	1	1,43	1	1,43	1	1,43	A	3,33	1,905
Etiopija	6	8,57	7	10	6	8,57	C	10	9,285
Fanerū salas (Danija)	1	1,43	2	2,86	1	1,43	B	6,67	3,0975
Folklando salas (Didžioji Britānija)	2	2,86	3	4,29	2	2,86	B	6,67	4,17
Fidzīs	3	4,29	6	8,57	4	5,71	B	6,67	6,31
Suomija	1	1,43	1	1,43	1	1,43	B	6,67	2,74
Prancūzija	1	1,43	1	1,43	1	1,43	B	6,67	2,74
Prancūzijas Gviana (Prancūzija)	1	1,43	2	2,86	1	1,43	B	6,67	3,0975
Prancūzijas Polinezija (Prancūzija)	2	2,86	4	5,71	3	4,29	B	6,67	4,8825
Gabonas	4	5,71	5	7,14	4	5,71	B	6,67	6,3075
Gambija	7	10	7	10	7	10	C	10	10
Gruzija	3	4,29	6	8,57	4	5,71	A	3,33	5,475
Vokietija	1	1,43	1	1,43	1	1,43	A	3,33	1,905
Gana	5	7,14	6	8,57	5	7,14	C	10	6
Gibraltars (Didžioji Britānija)	1	1,43	2	2,86	1	1,43	B	6,67	3,0975
Graikija	4	5,71	5	7,14	4	5,71	C	10	7,14
Grenlandija (Danija)	1	1,43	2	2,86	1	1,43	B	6,67	3,0975
Grenados	3	4,29	6	8,57	4	5,71	C	10	7,1425
Gvadelupa (Prancūzija)	1	1,43	2	2,86	1	1,43	B	6,67	3,0975
Guamas (JAV)	2	2,86	3	4,29	2	2,86	B	6,67	4,17

Gvatemala	2	2,86	4	5,71	3	4,29	B	6,67	4,8825
Gvinėja	6	8,57	7	10	6	8,57	C	10	9,285
Gvinėja- Bisau	5	7,14	7	10	6	8,57	C	10	8,9275
Gajana	3	4,29	6	8,57	4	5,71	B	6,67	6,31
Haitis	5	7,14	7	10	6	8,57	C	10	8,9275
Hondūras	3	4,29	5	7,14	4	5,71	C	10	6,785
Honkongas (Kinija)	1	1,43	1	1,43	1	1,43	B	6,67	2,74
Vengrija	2	2,86	3	4,29	2	2,86	B	6,67	4,17
Islandija	1	1,43	2	2,86	1	1,43	A	3,33	2,2625
Indija	2	2,86	3	4,29	2	2,86	B	6,67	4,17
Indonezija	3	4,29	3	4,29	3	4,29	C	10	5,7175
Iranas	5	7,14	6	8,57	5	7,14	C	10	8,2125
Irakas	7	10	7	10	7	10	C	10	10
Airija	1	1,43	1	1,43	1	1,43	A	3,33	1,905
Izraelis	2	2,86	3	4,29	2	2,86	A	3,33	3,335
Italija	1	1,43	1	1,43	1	1,43	B	6,67	2,74
Jamaika	3	4,29	7	10	4	5,71	C	10	7,5
Japonija	1	1,43	1	1,43	1	1,43	B	6,67	2,74
Jordanija	4	5,71	5	7,14	4	5,71	B	6,67	6,3075
Kazachstanas	3	4,29	6	8,57	4	5,71	C	10	7,1425
Kenija	4	5,71	6	8,57	4	5,71	C	10	7,4975
Kiribatis	5	7,14	7	10	6	8,57	C	10	8,9275
Korėja (Šiaurės)	7	10	7	10	7	10	C	10	10
Korėja (Pietų)	1	1,43	1	1,43	1	1,43	A	3,33	1,905
Kosovas	3	4,29	7	10	4	5,71	B	6,67	6,6675
Kuveitas	3	4,29	3	4,29	3	4,29	B	6,67	4,885
Kirgizija	4	5,71	7	10	5	7,14	C	10	8,2125
Laosas	6	8,57	7	10	6	8,57	C	10	9,285
Latvija	1	1,43	2	2,86	1	1,43	A	3,33	2,2625
Libanas	5	7,14	7	10	5	7,14	C	10	8,57
Lesotas	3	4,29	5	7,14	4	5,71	C	10	6,785
Liberija	6	8,57	7	10	6	8,57	C	10	9,285
Libija	7	10	7	10	7	10	C	10	10
Lichtenšteinas	1	1,43	1	1,43	1	1,43	B	6,67	2,74
Lietuva	1	1,43	1	1,43	1	1,43	A	3,33	1,905
Liuksemburgas	1	1,43	1	1,43	1	1,43	A	3,33	1,905
Makao	1	1,43	2	2,86	1	1,43	B	6,67	3,0975
Makedonija	3	4,29	5	7,14	4	5,71	B	6,67	5,9525
Madagaskaras	5	7,14	7	10	5	7,14	C	10	8,57
Madeiros (Portugalija)	1	1,43	1	1,43	1	1,43	B	6,67	2,74
Malavis	6	8,57	7	10	6	8,57	C	10	9,285
Malaizija	1	1,43	3	4,29	2	2,86	B	6,67	3,8125
Maldyvai	3	4,29	6	8,57	4	5,71	B	6,67	6,31
Malis	5	7,14	7	10	6	8,57	C	10	8,9275
Malta	1	1,43	1	1,43	1	1,43	A	3,33	1,905
Vyro (Isle of) (Didžioji Britanija)	1	1,43	2	2,86	1	1,43	C	10	3,93
Marianų salos	2	2,86	3	4,29	2	2,86	B	6,67	4,17
Maršalo salos	6	8,57	7	10	6	8,57	C	10	9,285
Martinika (Prancūzija)	1	1,43	2	2,86	1	1,43	B	6,67	3,0975
Mauritanija	6	8,57	7	10	6	8,57	C	10	9,285
Mauricijus	2	2,86	3	4,29	2	2,86	B	6,67	4,17
Majotas (Prancūzija)	1	1,43	4	5,71	2	2,86	B	6,67	4,1675
Meksika	2	2,86	3	4,29	2	2,86	C	10	5,0025

Mikronezija	2	2,86	6	8,57	4	5,71	C	10	6,785
Moldova	5	7,14	7	10	5	7,14	C	10	8,57
Monakas	1	1,43	1	1,43	1	1,43	B	6,67	2,74
Mongolija	6	8,57	6	8,57	6	8,57	C	10	8,9275
Juodkalnija	3	4,29	7	10	4	5,71	B	6,67	6,6675
Montseratas (Didžioji Britanija)	6	8,57	7	10	5	7,14	B	6,67	8,095
Marokas	2	2,86	3	4,29	2	2,86	B	6,67	4,17
Mozambikas	7	10	7	10	7	10	C	10	10
Mianmaras	4	5,71	7	10	5	7,14	C	10	8,2125
Nambija	3	4,29	4	5,71	3	4,29	C	10	6,0725
Nauru	2	2,86	5	7,14	3	4,29	B	6,67	5,24
Nepalas	3	4,29	6	8,57	4	5,71	B	6,67	6,31
Nyderlandai	1	1,43	1	1,43	1	1,43	B	6,67	2,74
Nyderlandų Antilai (Nyderlandai)	2	2,86	5	7,14	2	2,86	B	6,67	4,8825
Naujoji Kaledonija (Prancūzija)	2	2,86	4	5,71	3	4,29	B	6,67	4,8825
Naujoji Zelandija	1	1,43	1	1,43	1	1,43	B	6,67	2,74
Nikaragva	3	4,29	7	10	4	5,71	B	6,67	6,6675
Nigeris	5	7,14	7	10	6	8,57	C	10	8,9275
Nigerija	6	8,57	6	8,57	6	8,57	C	10	8,9275
Niue salos (Naujoji Zelandija)	2	2,86	5	7,14	3	4,29	B	6,67	5,24
Norfolkas (Australija)	2	2,86	3	4,29	2	2,86	B	6,67	4,17
Norvegija	1	1,43	1	1,43	1	1,43	B	6,67	2,74
Omanas	2	2,86	4	5,71	3	4,29	C	10	5,715
Pakistanas	4	5,71	7	10	5	7,14	C	10	8,2125
Palau	4	5,71	5	7,14	4	5,71	B	6,67	6,3075
Palestina	7	10	7	10	7	10	C	10	10
Panama	2	2,86	3	4,29	2	2,86	B	6,67	4,17
Papua Naujoji Gvinėja	5	7,14	6	8,57	5	7,14	C	10	8,2125
Paragvajus	3	4,29	5	7,14	4	5,71	C	10	6,785
Peru	1	1,43	3	4,29	2	2,86	B	6,67	3,8125
Filipinai	1	1,43	3	4,29	2	2,86	A	3,33	2,9775
Pitkerno (Didžioji Britanija)	2	2,86	3	4,29	2	2,86	B	6,67	4,17
Lenkija	1	1,43	2	2,86	1	1,43	A	3,33	2,2625
Portugalija	1	1,43	1	1,43	1	1,43	B	6,67	2,74
Puerto Rico (US)	2	2,86	2	2,86	2	2,86	C	10	4,645
Kataras	3	4,29	4	5,71	3	4,29	B	6,67	5,24
Reunionas (Prancūzija)	1	1,43	2	2,86	1	1,43	B	6,67	3,0975
Rumunija	1	1,43	3	4,29	2	2,86	B	6,67	3,8125
Rusija	3	4,29	4	5,71	3	4,29	C	10	6,0725
Ruanda	4	5,71	6	8,57	5	7,14	C	10	7,855
Samoa (Amerika)	2	2,86	3	4,29	2	2,86	B	6,67	4,17
Samoa (Vakarų)	3	4,29	6	8,57	4	5,71	B	6,67	6,31
San Marinas	1	1,43	1	1,43	1	1,43	B	6,67	2,74
San Tomė ir Prinsipė	6	8,57	7	10	6	8,57	C	10	9,285
Saudo Arabija	2	2,86	3	4,29	2	2,86	C	10	5,0025
Senegalas	5	7,14	6	8,57	5	7,14	C	10	8,2125
Serbija	2	2,86	5	7,14	4	5,71	B	6,67	5,595
Seišeliai	3	4,29	6	8,57	4	5,71	B	6,67	6,31
Siera Leonė	5	7,14	7	10	5	7,14	C	10	8,57

Singapūras	1	1,43	1	1,43	1	1,43	A	3,33	1,905
Slovākija	1	1,43	1	1,43	1	1,43	A	3,33	1,905
Slovēnija	1	1,43	1	1,43	1	1,43	B	6,67	2,74
Salamono salas	2	2,86	5	7,14	3	4,29	B	6,67	5,24
Somalis	7	10	7	10	7	10	C	10	10
Pietu Afrika	3	4,29	4	5,71	3	4,29	C	10	6,0725
Ispanija	1	2,86	1	1,43	1	1,43	B	6,67	3,0975
Šri Lanka	3	4,29	6	8,57	4	5,71	B	6,67	6,31
St. Helena (Didžioji Britanija)	2	2,86	3	4,29	2	2,86	B	6,67	4,17
St. Kitis and Nevis	2	2,86	5	7,14	4	5,71	B	6,67	5,595
St. Lukas	2	2,86	6	8,57	4	5,71	B	6,67	5,9525
St. Pierre ir Mikelonas (Prancūzija)	1	1,43	3	4,29	2	2,86	B	6,67	3,8125
St. Vincentas ir Grenadinai	3	4,29	6	8,57	4	5,71	B	6,67	6,31
Sudanas	7	10	7	10	7	10	C	10	10
Sudanas (Pietu)	7	10	7	10	7	10	C	10	10
Surinamas	5	7,14	6	8,57	5	7,14	C	10	8,2125
Svazilandas	5	7,14	6	8,57	5	7,14	C	10	8,2125
Švedija	1	1,43	1	1,43	1	1,43	A	3,33	1,905
Šveicarija	1	1,43	1	1,43	1	1,43	B	6,67	2,74
Sirija	7	10	7	10	7	10	C	10	10
Taivanas	1	1,43	1	1,43	1	1,43	A	3,33	1,905
Tadžikistanas	7	10	7	10	7	10	C	10	10
Tanzanija	4	5,71	6	8,57	4	5,71	C	10	7,4975
Tailandas	3	4,29	3	4,29	3	4,29	B	6,67	4,885
Timor-Leste	6	8,57	6	8,57	6	8,57	C	10	8,9275
Togo	5	7,14	6	8,57	5	7,14	C	10	8,2125
Tokelau (Naujoji Zelandija)	2	2,86	3	4,29	2	2,86	B	6,67	4,17
Tonga	3	4,29	5	7,14	4	5,71	B	6,67	5,9525
Trinidadas ir Tobagas	3	4,29	3	4,29	3	4,29	C	10	5,7175
Tunisas	4	5,71	5	7,14	4	5,71	C	10	7,14
Turkija	3	4,29	4	5,71	4	5,71	C	10	6,4275
Turkmėnistanas	5	7,14	6	8,57	5	7,14	C	10	8,2125
Turkso ir Caicoso salas (Didžioji Britanija)	2	2,86	2	2,86	2	2,86	B	6,67	3,8125
Tuvalu	2	2,86	7	10	4	5,71	B	6,67	6,31
Uganda	4	5,71	6	8,57	5	7,14	C	10	7,855
Ukraina	6	8,57	7	10	6	8,57	C	10	9,285
Jungtiniai Arabu Emyratai	2	2,86	3	4,29	2	2,86	C	10	5,0025
Didžioji Britanija	1	1,43	1	1,43	1	1,43	B	6,67	2,74
Jungtinės Valstijos	1	1,43	1	1,43	1	1,43	A	3,33	1,905
Urugvajus	3	4,29	3	4,29	3	4,29	B	6,67	4,885
Uzbekistanas	6	8,57	6	8,57	6	8,57	C	10	8,9275
Vanuatu	4	5,71	4	5,71	4	5,71	C	10	6,7825
Vatikano miestas	1	1,43	1	1,43	1	1,43	B	6,67	2,74
Venesuela	7	10	7	10	7	10	C	10	10
Vietnamas	2	2,86	5	7,14	3	4,29	C	10	6,0725
Mergelių salas (US)	2	2,86	2	2,86	2	2,86	B	6,67	3,8125
Mergelių salas (Britu)	2	2,86	2	2,86	2	2,86	B	6,67	3,8125
Volis ir Futūna (Prancūzija)	2	2,86	4	5,71	3	4,29	B	6,67	4,8825

Vakarų Sachara	3	4,29	3	4,29	3	4,29	C	10	5,7175
Jemenas	7	10	7	10	7	10	C	10	10
Zambija	4	5,71	6	8,57	4	5,71	C	10	7,4975
Zimbabvė	7	10	7	10	7	10	C	10	10

C PRIEDAS

	BVP (2013 metai)	BVP (2014 metai)	BVP (2015 metai)	BVP vienam gyventojui (2013 metai)	BVP vienam gyventojui (2014 metai)	BVP vienam gyventojui (2015 metai)	BVP augimo tempas (2013 metais)	BVP augimo tempas (2014 metais)	BVP augimo tempas (2015 metais)	Vidutinis BVP augimo tempas	BVP vienam gyventojui augimo tempas (2013 metais)	BVP vienam gyventojui augimo tempas (2014 metais)	BVP vienam gyventojui augimo tempas (2015 metais)	Vidutinis BVP augimo tempas vienam gyventojui
Albania	\$ 12,781,029,643.60	\$ 13,219,857,459.10	\$ 11,398,392,444.30	\$ 4,412.30	\$ 4,568.60	\$ 3,945.20	2	1.8	2.8	2.20	1.2	1.9	1	2.03
Alžyras	\$ 209,722,675,517.90	\$ 213,983,107,815.80	\$ 164,779,467,702.90	\$ 5,492.10	\$ 5,496.00	\$ 4,154.10	2.8	3.8	3.8	3.47	0.8	1.8	1.8	1.47
Antigva ir Barbuda	\$ 1,200,587,518.50	\$ 1,220,976,000.00	\$ 1,259,259,259.30	\$ 13,342.10	\$ 13,432.10	\$ 13,714.70	-0.2	4.6	4.1	2.83	-1.2	3.5	3.1	1.80
Argentina	\$ 552,025,140,256.70	\$ 526,319,673,732.80	\$ 584,711,485,365.10	\$ 12,977.10	\$ 12,245.70	\$ 13,467.40	2.4	-2.5	2.6	0.83	1.3	-3.5	1.6	-0.20
Armėnija	\$ 11,121,465,767.40	\$ 11,609,512,939.80	\$ 10,529,182,498.30	\$ 3,716.80	\$ 3,861.90	\$ 3,489.10	3.2	3.6	1	3.30	2.8	3.1	2.6	2.83
Australija	\$ 1,563,950,959,269.50	\$ 1,454,675,479,665.80	\$ 1,339,140,527,498.10	\$ 67,652.70	\$ 62,004.80	\$ 56,290.60	2.4	2.5	2.2	2.37	0.7	1	0.8	0.83
Austrija	\$ 428,248,420,485.20	\$ 438,376,178,526.30	\$ 376,950,249,528.70	\$ 50,504.70	\$ 51,322.60	\$ 43,636.80	0.1	0.6	1	0.57	-0.5	-0.1	-0.2	-0.27
Azerbaidžianas	\$ 73,560,484,385.00	\$ 75,198,010,965.20	\$ 53,047,140,347.50	\$ 7,811.60	\$ 7,886.50	\$ 5,497.50	5.8	2	1.1	2.97	4.4	0.7	-0.1	1.67
Bahamų salos	\$ 8,521,997,500.00	\$ 8,617,738,100.00	\$ 8,853,519,100.00	\$ 22,554.50	\$ 22,497.40	\$ 22,817.20	0	-0.5	-1.7	-0.73	-1.4	-1.9	-2.9	-2.07
Bahreinas	\$ 32,539,441,489.40	\$ 33,387,712,766.00	\$ 31,125,851,063.80	\$ 24,113.50	\$ 24,515.00	\$ 22,600.20	5.4	4.4	2.9	4.23	4.2	3.4	1.7	3.10
Bengladešas	\$ 149,990,451,022.30	\$ 172,885,454,931.50	\$ 195,078,665,827.60	\$ 954.40	\$ 1,086.80	\$ 1,211.70	1	6.1	6.6	6.23	4.7	4.8	5.3	4.93
Barbadosas	\$ 4,371,196,622.60	\$ 4,352,734,313.10	\$ 4,385,250,000.00	\$ 15,473.10	\$ 15,360.10	\$ 15,429.30	-0.1	0.2	0.9	0.33	-0.4	-0.1	0.6	0.03
Belgija	\$ 520,091,913,424.30	\$ 531,761,517,044.60	\$ 455,085,948,763.40	\$ 46,508.10	\$ 47,346.80	\$ 40,454.20	-0.1	1.7	1.5	1.03	-0.6	1.2	1.3	0.63
Belizas	\$ 1,625,828,111.70	\$ 1,717,861,729.50	\$ 1,752,861,127.90	\$ 4,723.60	\$ 4,884.40	\$ 4,878.70	1.3	4.1	1	2.13	-0.9	1.9	-1.1	-0.03
Beninas	\$ 9,156,748,441.40	\$ 9,707,432,015.60	\$ 8,290,986,804.50	\$ 887.10	\$ 915.90	\$ 762.10	7.2	6.4	2.1	5.23	4.4	3.6	10.5	2.50
Butanas	\$ 1,798,333,725.80	\$ 1,958,819,915.00	\$ 2,057,947,621.20	\$ 2,383.00	\$ 2,560.50	\$ 2,656.00	2.1	5.7	6.5	4.77	0.7	4.3	5.1	3.37
Bolivija	\$ 30,659,334,298.10	\$ 32,996,237,337.20	\$ 32,997,684,515.20	\$ 2,948.00	\$ 3,124.10	\$ 3,076.80	6.8	5.5	4.8	5.70	5.1	3.8	3.3	4.07
Bosnia ir Hercegovina	\$ 18,154,290,272.20	\$ 18,523,988,466.80	\$ 16,191,716,214.70	\$ 4,748.00	\$ 4,852.30	\$ 4,249.30	2.4	1.1	3	2.17	2.5	1.2	3.2	2.30
Botsvana	\$ 14,814,761,248.00	\$ 15,880,203,580.8	\$ 14,389,717,321.10	\$ 6,806.70	\$ 7,153.40	\$ 6,360.10	9.9	3.2	-0.3	4.27	7.7	1.2	-2.1	2.27

Brazīlija	\$ 2,472,806,919,901.70	\$ 2,455,993,200,170.00	\$ 1,803,652,649,613.80	\$ 12,106.20	\$ 11,917.80	\$ 8,677.80	3	0.5	-3.8	-0.10	2.1	-0.4	-4.6	-0.97
Brunējus	\$ 18,093,829,923.30	\$ 17,123,125,493.30	\$ 12,930,394,937.80	\$ 43,970.50	\$ 41,023.90	\$ 30,554.70	-2.1	-2.3	-0.6	-1.67	-3.6	-3.7	-1.9	-3.07
Bulgārija	\$ 55,758,744,571.10	\$ 56,732,006,512.00	\$ 50,199,117,547.00	\$ 7,674.90	\$ 7,853.30	\$ 6,993.50	0.9	1.3	3.6	1.93	1.4	1.9	1.3	2.53
Burkina Fasas	\$ 11,930,742,614.30	\$ 12,257,141,798.20	\$ 10,678,201,939.40	\$ 698.30	\$ 696.90	\$ 589.80	5.7	1	1	4.57	2.7	1	1.1	1.60
Kambodža	\$ 15,449,630,418.50	\$ 16,777,820,332.70	\$ 18,049,954,289.40	\$ 1,024.60	\$ 1,094.60	\$ 1,158.70	7.5	7.1	7	7.20	5.7	5.5	5.5	5.43
Kamerūnas	\$ 29,567,504,655.50	\$ 32,050,817,633.00	\$ 28,415,950,981.40	\$ 1,331.20	\$ 1,407.40	\$ 1,217.30	5.6	5.9	5.8	5.77	2.9	3.5	3.2	3.13
Žaliasis kyšulis	\$ 1,850,952,140.50	\$ 1,881,496,592.00	\$ 1,603,239,233.30	\$ 3,648.90	\$ 3,661.20	\$ 3,080.20	0.8	1.9	1.5	1.40	-0.5	0.5	0.2	0.07
Čadas	\$ 12,949,854,262.80	\$ 13,922,223,233.50	\$ 10,888,798,113.80	\$ 985.10	\$ 1,024.70	\$ 775.70	5.7	6.9	1.8	4.80	2.2	3.4	-1.5	1.37
Čīle	\$ 277,078,709,134.90	\$ 258,733,363,812.00	\$ 240,796,388,428.70	\$ 15,764.80	\$ 14,566.10	\$ 13,416.20	4	1.9	2.3	2.73	2.9	0.8	1.2	1.63
Kīnija	\$ 9,607,224,248,684.60	\$ 10,482,371,325,324.70	\$ 11,064,664,793,255.70	\$ 7,077.80	\$ 7,683.50	\$ 8,069.20	7.8	7.5	6.9	7.33	7.2	6.8	6.4	6.80
Kolumbija	\$ 380,191,881,860.40	\$ 378,416,020,533.70	\$ 292,080,155,633.30	\$ 8,030.70	\$ 7,918.10	\$ 6,056.10	4.9	4.4	3.1	4.13	3.9	3.4	2.1	3.13
Komorai	\$ 618,663,921.80	\$ 647,720,707.10	\$ 565,689,764.50	\$ 823.00	\$ 841.20	\$ 717.40	3.5	2.1	1	2.20	1	-0.4	-1.4	-0.27
Congas (Brazīlija)	\$ 14,085,852,120.50	\$ 14,177,437,627.30	\$ 8,553,154,505.80	\$ 3,205.50	\$ 3,147.10	\$ 1,851.20	3.4	6.8	2.6	4.27	0.9	4.2	0.1	1.73
Kosta Rica	\$ 49,639,737,973.80	\$ 50,167,623,289.80	\$ 54,136,834,090.90	\$ 10,547.20	\$ 10,544.70	\$ 11,260.10	2	3	3.7	2.90	0.9	1.9	2.7	1.83
Dramblis kaulu krantas	\$ 31,264,187,110.40	\$ 34,217,693,110.50	\$ 31,759,248,867.80	\$ 1,445.90	\$ 1,544.30	\$ 1,399.00	8.9	8.5	9.2	8.87	6.3	5.9	6.5	6.20
Kroatija	\$ 57,770,884,728.60	\$ 57,136,241,867.00	\$ 48,732,003,674.40	\$ 13,575.00	\$ 13,480.70	\$ 11,592.90	-1.1	-0.4	1.6	0.03	-0.8	0	2.5	0.57
Kipras	\$ 24,054,965,480.60	\$ 23,308,212,816.80	\$ 19,559,942,331.20	\$ 27,908.00	\$ 27,340.90	\$ 23,075.10	-6	-1.5	1.7	-1.93	-5.7	-0.4	2.3	-1.27
Čekijas Republika	\$ 209,402,444,996.10	\$ 207,818,330,723.80	\$ 185,156,359,571.10	\$ 19,916.00	\$ 19,744.60	\$ 17,556.90	-0.5	2.7	4.5	2.23	-0.5	2.6	4.3	2.13
Dānija	\$ 343,584,385,594.10	\$ 352,296,969,840.90	\$ 301,307,828,843.60	\$ 61,191.20	\$ 62,425.50	\$ 53,014.60	0.9	1.7	1.6	1.40	0.5	1.2	0.9	0.87
Džibutis	\$ 1,455,000,000.00	\$ 1,588,000,000.00	\$ 1,727,000,000.00	\$ 1,682.90	\$ 1,812.40	\$ 1,945.10	5	6	6.5	5.83	3.6	4.6	5.1	4.43
Domīnikas Republika	\$ 508,447,148.10	\$ 528,178,703.70	\$ 517,218,963.00	\$ 6,027.00	\$ 6,268.60	\$ 6,468.50	4.7	7.6	7	6.43	3.5	6.3	5.8	5.20
Ekvadoras	\$ 95,129,659,000.00	\$ 102,292,260,000.00	\$ 100,176,808,000.00	\$ 6,074.20	\$ 6,432.30	\$ 6,205.10	4.9	4	0.2	3.03	3.3	2.4	-1.3	1.47
Eģiptas	\$ 286,011,230,726.30	\$ 301,498,960,051.60	\$ 330,778,550,716.70	\$ 3,264.50	\$ 3,365.70	\$ 3,614.70	2.1	2.2	4.2	2.83	-0.2	0	2	0.60
Salvadoras	\$ 24,350,900,000.00	\$ 25,054,200,000.00	\$ 25,850,200,000.00	\$ 3,998.70	\$ 4,102.10	\$ 4,219.40	1.8	1.4	2.5	1.90	1.6	1.1	2.1	1.60
Pusīaujo Gvinēja	\$ 21,942,597,765.40	\$ 21,461,989,483.10	\$ 12,202,323,684.10	\$ 27,528.70	\$ 26,144.90	\$ 14,439.60	-4.1	-0.7	-8.3	-4.37	-6.9	-3.6	-10.9	-7.13
Estija	\$ 25,081,191,938.30	\$ 26,213,936,937.30	\$ 22,459,443,273.80	\$ 19,029.80	\$ 19,941.50	\$ 17,084.50	1.4	2.8	1.4	1.87	1.8	3.1	1.4	2.10
Fidžis	\$ 4,190,143,229.10	\$ 4,469,810,123.70	\$ 4,425,503,074.70	\$ 4,758.90	\$ 5,042.40	\$ 4,960.50	6.1	5.4	5.6	5.70	5.3	4.7	4.9	4.97
Suomija	\$ 269,980,111,642.90	\$ 272,609,288,689.60	\$ 232,351,114,561.40	\$ 49,638.10	\$ 49,914.60	\$ 42,403.50	-0.8	-0.6	0.3	-0.37	-1.2	-1	-0.1	-0.77

Prancūzija	\$ 2,808,511,203,185.40	\$ 2,839,162,443,235.10	\$ 2,418,835,532,882.30	\$ 42,571.20	\$ 42,843.00	\$ 36,352.50	0.6	0.6	1.3	0.83	0.1	0.2	0.9	0.40
Gabonas	\$ 17,590,716,232.50	\$ 18,179,717,776.20	\$ 14,262,032,470.80	\$ 10,658.80	\$ 10,772.10	\$ 8,266.40	5.6	4.3	4	4.63	3.3	2	1.7	2.33
Gruzija	\$ 16,140,047,072.30	\$ 16,509,305,827.70	\$ 13,965,385,801.80	\$ 4,274.40	\$ 4,429.70	\$ 3,757.10	3.4	4.6	2.8	3.60	4.7	6	1	4.57
Vokietija	\$ 3,752,513,503,278.40	\$ 3,879,276,587,198.90	\$ 3,363,446,822,668.30	\$ 46,530.90	\$ 47,902.70	\$ 41,178.50	0.5	1.6	1.7	1.27	0.2	1.2	0.9	0.77
Gana	\$ 47,805,069,494.90	\$ 38,616,536,131.60	\$ 37,543,361,203.60	\$ 1,827.10	\$ 1,441.60	\$ 1,369.70	7.3	4	3.9	5.07	4.8	1.6	1.6	2.67
Graikija	\$ 239,862,011,450.10	\$ 236,079,774,688.40	\$ 194,851,319,174.90	\$ 21,874.80	\$ 21,673.80	\$ 18,007.00	-3.2	0.4	-0.2	-1.00	-2.5	1	0.4	-0.37
Grenados	\$ 842,571,333.30	\$ 911,481,481.50	\$ 984,074,074.10	\$ 7,956.10	\$ 8,570.70	\$ 9,212.00	2.4	7.4	6.2	5.33	1.9	6.9	5.8	4.87
Guamas (JAV)	\$ 5,364,000,000.00	\$ 5,566,000,000.00	\$ 5,734,000,000.00	\$ 32,485.30	\$ 33,221.30	\$ 33,752.20	1.9	1.3	0.4	1.20	0.4	-0.2	-0.9	-0.23
Gvatemala	\$ 53,851,075,504.00	\$ 58,722,087,391.70	\$ 63,794,152,886.00	\$ 3,432.00	\$ 3,666.60	\$ 3,903.50	3.7	4.2	4.1	4.00	1.6	2.1	2.1	1.93
Gvinėja-Bisau	\$ 1,026,664,110.60	\$ 1,109,007,405.70	\$ 1,056,776,883.50	\$ 584.30	\$ 615.90	\$ 573.00	0.8	2.5	4.8	2.70	-1.6	0.1	2.3	0.27
Gajana	\$ 2,990,006,533.80	\$ 3,077,086,275.90	\$ 3,166,029,055.70	\$ 3,928.90	\$ 4,028.20	\$ 4,127.40	5.2	3.8	5	4.00	4.9	3.5	2.6	3.67
Haitis	\$ 8,452,517,482.50	\$ 8,791,599,111.20	\$ 8,765,329,890.00	\$ 810.30	\$ 831.60	\$ 818.30	4.2	2.8	1.2	2.73	2.8	1.4	-0.1	1.37
Hondūras	\$ 18,372,173,610.70	\$ 19,380,958,759.00	\$ 20,420,967,148.90	\$ 2,340.70	\$ 2,434.30	\$ 2,528.90	2.8	3.1	3.6	3.17	1.3	1.6	2.2	1.70
Honkongas (Kinija)	\$ 275,658,844,765.30	\$ 291,228,511,368.20	\$ 309,234,500,374.10	\$ 38,352.50	\$ 40,215.50	\$ 42,327.80	3.1	2.7	2.4	2.73	2.6	1.9	1.5	2.00
Vengrija	\$ 134,680,475,647.60	\$ 139,294,565,100.60	\$ 121,715,203,207.60	\$ 13,613.60	\$ 14,118.00	\$ 12,365.60	2.1	4	3.1	3.07	2.4	4.3	3.4	3.37
Islandija	\$ 15,479,232,290.80	\$ 17,179,622,188.30	\$ 16,779,598,787.20	\$ 47,810.20	\$ 52,475.10	\$ 50,722.00	4.4	1.9	4.2	3.50	3.4	0.8	3.1	2.43
Indija	\$ 1,857,236,714,880.00	\$ 2,033,532,372,971.20	\$ 2,088,841,351,184.20	\$ 1,451.50	\$ 1,569.90	\$ 1,593.30	6.8	7.2	7.9	7.20	5.2	5.9	6.6	5.90
Indonezija	\$ 912,524,136,718.00	\$ 890,487,074,596.00	\$ 861,933,968,740.30	\$ 3,631.70	\$ 3,499.60	\$ 3,346.50	5.6	5	4.8	5.13	4.2	3.7	3.5	3.80
Airija	\$ 239,271,162,515.70	\$ 256,271,350,218.80	\$ 283,703,217,034.50	\$ 52,034.80	\$ 55,503.30	\$ 61,093.70	1.1	8.5	26.3	11.97	0.8	-3.2	-0.2	-0.87
Izraelis	\$ 293,314,777,888.60	\$ 308,769,389,865.60	\$ 299,415,714,726.80	\$ 36,393.70	\$ 37,582.80	\$ 35,729.40	4.4	3.2	2.5	3.37	2.4	1.2	0.5	1.37
Italija	\$ 2,130,491,269,673.40	\$ 2,149,814,265,578.40	\$ 1,821,496,964,400.60	\$ 35,370.30	\$ 35,365.10	\$ 29,993.10	-1.7	0.1	0.7	-0.30	-2.9	-0.8	0.8	-0.97
Jamaika	\$ 14,276,559,215.70	\$ 13,897,561,173.50	\$ 14,262,190,323.00	\$ 5,148.00	\$ 4,993.20	\$ 5,105.80	0.5	0.7	1	0.73	0.1	0.3	0.6	0.33
Japonija	\$ 5,155,717,056,270.80	\$ 4,848,733,415,523.50	\$ 4,383,076,298,081.90	\$ 40,488.20	\$ 38,139.40	\$ 34,523.70	2	0.3	1.2	1.17	2.2	0.5	1.4	1.37
Jordanija	\$ 33,593,843,662.00	\$ 35,826,925,774.60	\$ 37,517,410,281.70	\$ 4,656.20	\$ 4,831.00	\$ 4,940.00	2.8	3.1	2.4	2.77	-0.3	0.3	0	0.00
Kazachstanas	\$ 236,634,552,078.10	\$ 221,415,572,819.50	\$ 184,388,432,148.70	\$ 13,890.90	\$ 12,806.60	\$ 10,510.00	6	4.2	1.2	3.80	4.5	2.7	10.3	2.30
Kenija	\$ 55,100,780,396.40	\$ 61,395,415,492.30	\$ 63,398,041,540.40	\$ 1,261.10	\$ 1,368.50	\$ 1,376.70	5.7	5.3	5.6	5.53	2.9	2.6	2.9	2.80
Kribatis	\$ 187,153,601.10	\$ 186,066,973.10	\$ 160,121,929.20	\$ 1,724.20	\$ 1,684.30	\$ 1,424.30	5.8	2.4	3.5	3.90	3.9	0.6	1.7	2.07
Korėja (Pietų)	\$ 1,305,604,981,271.90	\$ 1,411,333,926,201.20	\$ 1,377,873,107,856.30	\$ 25,997.90	\$ 27,989.40	\$ 27,221.50	2.9	3.3	2.6	2.93	2.5	2.9	2.2	2.53

Kosovas	\$ 7,073,021,773.80	\$ 7,384,901,154.30	\$ 6,400,687,590.10	\$ 3,877.50	\$ 4,053.60	\$ 3,552.40	3.4	1.2	3.9	2.83	2.4	1.3	5.1	2.93
Kuveitas	\$ 174,161,495,063.50	\$ 162,631,763,879.10	\$ 114,041,209,704.20	\$ 48,463.20	\$ 43,332.40	\$ 29,300.60	1.1	0.5	1.8	1.13	-3.8	-3.8	-1.8	-3.13
Kirgizija	\$ 7,335,027,591.90	\$ 7,468,096,566.70	\$ 6,571,853,849.00	\$ 1,282.40	\$ 1,279.80	\$ 1,103.20	10.9	4	3.5	6.13	3.7	2	1.4	4.03
Latvija	\$ 30,256,430,184.70	\$ 31,322,649,595.30	\$ 27,002,832,427.60	\$ 15,033.20	\$ 15,710.20	\$ 13,654.80	2.9	2.1	2.7	2.57	1	3.1	3.6	3.57
Libanas	\$ 44,352,417,910.40	\$ 45,730,945,273.60	\$ 47,084,703,150.90	\$ 8,389.00	\$ 8,148.60	\$ 8,047.60	0.9	1.8	1.3	1.33	-6	-4.1	-2.8	-4.30
Lesotas	\$ 2,499,410,956.10	\$ 2,538,831,766.20	\$ 2,278,037,785.70	\$ 1,199.90	\$ 1,203.70	\$ 1,067.00	2	4.5	1.6	2.70	0.8	3.2	0.4	1.47
Lietuva	\$ 46,464,958,449.50	\$ 48,547,231,524.50	\$ 41,400,137,850.70	\$ 15,709.90	\$ 16,555.60	\$ 14,251.80	3.5	3.5	1.8	2.93	4.6	4.4	2.7	3.90
Liuksemburga s	\$ 61,544,273,929.30	\$ 65,371,826,568.40	\$ 56,799,626,261.50	\$ 113,266.10	\$ 117,507.80	\$ 99,717.70	4.2	4.7	3.5	4.13	1.8	2.3	1.1	1.73
Makao	\$ 51,548,871,615.80	\$ 55,522,993,326.70	\$ 46,177,532,874.10	\$ 90,746.10	\$ 96,074.80	\$ 78,585.90	11.2	-0.9	-20.3	-3.33	9.2	-2.5	-21.7	-5.00
Makedonija	\$ 10,817,712,138.90	\$ 11,318,966,946.70	\$ 10,086,021,261.50	\$ 5,219.50	\$ 5,453.30	\$ 4,852.70	2.9	3.5	3.7	3.37	2.8	3.4	3.5	3.23
Madagaskara s	\$ 10,601,690,871.70	\$ 10,673,516,672.70	\$ 9,738,652,322.20	\$ 462.50	\$ 452.80	\$ 401.80	2.3	3.3	3.1	2.90	-0.6	0.5	0.2	0.03
Malajzija	\$ 323,276,841,537.30	\$ 338,068,990,803.30	\$ 296,283,190,372.60	\$ 10,971.40	\$ 11,305.90	\$ 9,768.30	4.7	6	5	5.23	3.1	4.5	3.5	3.70
Maldyvai	\$ 2,795,147,949.80	\$ 3,094,197,810.20	\$ 3,435,244,658.80	\$ 7,112.30	\$ 7,716.20	\$ 8,395.80	4.7	6	2.8	4.50	2.6	3.9	0.8	2.43
Malis	\$ 12,813,248,724.80	\$ 14,004,067,516.40	\$ 12,746,688,961.80	\$ 772.30	\$ 819.60	\$ 724.30	2.3	7	6	5.10	-0.7	3.9	2.9	2.03
Malta	\$ 10,184,944,237.90	\$ 10,737,561,363.90	\$ 9,746,478,873.20	\$ 24,056.60	\$ 25,125.10	\$ 22,567.90	4.5	3.5	6.2	4.73	3.5	2.5	5	3.67
Mauricijus	\$ 12,129,642,296.40	\$ 12,803,445,933.60	\$ 11,681,761,261.00	\$ 9,637.00	\$ 10,153.90	\$ 9,252.10	3.4	3.7	3.5	3.53	3.1	3.6	3.3	3.33
Meksika	\$ 1,261,981,728,468.50	\$ 1,298,175,699,755.50	\$ 1,143,793,184,190.10	\$ 10,198.60	\$ 10,353.40	\$ 9,005.00	1.4	2.2	2.5	2.03	0	0.9	1.1	0.67
Mikronezija	\$ 315,725,600.00	\$ 318,072,000.00	\$ 314,971,100.00	\$ 3,044.10	\$ 3,057.10	\$ 3,015.20	-3.6	-3.4	3.8	-1.07	-3.7	-3.7	3.4	-1.33
Moldova	\$ 7,985,349,731.50	\$ 7,983,271,110.60	\$ 6,568,288,861.80	\$ 2,244.00	\$ 2,244.80	\$ 1,848.10	9.4	4.8	-0.5	4.57	9.4	4.9	-0.4	4.63
Mongolija	\$ 12,582,122,604.20	\$ 12,226,514,746.10	\$ 11,741,338,841.10	\$ 4,400.60	\$ 4,201.70	\$ 3,967.80	11.6	7.9	2.4	7.30	9.7	6	0.7	5.47
Juodkalnija	\$ 4,464,498,911.30	\$ 4,587,740,464.40	\$ 3,987,061,627.50	\$ 7,186.80	\$ 7,378.00	\$ 6,408.40	3.5	1.8	3.2	2.83	3.4	1.7	3.1	2.73
Marokas	\$ 106,825,649,872.10	\$ 109,881,398,475.00	\$ 100,593,283,696.70	\$ 3,141.70	\$ 3,186.60	\$ 2,878.20	4.5	2.6	4.5	3.87	3.1	1.1	3.1	2.43
Mianmaras	\$ 60,132,854,536.80	\$ 65,574,726,566.40	\$ 62,600,906,116.10	\$ 1,134.90	\$ 1,227.10	\$ 1,161.50	8.4	8	7.5	7.90	7.5	7.1	6.4	7.00
Nambija	\$ 12,713,366,873.50	\$ 12,853,963,142.80	\$ 11,491,507,355.60	\$ 5,417.80	\$ 5,349.40	\$ 4,673.60	5.7	6.5	5.3	5.83	3.2	4	2.9	3.37
Nauru	\$ 108,601,547.10	\$ 117,020,360.40	\$ 100,459,772.80	\$ 10,036.20	\$ 9,872.60	\$ 8,052.90	34.2	36.5	3.8	24.50	27.5	24.6	2.3	16.60
Nepalas	\$ 19,393,541,020.20	\$ 19,811,974,851.60	\$ 21,194,888,047.80	\$ 696.70	\$ 703.20	\$ 743.30	4.1	6	2.7	4.27	2.9	4.7	1.5	3.03
Nyderlandai	\$ 866,680,000,367.30	\$ 879,635,084,125.00	\$ 750,283,908,173.50	\$ 51,574.50	\$ 52,157.40	\$ 44,290.90	-0.2	1.4	2	1.07	-0.5	1.1	1.5	0.70
Naujoji Zelandija	\$ 190,690,896,703.80	\$ 200,142,409,766.80	\$ 173,754,075,210.50	\$ 42,928.10	\$ 44,380.40	\$ 37,808.00	2.7	3.6	3.4	3.23	2	2	1.5	1.83

Nikaragva	\$ 10,874,735,110.80	\$ 11,790,221,756.30	\$ 12,692,562,187.50	\$ 1,829.00	\$ 1,960.50	\$ 2,086.90	4.5	4.6	4.9	4.67	3.3	3.4	3.8	3.50
Nigeris	\$ 7,667,951,987.70	\$ 8,245,312,136.60	\$ 7,142,951,342.40	\$ 417.70	\$ 431.40	\$ 359.00	5.3	7	3.6	5.30	1.1	2.8	-0.5	1.13
Nigerija	\$ 508,696,794,976.50	\$ 546,682,344,735.60	\$ 486,792,837,970.50	\$ 2,943.60	\$ 3,080.30	\$ 2,671.70	5.4	6.3	2.7	4.80	2.6	3.5	1	2.03
Norvegija	\$ 522,746,212,766.00	\$ 498,339,751,388.50	\$ 386,578,443,732.60	\$ 102,910.40	\$ 97,005.50	\$ 74,481.80	1	1.9	1.6	1.50	-0.2	0.8	0.6	0.40
Omanas	\$ 78,938,881,664.50	\$ 81,035,110,533.20	\$ 69,830,949,284.80	\$ 20,204.90	\$ 19,129.80	\$ 15,550.70	4.4	2.5	5.7	4.20	-5.3	-5.4	-0.3	-3.67
Pakistanas	\$ 231,218,567,179.00	\$ 244,360,888,750.80	\$ 271,049,886,672.70	\$ 1,276.10	\$ 1,320.60	\$ 1,434.70	4.4	4.7	4.7	4.60	2.2	2.5	2.6	2.43
Palau	\$ 228,700,000.00	\$ 250,900,000.00	\$ 287,400,000.00	\$ 10,932.60	\$ 11,892.70	\$ 13,498.70	2.4	4.3	9.4	3.77	3.2	3.4	3.4	2.37
Panama	\$ 44,856,189,494.10	\$ 49,165,773,079.20	\$ 52,132,289,747.20	\$ 11,786.60	\$ 12,712.40	\$ 13,268.10	6.6	6.1	5.8	6.17	4.9	4.4	4.1	4.47
Paragvajus	\$ 28,965,906,502.20	\$ 30,881,166,852.30	\$ 27,093,938,619.30	\$ 4,480.00	\$ 4,712.90	\$ 4,081.00	14	4.7	1	7.23	12.5	3.3	1.6	5.80
Peru	\$ 201,150,658,576.30	\$ 201,021,342,537.20	\$ 189,111,139,010.10	\$ 6,581.00	\$ 6,490.20	\$ 6,027.10	5.9	2.4	3.3	3.87	4.4	1	1.9	2.43
Filipinai	\$ 271,836,123,723.70	\$ 284,834,199,296.30	\$ 292,451,392,606.60	\$ 2,786.00	\$ 2,873.10	\$ 2,904.20	7.1	6.2	5.9	6.40	5.4	4.5	4.3	4.73
Lenkija	\$ 524,214,789,308.00	\$ 545,158,979,236.00	\$ 477,066,454,436.90	\$ 13,780.50	\$ 14,341.90	\$ 12,558.90	1.4	3.3	3.9	2.87	1.5	3.4	1	2.97
Portugalija	\$ 226,073,492,966.50	\$ 229,629,822,121.60	\$ 199,112,621,714.50	\$ 21,618.70	\$ 22,077.50	\$ 19,222.90	-1.1	0.9	1.6	0.47	-0.6	1.4	2	0.93
Kataras	\$ 198,727,747,252.70	\$ 206,224,725,274.70	\$ 164,641,483,516.50	\$ 94,574.30	\$ 94,944.10	\$ 73,653.40	4.4	1	3.6	4.00	0.2	0.6	0.6	0.47
Ruminija	\$ 191,549,024,910.60	\$ 199,493,490,982.90	\$ 177,954,489,852.00	\$ 9,585.30	\$ 10,020.30	\$ 8,980.70	3.5	3.1	3.7	3.43	3.9	3.5	4.2	3.87
Rusija	\$ 2,231,826,797,008.20	\$ 2,052,806,729,652.40	\$ 1,331,207,745,853.40	\$ 15,552.10	\$ 14,051.60	\$ 9,092.60	1.3	0.7	-3.7	-0.57	1.1	-1.1	-3.9	-1.30
Ruanda	\$ 7,522,006,198.20	\$ 7,912,161,659.80	\$ 8,095,980,013.70	\$ 679.00	\$ 697.60	\$ 697.30	4.7	7	6.9	6.20	2.2	4.5	4.4	3.70
Samoa (Amerika)	\$ 795,753,602.50	\$ 800,418,989.60	\$ 761,037,916.40	\$ 4,179.60	\$ 4,172.20	\$ 3,938.50	-1.9	1.2	1.6	0.30	-2.7	0.4	0.9	-0.47
Saudo Arabija	\$ 744,335,733,333.30	\$ 753,831,733,333.30	\$ 646,001,866,666.70	\$ 24,646.00	\$ 24,406.50	\$ 20,481.70	2.7	3.6	3.5	3.27	0.3	1.3	1.3	0.97
Senegalas	\$ 14,806,481,145.00	\$ 15,284,658,818.40	\$ 13,609,989,582.00	\$ 1,041.20	\$ 1,041.70	\$ 899.60	3.5	4.3	6.5	4.77	0.3	1.1	3.3	1.57
Serbija	\$ 45,519,650,911.40	\$ 44,210,806,365.70	\$ 37,160,332,465.20	\$ 6,353.80	\$ 6,200.20	\$ 5,237.30	2.6	-1.8	0.8	0.53	3.1	-1.4	1.3	1.00
Seišeliai	\$ 1,411,061,260.70	\$ 1,422,530,791.60	\$ 1,437,722,206.40	\$ 15,687.30	\$ 15,570.80	\$ 15,390.00	6	3.3	3.5	4.27	4.1	1.7	1.2	2.33
Siera Leonė	\$ 4,920,343,195.00	\$ 5,015,157,815.70	\$ 4,214,779,784.50	\$ 796.30	\$ 794.10	\$ 653.10	20.7	4.6	-20.6	1.57	18.1	2.3	-22.3	-0.63
Singapūras	\$ 300,288,499,960.00	\$ 306,344,408,491.80	\$ 292,739,307,535.60	\$ 55,617.60	\$ 56,007.30	\$ 52,888.70	4.7	3.3	1	3.33	1	1.9	0.8	1.90
Slovakija	\$ 98,478,349,315.30	\$ 100,760,596,988.20	\$ 87,263,622,047.20	\$ 18,191.60	\$ 18,595.20	\$ 16,089.00	1.5	2.6	3.8	2.63	1.4	2.5	3.7	2.53
Slovėnija	\$ 47,688,566,993.10	\$ 49,530,147,015.90	\$ 42,774,769,768.20	\$ 23,150.30	\$ 24,020.70	\$ 20,728.90	-1.1	3.1	2.3	1.43	-1.2	3	2.2	1.33
Saliamono salos	\$ 1,059,695,156.20	\$ 1,156,563,122.90	\$ 1,129,164,718.80	\$ 1,890.00	\$ 2,021.40	\$ 1,934.90	3	1.5	3.7	2.73	0.9	-0.5	1.7	0.70
Pietų Afrika	\$ 367,593,603,380.60	\$ 351,304,928,727.40	\$ 314,571,945,857.40	\$ 6,895.10	\$ 6,488.00	\$ 5,718.20	2.3	1.6	1.3	1.73	0.8	0.1	-0.3	0.20

Ispanija	\$ 1,361,775,869,855.90	\$ 1,375,856,057,716.80	\$ 1,192,901,186,647.40	\$ 29,210.10	\$ 29,600.50	\$ 25,684.70	-1.7	1.4	3.2	0.97	-1.4	1.7	3.3	1.20
Sri Lanka	\$ 74,317,806,754.50	\$ 80,025,305,461.60	\$ 82,316,172,384.30	\$ 3,610.30	\$ 3,852.70	\$ 3,926.20	3.4	4.9	4.8	4.37	2.6	3.9	3.8	3.43
St. Kitis and Nevis	\$ 788,163,888.90	\$ 847,778,185.20	\$ 876,478,555.60	\$ 14,514.70	\$ 15,429.90	\$ 15,771.90	6.2	6	3.8	5.33	4.9	4.7	2.6	4.07
St. Lukas	\$ 1,318,052,185.20	\$ 1,386,188,629.60	\$ 1,431,135,703.70	\$ 7,229.90	\$ 7,548.20	\$ 7,735.90	0.1	0.4	2.4	0.97	-0.7	-0.3	1.6	0.20
St. Vincentas ir Grenadinai	\$ 721,207,148.10	\$ 727,912,814.80	\$ 737,683,555.60	\$ 6,596.80	\$ 6,656.10	\$ 6,739.20	1.8	1.2	1.6	1.53	1.8	1.1	1.5	1.47
Surinamas	\$ 5,130,909,090.90	\$ 5,210,303,030.30	\$ 5,150,291,216.70	\$ 9,618.40	\$ 9,680.10	\$ 9,485.30	2.8	1.8	-0.3	1.43	1.9	0.9	-1.2	0.53
Svazilandas	\$ 4,610,962,392.90	\$ 4,492,552,857.80	\$ 4,118,488,059.30	\$ 3,686.90	\$ 3,539.90	\$ 3,200.10	4.6	2.7	1.9	3.07	3	1.3	0.5	1.60
Švedija	\$ 578,742,001,487.60	\$ 573,817,719,109.40	\$ 495,694,356,611.60	\$ 60,283.20	\$ 59,180.20	\$ 50,585.30	1.2	2.6	4.1	2.63	0.4	1.6	3	1.67
Šveicarija	\$ 684,835,034,384.30	\$ 702,705,544,908.60	\$ 670,789,928,809.90	\$ 84,658.90	\$ 85,814.60	\$ 80,999.30	1.8	2	0.8	1.53	0.6	0.8	-0.3	0.37
Tanzanija	\$ 44,333,456,244.70	\$ 48,197,218,326.80	\$ 45,628,247,290.50	\$ 909.30	\$ 957.90	\$ 879.00	7.3	7	7	7.10	3.9	3.6	3.7	3.73
Tailandas	\$ 419,888,628,523.10	\$ 404,320,038,916.50	\$ 395,168,025,882.00	\$ 6,225.10	\$ 5,969.90	\$ 5,814.80	2.7	0.8	2.8	2.10	2.3	0.4	2.5	1.73
Timor-Leste	\$ 1,312,000,000.00	\$ 1,399,000,000.00	\$ 1,441,718,600.00	\$ 1,161.80	\$ 1,208.80	\$ 1,216.90	2.9	5.9	4.3	4.37	0.4	3.3	1.9	1.87
Togo	\$ 4,080,929,201.30	\$ 4,482,880,424.30	\$ 4,087,903,912.70	\$ 589.00	\$ 630.00	\$ 559.60	4	5.9	5.4	5.10	1.2	3.1	2.6	2.30
Tonga	\$ 449,387,934.00	\$ 443,475,142.10	\$ 435,142,409.00	\$ 4,274.20	\$ 4,200.10	\$ 4,098.50	-3.1	2.1	3.7	0.90	-3.5	1.6	3.1	0.40
Trinidadas ir Tobagas	\$ 26,436,221,401.30	\$ 26,175,906,133.50	\$ 23,559,287,483.90	\$ 19,607.90	\$ 19,325.40	\$ 17,321.90	2.7	-0.6	-0.6	0.50	2.1	-1	-1	0.03
Tunisas	\$ 46,255,554,871.70	\$ 47,603,227,896.60	\$ 43,015,089,722.70	\$ 4,202.90	\$ 4,277.00	\$ 3,822.40	3	2.9	1	2.30	1.8	1.7	-0.1	1.13
Turkija	\$ 823,256,641,370.30	\$ 798,781,754,066.90	\$ 717,879,788,566.80	\$ 10,800.50	\$ 10,303.70	\$ 9,125.70	4.2	3	4	3.73	2.3	1.5	2.5	2.03
Turkmėnistanas	\$ 39,197,543,859.60	\$ 43,513,684,210.50	\$ 43,513,684,210.50	\$ 7,480.30	\$ 8,199.00	\$ 6,672.50	10.2	10.3	6.5	9.00	3.8	3.9	5.2	7.63
Tuvalu	\$ 38,322,359.50	\$ 37,259,689.90	\$ 32,673,277.70	\$ 3,880.40	\$ 3,766.30	\$ 3,295.00	1.3	2.2	2.6	2.03	1.1	2.1	2.4	1.87
Uganda	\$ 24,992,173,594.20	\$ 27,760,811,822.50	\$ 27,529,249,701.10	\$ 683.30	\$ 734.70	\$ 705.30	3.6	5.2	5.1	4.63	0.2	1.8	1.8	1.27
Jungtiniai Arabų Emiratai	\$ 388,598,502,382.60	\$ 401,958,066,712.00	\$ 370,296,255,956.40	\$ 42,986.70	\$ 44,238.60	\$ 40,438.80	4.7	3.1	3.8	3.87	3.7	2.6	3	3.10
Didžioji Britanija	\$ 2,719,509,472,492.70	\$ 2,998,833,559,195.70	\$ 2,861,090,726,739.60	\$ 42,407.40	\$ 46,412.10	\$ 43,929.70	1.9	3.1	2.2	2.40	1.2	2.3	1.4	1.63
Jungtinės Valstijos	\$ 16,691,517,000,000.00	\$ 17,393,103,000,000.00	\$ 18,036,648,000,000.00	\$ 52,749.90	\$ 54,539.70	\$ 56,115.70	1.7	2.4	2.6	2.23	0.9	1.6	1.8	1.43
Urugvajus	\$ 57,531,233,350.90	\$ 57,235,766,825.40	\$ 53,442,697,568.70	\$ 16,881.40	\$ 16,738.00	\$ 15,573.90	4.6	3.2	1	2.93	4.3	2.9	0.6	2.60
Uzbekistanas	\$ 57,690,453,460.60	\$ 62,643,953,021.80	\$ 66,732,736,498.20	\$ 1,907.60	\$ 2,036.70	\$ 2,132.10	8	8.1	8	8.03	6.3	6.3	6.1	6.23
Vanuatu	\$ 801,787,555.90	\$ 814,954,307.00	\$ 742,432,131.00	\$ 3,167.10	\$ 3,148.00	\$ 2,805.30	2	2.3	-0.8	1.17	-0.3	0.1	-3	-1.07
Vietnamas	\$ 171,222,025,117.40	\$ 186,204,652,922.30	\$ 193,599,379,094.90	\$ 1,907.60	\$ 2,052.30	\$ 2,110.90	5.4	6.0	6.7	6.03	4.3	4.9	5.5	4.90

Mergelių salas (US)	\$ 3,764,000,000.00	\$ 3,624,000,000.00	\$ 3,765,000,000.00	\$ 35,937.60	\$ 34,789.30	\$ 36,350.80	-5.8	-1.0	0.2	-2.20	-5.3	-0.4	0.8	-1.63
Zambija	\$ 28,045,460,442.20	\$ 27,150,646,860.00	\$ 21,154,394,545.90	\$ 1,839.50	\$ 1,727.00	\$ 1,304.90	5.1	4.7	2.9	4.23	1.9	1.5	-0.2	1.07
BVP standartinis nuokrypis	\$ 1,700,774,414,415.07						Vidutinis augimo tempas	3.34			Vid. Vienam gyv. Aug.tem p	1.90		
BVP vidurkis	\$ 451,883,333,719.15													
BVP vienam gyventojui vidurkis	\$ 15,858.59													
BVP vienam gyventojui standartinis nuokrypis	\$ 20,729.68													
BVP CV	\$ 450,182,559,304.730													
BVP vienam gyventojui CV	\$ 15,837.86													

D PRIEDAS

Šalys	Coface political risk index 2017	Šalys	Coface political risk index 2017	Šalys	Coface political risk index 2017	Šalys	Coface political risk index 2017
Albania	C	Vokietija	A1	Nepalas	D	Uganda	C
Alžyras	C	Gana	B	Nyderlandai	A2	Jungtiniai Arabų Emiratai	A4
Antigva ir Barbuda		Graikija	C	Naujoji Zelandija	A2	Didžioji Britanija	A3
Argentina	B	Grenados		Nikaragva	C	Jungtinės Valstijos	A2
Armėnija	D	Guamas (JAV)		Nigeris	C	Urugvajus	A4
Australija	A2	Gvatemala	C	Nigerija	D	Uzbekistanas	D
Austrija	A1	Gvinėja- Bisau	D	Norvegija	A1	Vanuatu	
Azerbaidžianas	C	Gajana	D	Omanas	B	Vietnamas	B
Bahamų salos		Haitis	D	Pakistanas	C	Mergelių salos (US)	
Bahreinas	B	Hondūras	C	Palau		Zambija	D
Bengladečas	C	Honkongas (Kinija)	A3	Panama	A4		
Barbadosas		Vengrija	A4	Paragvajus	C		
Belgija	A2	Islandija	A2	Peru	A4		
Belizas		Indija	A4	Filipinai	A4		
Beninas	B	Indonezija	A4	Lenkija	A3		
Butanas		Airija	A3	Portugalija	A4		
Bolivija	C	Izraelis	A2	Kataras	A3		
Bosnia ir Hercogovina	C	Italija	A3	Ruminija	A4		
Botsvana	A4	Jamaika	C	Rusija	C		
Brazilija	C	Japonija	A2	Ruanda	C		
Brunėjus		Jordanija	C	Samoa (Amerika)			
Bulgarija	A4	Kazachstanas	C	Saudo Arabija	B		
Burkina Fosas	C	Kenija	A4	Senegalas	B		
Kambodža	C	Kribatis		Serbija	B		
Kamerūnas	C	Korėja (Pietų)	A3	Seišeliai			
Žaliosis kyšulys	B	Kosovas		Siera Leonė	D		
Čadas	D	Kuveitas	A3	Singapūras	A3		
Čilė	A3	Kirgizija	D	Slovakija	A3		
Kinija	B	Latvija	A3	Slovėnija	A3		
Kolumbija	A4	Libanas	C	Saliamono salos			
Komorai		Lesotas		Pietų Afrika	C		
Congas (Brazilija)	D	Lietuva	A3	Ispanija	A3		
Kosta Rica	A4	Liuksemburgas	A1	Šri Lanka	B		
Dramblio kaulo krantas		Makao		St. Kitis and Nevis			
Kroatija	B	Makedonija	C	St. Lukas			
Kipras	B	Madagaskaras	D	St. Vincentas ir Grenadinai			
Čekijos Respublika	A2	Malaizija	A4	Surinamas	C		
Danija	A2	Maldivai	D	Svazilandas			
Džibutis	C	Malis	D	Švedija	A1		
Dominikos Respublika	B	Malta	A2	Šveicarija	A1		
Ekvadoras	C	Mauricijus	A3	Tanzanija	C		
Egiptas	C	Meksika	B	Tailandas	A4		
Salvadoras	B	Mikronezija		Timor-Leste	E		
Pusiaujo Gvinėja		Moldova	D	Togo	C		
Estija	A2	Mongolija	D	Tonga			
Fidžis		Juodkalnija	C	Trinidadas ir Tobagas	B		
Suomija	A3	Marokas	A4	Tunisas	B		
Prancūzija	A2	Mianmaras	D	Turkija	B		
Gabonas	C	Nambija	A4	Turkmėnistanas	D		
Gruzija	C	Nauru		Tuvalu			